

EVALVACIJSKO POROČILO
O IZVEDBI PROJEKTA
**»MLADINSKE
DELAVNICE«**
v šolskem letu 2019/20

Tržaška cesta 2
1000 Ljubljana
tel.: 01 426 95 60
fax: 01 426 13 89
drustvo.pd@quest.arnes.si
www.drustvo-dpd.si

Ljubljana, september 2020

KAZALO VSEBINE:

1. PROJEKT »MLADINSKE DELAVNICE«	4
1.1. KRATEK OPIS PROJEKTA	4
1.2. TEORETIČNA IZHODIŠČA PROJEKTA	5
1.2.1. Kratka zgodovina razvoja preventivnega modela za delo z mladimi na psihosocialnem področju	7
1.2.2. Definicija primarne preventive in strategije delovanja	10
1.3. NAMEN IN CILJI PROJEKTA	12
1.4. CILJNA SKUPINA	15
1.4.1. Vključenost uporabnikov v program	18
1.4.2. Pravice uporabnikov	19
1.4.3. Vloga uporabnikov pri načrtovanju aktivnosti	20
1.4.4. Etika dela z uporabniki	20
1.4.5. Organizacija dela z uporabniki	20
1.5. NAČIN DELA IN IMPLEMENTACIJA PROGRAMA	21
1.5.1. Metode dela	21
1.5.2. Faze implementacije programa »Mladinske delavnice« v lokalni skupnosti - cikel enega šolskega leta	24
1.6. NAČIN IZVEDBE PROGRAMA IN VSEBINE	29
1.7. VLOGA PROSTOVOLJCEV V PROGRAMU	31
1.7.1. Evidenca vključenosti prostovoljcev	34
1.7.2. Izobraževanje in usposabljanje	34
1.8. POTREBE ZA IZVEDBO PREVENTIVNEGA PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE«	35
1.8.1. Rezultati epidemioloških raziskav	36
1.8.2. Potrebe lokalnih skupnosti	47
1.8.3. Potrebe uporabnikov	48
1.9. UČINKI IZVEDBE PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE«	48
1.10. VIRI	50
2. EVALVACIJA UČINKOV IZVEDBE PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20	53
2.1. OBSEG IZVAJANJA PROGRAMA	53
2.2. REZULTATI ANALIZE VPRAŠALNIKOV ZA UPORABNIKE PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20	60
2.3. REZULTATI ANALIZE VPRAŠALNIKOV ZA PROSTOVOLJCE - INŠTRUKTORJE MD, IZVAJALCE PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20	69
2.4. ZAKLJUČNE MISLI	87
3. STATISTIČNI PREGLED DOSEDANJEGA IZVAJANJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« od leta 1993 (šolsko leto 1993/94) do 2020 (šolsko leto 2019/20)	91
4. REFERENCE IN STROKOVNA MNENJA O PROJEKTU »MLADINSKE DELAVNICE« od leta 1993 do 2020	98
5. ANKETNA VPRAŠALNIKA	99
6. SOFINANCERJI IZVAJANJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20	104

KAZALO TABEL:

Tabela 1: Starostna struktura respondentov (anketno vpr. št. 2)	61
Tabela 2: Spolna struktura respondentov (anketno vpr. št. 3)	62
Tabela 3: Razred, ki ga obiskujejo respondenti (anketno vpr. št. 4).....	62
Tabela 4: Ocena programa »Mladinske delavnice« (anketno vpr. št. 5)	64
Tabela 5: Ocena obsega pridobljenih koristnih informacij o drogah in družbenih omrežjih (anketno vpr. št. 6).....	67
Tabela 6: Število aktivnih prostovoljcev pri izvajanju programa MD po šolskih letih ter število in odstotek tistih prostovoljcev, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik.....	69
Tabela 7: Spol respondentov (anketno vpr. št. 1)	71
Tabela 8: Ocena seminarja za usposabljanje (anketno vpr. št. 4)	72
Tabela 9: Pogostost obiskovanja mentorskih srečanj (anketno vpr. št. 5)	74
Tabela 10: Doživljanje mentorskih srečanj (anketno vpr. št. 6).....	75
Tabela 11: Ocena dela strokovnega mentorja (anketno vpr. št. 7)	76
Tabela 12: Ocena koristnosti mentorskih sestankov za neposredno delo (anketno vpr. št. 8)	77
Tabela 13: Področja vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce (anketno vpr. št. 9)	78
Tabela 14: Ocena vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce (anketno vpr. št. 10)	80
Tabela 15: Ocena pogojev sodelovanja (anketno vpr. št. 13)	82
Tabela 16: Motiviranost za sodelovanje pri MD v naslednjem šolskem letu (anketno vpr. št. 11)	83
Tabela 17: Način sodelovanja pri dodatnih aktivnostih v programu MD (anketno vpr. št. 12)	84

KAZALO SLIK:

Slika 1: Starostna struktura respondentov	61
Slika 2: Spolna struktura respondentov	62
Slika 3: Razred, ki ga obiskujejo respondenti	63
Slika 4: Stopnje strinjanja s trditvami	64
Slika 5: Ocena obsega pridobljenih koristnih informacij o drogah in družbenih omrežjih	66
Slika 6: Spol respondentov	71
Slika 7: Ocena seminarja za usposabljanje	73
Slika 8: Pogostost obiskovanja mentorskih srečanj Napaka! Zaznamek ni definiran.	
Slika 9: Doživljanje mentorskih srečanj.....	75
Slika 10: Ocena dela strokovnega mentorja	76
Slika 11: Ocena koristnosti mentorskih sestankov za neposredno delo.....	77
Slika 12: Področje vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce	79
Slika 13: Ocena vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce	81
Slika 14: Ocena pogojev sodelovanja.....	82
Slika 15: Motiviranost za sodelovanje pri MD v naslednjem šolskem letu.....	83
Slika 16: Način sodelovanja pri dodatnih aktivnostih v programu	84

1. PROJEKT »MLADINSKE DELAVNICE«

1.1. KRATEK OPIS PROJEKTA

Preventivni program »Mladinske delavnice« je celostni in kontinuirani skupnostno preventivni socialnovarstveni program, namenjen otrokom in mladostnikom (starim od 13 do 15 let), ki imajo že izražene težave pri odraščanju. Namen programa je spodbujanje pozitivnega psihosocialnega razvoja ter preprečevanje socialne izključenosti mladih. S programom želimo preprečevati konzumiranje psihoaktivnih substanc in razvoj odvisnosti od psihoaktivnih substanc (PAS), preprečevati medvrstniško nasilje in spolno neodgovorno vedenje.

V ospredju svojih prizadevanj naš program nima izključno »boj proti« nezaželenim in psihosocialni dobrobiti škodljivim vzorcem vedenja ter preprečevanje utrjevanja le-teh, temveč ima za cilj tudi »prizadevanje za« oz. vzpodbujanje in krepitev posameznikovih osebnostnih in socialnih kapacitet in moči (opolnomočenje) ter dejavnikov varovanja in zaščite, kot tudi dejavnikov spodbujanja progresivne rasti in razvoja, globoke socialne vključenosti ter kakovosti življenja uporabnikov.

Čeprav je naš program prvenstveno namenjen najstnikom osnovnošolske starosti (8. in 9. razred OŠ), pri katerih so že izražene težave pri odraščanju (vedenjske, učne, psihološke, odnosne itd.) in so zato izpostavljeni večjemu tveganju za nastanek in utrditev disfunkcionalnega in neadaptivnega vedenja oz. psihosocialnih motenj, se v naš program vključuje celotna najstniška populacija zgodnjega adolescentnega obdobja, ki se zaradi svojih bio-psihosocialnih karakteristik tudi sama nahaja v obdobju razvojne krize, zaradi katere je dovzetna za tvegano vedenje, posledica katerega je lahko tudi socialna izključenost. Cilj programa je usposabljanje uporabnikov za samostojno in uspešno soočanje in razreševanje svojih psihosocialnih stisk in težav, zlasti tistih, ki izhajajo iz razvojnih nalog, s katerimi se soočajo v okviru razvojne krize adolescence (zgodnje adolescence). Radi bi, da oni svoje krize, stiske in psihosocialne težave doživljajo kot priložnosti in izzive za svojo nadaljnjo rast in razvoj, ne pa kot grožnje in nevarnosti zase in za svojo psihosocialno rast in razvoj. Z drugimi besedami, želimo jih ustrezno usposobiti in opremiti, da svoje težave, stiske in krize, razrešujejo uspešno, in sicer v prid svojemu psihosocialnemu progresivnemu in pozitivnemu razvoju ter v prid svoji globoki vključenosti v vse tokove svojega življenja (šola, družina, družba). Namreč, v primeru uspešnega in za svoj psihosocialni razvoj koristnega razreševanja svojih razvojnih nalog se pri posamezniku zmanjšuje dovzetnost za participacijo v za psihosocialno zdravje tveganih oblikah vedenja, posledično tudi za razvoj tovrstne lastne identitete in življenjskega sloga, ki ga lahko vodi v socialno izključenost.

Istočasno pa je program namenjen tudi izboljšanju kakovosti življenja mladih v smislu pridobivanja ustreznih znanj in veščin ter vedenjskih vzorcev (soc. veščine, dvigovanje nivoja soc. kompetence), na katerih bodo temeljili boljši medsebojni odnosi ter uspešnejše in učinkovitejše razreševanje njihovih socialnih stisk, kriz in problemov ter bolj kvalitetno in konstruktivno preživljanje prostega časa.

Program je interaktiven (delo s skupino uporabnikov »face to face«) in je v svoji osnovi vzgojno-preventiven. Program se izvaja z majhnimi skupinami uporabnikov (8 do 12) pretežno s pomočjo strukturiranih oblik skupinskega dela (z majhno skupino uporabnikov – umetna mladostniška skupina oz. skrajšano UMS ter z delom v majhnih skupinah oz. skrajšano DMS) in različno stopnjo intenzivnosti vključenosti (npr. z UMS in DMS tedensko, skozi celo šolsko leto, za ostale učence občasno, sicer mesečno in kontinuirano skozi celo koledarsko leto ...).

Za izvedbo programa MD na nivoju lokalnih skupnosti večinoma skrbijo centri za socialno delo (Dnevni centri za otroke in mladostnike), mladinski centri in ljudski univerzi. Le-ti so na nacionalnem nivoju povezani v Nacionalno Mrežo Mladinskih delavnic, za delovanje katere skrbi Društvo za preventivno delo. Program je organiziran kot nacionalna mreža enega izvajalca v več statističnih regijah RS.

Program izvajamo v lokalni skupnosti, v prostorih OŠ ter na nacionalni ravni. Del programa izvajamo znotraj OŠ zaradi tega, ker je to najbolj optimalno okolje za pridobitev uporabniške populacije za udeležbo v programu, po drugi strani pa je to življenjsko okolje uporabnikov, v katerem preživijo velik del svojega časa tekom dneva. Tako je naš program skupnostna oblika dela, ker ga izvajamo v življenjskem okolju uporabnikov (šola, soseska ipd.).

Šola je tudi ustrezen prostor zato, ker so znotraj nje naši uporabniki navajeni, da se učijo, in da so poučevani, in zato ponuja spodbuden ambient za preventivne intervencije, s katerimi želimo poučevati na drugačen način, glede na tistega, na katerega so navajeni v okviru (šolskega) pouka. Učenci so namreč dovzetni za poučevanje v okviru šole oz. za pridobivanje novih znanj v šolskem okolju. Šolski prostor na njih deluje vzpodbudno, ker se že od malega, ko pridejo v šolski ambient oz. razred, učijo oz. jih poučujejo!

Program MD neposredno izvajajo strokovni delavci, s pomočjo ustrezno usposobljenih prostovoljcev (študenti različnih družboslovnih smeri, mladi brezposelni in/ali strokovni delavci). Prostovoljce za njihovo delo ustrezno usposobimo (100-urni, dvostopenjski seminar). Njihovi mentorji so večinoma strokovni delavci na področju socialnega varstva in jim ves čas stojijo ob strani, oz. jim nudijo podporo in pomoč pri realizaciji programa, ki ga izvajamo kontinuirano skozi celo koledarsko leto.

1.2. TEORETIČNA IZHODIŠČA PROJEKTA

Koncept primarne preventive, na kateri sloni program MD, opredeljuje primarno preventivo kot poseg, ki preprečuje »... vznik zdravstvenega ali/in psihosocialnega problema«. Primarno preventivo razumemo kot multidisciplinarno znanstveno vedo, ki je v svoji osnovi prakseologija, ki združuje dosežke palete znanstvenih ved. V preventivne aktivnosti so uporabniki vključeni kot skupina oz. kot posamezniki, ki so del določenega segmenta populacije, ki je izpostavljen tveganju za nastajanje psihosocialnih motenj in disfunkcij, oz. ima razvojne potenciale, ki jih lahko spodbujamo s pomočjo preventivnih aktivnosti. Torej, preventivno delovanje ne razumemo

samo kot preprečevanje nezaželenega, temveč tudi kot spodbujanje zaželenega. Pri tem lahko neposredno delujemo na uporabnike, na njihovo socialno in fizično okolje, kot tudi na njihovo družbeno okolje (regulativna raven). S preventivnim delovanjem je potrebno doseči vnaprej načrtovane spremembe, ki so lahko prepoznavne (in merljive) na ravni posameznika, njegovega odnosa do sebe, drugih ljudi in sveta okoli sebe oz. na ravni njegovega psihosocialnega funkcioniranja.

To pomeni, da primarne preventive ne razumemo le kot informativno-propagandne dejavnosti, ki naj bi posameznikom postregla z ustreznimi informacijami o tveganosti in nevarnosti določenega vedenja, okolja ali pogleda na svet in življenjskega sloga, ki ga ima (v smislu: informacija = prevencija). Preventivo po eni strani razumemo kot preprečevanje za zdravje ter progresivno rast in razvoj škodljivega vedenja, kot krepitev stališč, vedenja in vrednostnih usmeritev ter osebnostnih lastnosti pri uporabnikih, ki so v prid zdravju ter progresivni rasti in razvoju, obenem pa tudi kot promocijo (spodbujanje napredovanja) za zdravje ter pozitivno rast in razvoj koristnih in funkcionalnih psihosocialnih struktur pri uporabnikih in v njihovem ožjem in širšem okolju (družina, vrstniška skupina, družba ...). Za naše razumevanje preventive je tudi pomemben koncept življenjske krize, ki jo razumemo kot akcidenčno (slučajno) ter kot razvojno. Krizo razumemo kot izziv in priložnost za progresivno rast in razvoj posameznika ter kot možnost za praktično in učinkovito preventivno delovanje na uporabnike. Življenjsko krizo razumemo kot obdobje »kratke psihične zmede«, ki nastaja kot plod soočanja posameznika z življenjskimi situacijami, ki presegajo njegove kapacitete za uspešno obvladovanje oz. adaptiranje na le-te. V obdobjih življenjskih kriz je posameznik povišano ranljiv ter dovzeten za spremembe in vpliv zunanjega okolja nanj – takrat prihaja do težav pri adaptaciji na življenjske okoliščine kot tudi na lastne spremembe in zato je možnost učinkovitega preventivnega delovanja povečana. Primarno preventivo diferenciramo glede na stopnjo izpostavljenosti dejavnikom tveganja potencialnih uporabnikov preventivnih storitev. Tako primarno preventivo razdelimo na univerzalno (namenjena celotni populaciji; ali določenemu segmentu populacije kot npr. generaciji), selektivno (namenjena segmentu populacije, ki je izpostavljena znanim tveganjem za nastanek disfunkcij/odklonskosti/patologije) ter indicirano preventivo (namenjena manjšemu segmentu populacije, ki je izpostavljen visoki stopnji tveganja za nastanek disfunkcij/odklonskosti/patologije).

Primarno preventivno delovanje je v svoji osnovi tudi PRIZADEVANJE ZA (optimalno vključenost posameznika v njegove življenjske tokove in socialno skupnost, pozitivno rast in razvoj, izgradnjo zdravega življenjskega sloga, izgradnjo pozitivne samopodobe in pozitivne naravnosti do življenja, za odgovorno spolno vedenje, za varno šolo itd.) in ne le izključno BOJ PROTI (konzumiranju drog, pitju alkohola, kajenju, odvisnosti, nasilju med mladimi, okužbi z virusom HIV in drugimi spolno prenosljivimi boleznimi, stereotipom in predsodkom itd.). V ospredju teh prizadevanj je ohranjanje, vzpodbujanje in krepitev razvoja posameznika ter socialne skupnosti v celoti.

Tako so pri uporabnikih preventivnih storitev v »gordijskem vozlu« prepletena prizadevanja za preprečevanje nezaželenega ter krepitev in spodbujanje razvoja pozitivnega in zaželenega.

1.2.1. Kratka zgodovina razvoja preventivnega modela za delo z mladimi na psihosocialnem področju

Gibanje za primarno preventivo, imenovano Mentalna higiena, se je začelo razvijati v prvem desetletju dvajsetega stoletja. Ospredje prizadevanj tega civilno družbenega gibanja je bilo na začetku iskanje poti za preprečevanje težjih duševnih bolezni in motenj, zaradi katerih so bili ljudje takrat dalj časa hospitalizirani v specializiranih klinikah – obenem pa so pripadniki tega gibanja želeli spremeniti status duševnih bolnikov ter uveljaviti potrebo po bolj humanem odnosu do njih. Namreč, ob koncu 19. stol., tisti ki so imeli težave na področju duševnega zdravja, niso bili prepoznani kot bolniki s strani takratne znanstvene, zlasti medicinske/zdravstvene skupnosti. Odnos širše družbe do njih pa je bil precej sovražen in poniževalen.

Sčasoma se je to gibanje začelo ukvarjati tudi z drugimi temami oz. področji življenja. Potreba po začetku preventivnega delovanja na čim mlajšo populacijo – na otroke in mladostnike, je bila relativno hitro oblikovana kot ena izmed ključnih paradigem praktičnega preventivnega delovanja. Oblikovano je bilo prepričanje, da prej kot se prične s preventivnim delovanjem, tem večje so možnosti za uspeh, oziroma za preprečitev duševne bolezni ter trpljenja in težav, ki jih le-ta nosi s seboj.

Do druge svetovne vojne je bila preventivna dejavnost na psihosocialnem področju zelo razvejana, ne le v ZDA, temveč tudi v razvitih državah takratne Evrope. Teme, s katerimi so se strokovnjaki ukvarjali takrat, na praktični in teoretični ravni, so bile raznovrstne in so zajemale področja od spolnosti, duševnih bolezni do delinkventnosti.

Po drugi svetovni vojni se je področje preventive začelo pospešeno razvijati. Posebno psihosocialno področje je v tem času postalo del javno zdravstvene problematike, spodbujeno predvsem z razvojem psihiatrije (preventivna in socialna psihiatrija). Preventivno delo z otroki in mladino ter preprečevanje zdravju škodljivega vedenja se je pričelo intenzivno razvijati v 60-ih letih dvajsetega stoletja. Čeprav sta medicina (psihiatrija) posledično tudi zdravstvo na začetku imela ključno vlogo pri razvoju preventive in sta predstavljali generator razvoja, tako teorije kot tudi prakseologije na tem področju, sta se s časoma fokusirali izključno na preprečevanje organskih bolezni in motenj, predvsem pa na preprečevanje nalezljivih bolezni. Psihosocialno problematiko pa sta izključno obravnavali skozi zorni kot medicinskega modela, ki je uspešno funkcioniral v primeru nalezljivih bolezni. Po drugi svetovni vojni se je razcvet preventive (ZDA, Kanada in Avstralija) začel dogajati v okvirih njihovega sistema socialnega varstva.

Posebno, ko gre za področje dela z mladimi, ki nas predvsem zanima, so bila v tem obdobju preventivna prizadevanja fokusirana na preprečevanje posamičnega problematičnega vedenja oziroma zdravju škodljivega vedenja mladih kot npr.:

- zloraba psihoaktivnih substanc (alkohol, prepovedane droge, cigarete),
- spolno nalezljive bolezni,
- antisocialno vedenje in delinkventnost,
- najstniška nosečnost,
- akademska (šolska) neuspešnost in prenehanje šolanja.

V zgodnjih 70-ih letih se je ta temeljna usmeritev preventivnega delovanja začela nadgrajevati na novih znanstvenih spoznanjih o adolescenci. Iz mnogih razvojno-longitudinalnih študij je bilo razvidno, da se lahko izločijo določeni dejavniki (prediktorji), prisotnost ali odsotnost katerih nam ne le napoveduje smer razvoja posameznika, temveč tudi rezultate konkretnega razvojnega izida določenega posameznika. Tako je nova generacija preventivnih intervencij namenjena mladim zrasla na temeljih prediktorjev za določeno zdravju tvegano vedenje – temeljni namen tega delovanja pa je še vedno bilo preprečevanje posamičnega rizičnega vedenja.

Tako je bilo recimo ugotovljeno, da za konzumiranje prepovedanih drog obstajajo tri temeljne skupine prediktorjev, ki jih lahko opredelimo na naslednji način:

1. namen oziroma želja (motivacija) posameznika za konzumiranje le-teh,
2. obstoj ovir v socialni skupnosti ali obstoj dejavnikov, ki olajšujejo in spodbujajo uresničitev tovrstne želje (npr. dostopnost do drog, socialne norme itd.),
3. sposobnosti, znanja in veščine posameznika za uresničitev svojih želja (npr. znanje o drogah in načinu njihove uporabe, prepričanja itd.).

V zgodnjih 80-ih letih se je pričelo temeljito evalviranje te strategije in usmeritve preventivnega delovanja na mlade. Izolirano preprečevanje posamičnega rizičnega vedenja, na podlagi do takrat opravljenih evalvacijskih študij, rezultatov razvojnih longitudinalnih študij ter novih teoretičnih konceptov, je bilo deležno temeljnih kritičnih pripomb, in sicer:

1. Ugotovljeno je bilo, da se vsa rizična vedenja pri mladih dejansko ne pojavljajo izolirano in posamično, temveč se v življenjski praksi posameznega adolescenta, če se že, obvezno pojavljajo skupaj še z drugim rizičnim vedenjem, pogosto celo v »grozdu« (npr. ob kajenju in pitju alkohola se pogosto pojavlja tudi antisocialno vedenje; akademska neuspešnost in nasilnost je pogosto povezana tudi s pitjem alkohola ...).

2. Posamezni prediktorji se pogosto pojavljajo pri različnih oblikah rizičnega vedenja – evidentno je namreč, da posamični prediktorji ne napovedujejo specifičnega rizičnega vedenja – če pa ga že napovedujejo, lahko govorimo o skupini rizičnega vedenja, s katerim je določen prediktor v korelaciji. Pri tem pa ni jasna relacija prediktorja in rizičnega vedenja – pri večini rizičnih vedenj vzročno posledična povezava ni dokazana (recimo, ena od redkih kavzalnih povezav je agresivnost v zgodnjem otroštvu – z agresivnostjo v kasnejših življenjskih fazah, čeprav tudi v tem primeru ne moremo s 100 % gotovostjo trditi, da bo v mladosti ali odraslosti ta konkretna oseba nasilna).

3. Ugotovljeno je bilo, da rizično vedenje v obdobju mladosti ali/in izpostavljenost dejavnikom tveganja za zdravje posameznika v tem obdobju, ne pelje nujno v patologijo. Torej, da razen dejavnikov rizika obstajajo tudi protektivni dejavniki, ter da ni nujno, da se pri posamezniku, ki je v obdobju odraščanja izpostavljen dejavnikom rizika, razvije psihopatologija oz. disfunkcionalno in zdravju škodljivo vedenje (koncept prožne odpornosti oz. *resilience*). Nenazadnje, razvit je bil tudi nov koncept, ki v svojem bistvu

govori, da posameznik ni pasivni objekt, ki ga oblikuje medigra genetike in okolja, temveč da je proaktivni subjekt, ki izbira in se odloča ter na ta način aktivno in pomembno vpliva na tok in kakovost svojega razvojnega procesa, enako kot tudi na njegov rezultat (Teorija življenjskega poteka oziroma *Life Course Theory*).

Tako se je v začetku 80-ih pričelo rojevati prepričanje o tem, da je iz preventivne perspektive veliko bolj pomembna uspešnost in kakovost prehoda skozi obdobje razvojne krize adolescence, kot pa preprečevanje posameznega rizičnega vedenja pri posamezniku. Zato je bila oblikovana ideja o spodbujanju (promociji) in pospeševanju osebnostnega in sociopsihološkega razvoja kot ključne strategije za preprečevanje zdravju škodljivega vedenja pri mladih.

V zgodnjih 90-ih letih je ta paradigma dobila svoje nove in številne potrditve skozi vrsto evaluativnih študij. Temeljna usmerjenost preventive k temu, da preprečuje (boj proti) je bila nadgrajena s spodbujanjem in pospeševanjem pozitivnega razvoja (boj za). Optimalni razvoj osebnostnih kapacitet, dvigovanje socialne kompetentnosti, pridobivanje znanja in ustreznih socialnih veščin, razvoj strategij za obvladovanje svojih življenjskih izzivov, težav, stisk in kriz, krepitev osebnostne identitete ... vse to in še marsikaj drugega so različni fokusi, ki jih lahko pri neposrednem delu z mladimi spodbujamo, krepiamo in pospešujemo. V primeru uspešnih intervencij to s seboj prinese tudi preprečitev za zdravje škodljivega vedenja pri mladih oz. vgraditev takšnega vedenja v temelje njihove osebnostne identitete in v njihov osebni slog odraslega, ki so ovira za participacijo v rizičnem vedenju oz. »ščitijo« posameznika od utrjevanja tovrstnega vedenja (miselnih, čustvenih in odnosnih vzorcev) v repertoar njegovega življenjskega sloga in vgraditev v njegovo osebnostno identiteto.

Tako je ob koncu 20. stol. pri primarno preventivnih prizadevanjih na psihosocialnem področju dominirala paradigma promocije zdravja in pozitivnega psihosocialnega razvoja (ang. *positive development approach*). Močan veter »v jadra« je takšnemu pristopu in načinu razmišljanja v okviru preventivne znanstvene skupnosti dala pozitivna psihologija, ki je bila dejansko oblikovana kot posebna veja psihologije, ki je bila utemeljena na salutogenetski paradigmi in se je pričela intenzivno razvijati v zadnji dekadski prejšnjega stoletja. Vendar, s časom je bila ugotovljena potreba po uravnovešenem pristopu pri primarno preventivnem delovanju, zlasti po prilagoditvi praktičnega delovanja razvojnim karakteristikam in potrebam ciljne populacije. Poleg tega je bila ugotovljena potreba po uravnovešenju salutocentričnega in patocentričnega pristopa, zlasti za starejšo ciljno populacijo (mladostniki, mlajši odrasli itd.).

Projekt »Mladinske delavnice« temelji na mešanici salutocentričnega in patocentričnega modela preventivnega delovanja. V ospredju je prizadevanje za spodbujanje in krepitev pozitivnega psihosocialnega razvoja skozi pomoč in podporo adolescentom zgodnjega adolescentnega obdobja, zlasti tistim, ki že imajo izražene težave pri odraščanju, da uspešno in kakovostno (torej, v prid zdravju in pozitivnem razvoju) rešujejo svoje razvojne naloge ter odraščajo v zdrave, zrele in odgovorne odrasle osebnosti, ki bodo globoko

vključene in integrirane v vse tokove svojega življenja (družina, šola/slужba, družba). Obenem pa s projektom želimo ponuditi pomoč in podporo najstnikom zgodnje adolescence starosti na tak način, da jih ustrezno opremimo z znanjem, socialnimi veščinami, vrednostnimi usmeritvami, strategijami uspešnega reševanja socialnih in drugih problemov ipd., da bi se lahko uspešno soočili z vsemi izzivi, ki jih s seboj nosi življenje te starostne skupine v sodobnem času. V ospredju so tri področja tveganja, katerim je ta starostna skupina najbolj izpostavljena: področje konzumiranja in odvisnosti od PAS, področje medvrstniškega nasilja in delinkvence ter področje spolnosti oziroma spolno neodgovornega vedenja.

1.2.2. Definicija primarne preventive in strategije delovanja

Pri svojem delu izhajamo iz ugotovitve, da je primarna preventiva na znanstvenih dognanjih temelječa disciplina in prakseologija, ki je multinivojska ter multidisciplinarna. Izhajamo iz definicije, da:

»Primarna preventiva, kot promocija (izboljšanje/vzpodbujanje) zdravja, ter kot preventiva (preprečevanje) motenj, bolezni in disfunkcij predstavlja aktivnosti, s katerimi pomagamo uporabnikom (oziroma usposabljammo uporabnike, da pomagajo sami sebi), da:

- *preprečijo predvidljive motnje, bolezni in disfunkcije kot tudi druge z njimi povezane težave in trpljenje,*
- *ohranijo obstoječi nivo zdravja in zdravega funkcioniranja,*
- *okrepijo in izboljšujejo svoje psihosocialno zdravje in dobrobit (ang. wellness) kot tudi zdravje in dobrobit določenega segmenta populacije.*

Primarna preventiva je namenjena: celotni populaciji (univerzalna preventiva), v kateri ima vsakdo pravico zahtevati temeljno koristnost in dobrobit življenja; selektivnem delu populacije (selektivna preventiva), ki je namenjena populaciji, ki je izpostavljena riziku, ali ki ima potencial za pojav motenj, disfunkcij ali bolezni ter indiciranemu segmentu populacije (indicirana preventiva), ki je namenjena segmentu populacije, ki je izpostavljena visoki stopnji rizika za nastajanje motenj, disfunkcij in bolezni.

Doseganje ciljev primarne preventive je olajšano s krepitvijo in večanjem individualnih, skupinskih, socialnih, organizacijskih, sociokulturnih kapacitet (resursov) in moči, kot tudi resursov in moči socialne mreže; hkrati pa se doseganje teh ciljev olajšuje tudi z reduciranjem omejitev in pritiskov, ki izhajajo iz omenjenih dejavnikov.«

Ko govorimo o praktičnem delovanju na področju primarne preventive v okviru našega modela, se le-ta na ravni strategij usmerjenih na ljudi¹ in neposrednem delu z uporabniki loči na tri oblike, ki so:

¹ Poznamo tri temeljne strategije primarno preventivnega delovanja, in sicer: strategija **delovanja na ljudi** (tukaj ne gre za delovanje na posameznika izolirano kot v primeru kurativnega ali rehabilitacijskega delovanja, temveč za delovanje na skupine, generacije, segmente populacije ali celotno populacijo), **delovanje na okolje** (tukaj mislimo na fizično in tudi na socialno okolje, kot npr. učitelji in starši) in **delovanje na zakonodajo** (predpisi, ki so posredno ali/in neposredno pomembni za to področje).

- **informativno-propagandne dejavnosti**

To so dejavnosti, s katerimi želimo ustrezno in pravočasno informirati uporabnike o nevarnostih tvegane vedenja, ali o možnostih za preseganje določenih problemov, stisk in kriz. Lahko so to tudi informativno-propagandne dejavnosti, s katerimi uporabnikom odpiramo nove možnosti za krepitev in obogatitev njihovega zdravja ter življenjskega sloga. Na koncu koncev so te dejavnosti lahko preprosto usmerjene k spodbujanju in oblikovanju pozitivne atmosfere v določenem segmentu skupnosti ali v skupnosti nasploh. Lahko prispevajo h krepitvi določenih vrednot, stališč, navad itd., ki so koristne za rast in razvoj posameznika, skupin in skupnosti v celoti ...

- **vzgojno-preventivne dejavnosti**

To so dejavnosti, ki temeljijo na izkustvenem in socialnem učenju in so naravnane k spodbujanju rasti in razvoja, h krepitvi notranjih moči posameznika ter k modificiranju vedenjskih vzorcev in spreminjanju referenčnih okvirjev. Gre za naslednje dejavnosti: od učenja ustreznih socialnih veščin, spodbujanja in pospeševanja razvojnih procesov, spodbujanja razvoja zdravega življenjskega sloga, obvladovanja strategij premagovanja stresa in kriz, do učenja komunikacijskih veščin, strategij vzpostavljanja, ohranjanja in razvoja medsebojnih odnosov, obvladovanja strategij soočanja in reševanja konfliktov ter drugih psihosocialnih problemov in težav ipd. ...

- **izobraževalne dejavnosti**

To je sistematsko poučevanje v obliki učnega pouka, seveda prilagojeno (metodika, tehnike, vsebine ...) kronološki starosti edukantov z namenom posredovanja znanja, ki temelji na znanstveno utemeljenih dejstvih na podlagi dosežkov vrste različnih znanosti. To poučevanje naj bi zagotovilo ustrezno informativno bazo, na podlagi katere bi se edukanti lahko pravilno odločali v situacijah dileme, ki je zelo pogosta v vsakdanjem življenju, kjer se je potrebno odločati med manj ali bolj tveganim vedenjem za svoje zdravje in svojo nadaljnjo progresivno rast in razvoj. Da bi se posameznik pravilno odločil mora biti, ne samo pravilno informiran in obveščen, temveč mora biti ustrezno seznanjen z vrsto različnih možnosti, ki so v zvezi s posledicami tvegane vedenja na mnogih področjih njegovega življenja.

V duhu zgoraj predstavljenih idej in znanstvenih ugotovitev, teorij in konceptov ter trendov v preventivni praksi (glej referenčno literaturo v nadaljevanju) smo začeli razvijati naš program že sredi 80-ih let prejšnjega stoletja. Čeprav nismo posnemali nobenega konkretnega projekta iz tujine, smo naš program razvijali v kontekstu zgoraj predstavljenih okvirjev.

Eksterni evalvaciji (B. Dekleva in sod., 1993 in B. Mesec in sod., 1998), ki sta bili opravljeni v 90-ih letih sta pokazali, da so rezultati našega dela primerljivi s sorodnimi programi, ki so nastali kot plod zgoraj navedenih paradig in teoretičnih okvirjev v tujini.

Edina vsebina po kateri smo se zgledovali in smo jo uporabili pri oblikovanju našega programa, predvsem ko gre za metodiko dela z uporabniki, smo prevzeli iz nemške šole socialnih iger. Mnoge od teh smo uporabili v izvirni obliki, nekatere pa smo modificirali, dober del je plod našega avtorskega dela, ki je bil inspiriran z idejami te šole. Ta šola mišljenja nam je pomagala, da teoretične koncepte izkustvenega učenja preoblikujemo v praktične strukturirane vaje, ki so se pokazale kot izjemno učinkovit način dela z uporabniki za potrebe in cilje, ki smo jih zastavili pred našim delom z njimi. Za razliko od pristopa te šole, mi socialne igre (kot obliko strukturiranih vaj) uporabljamo kot del scenarija posamične delavnice, ki jo izvajamo s skupino uporabnikov (strukturirano skupinsko delo). Tako se v okviru našega programa ne izvaja posamična socialna igra (kot je to v primeru nemške šole), temveč je le-ta povezana verižno z drugimi (kombinirana tudi z drugimi tehnikami, kot npr. vodena fantazija, nedokončana zgodba, kreativni mediji ekspresije ...) in na ta način predstavljajo vnaprej določen scenarij, ki vsebuje vnaprej določeno sled izvajanja teh tehnik – vključno s časovnimi presledki v okviru katerih se izvaja refleksija doživljenega, diskusija (izmenjava mnenj znotraj skupine) med člani skupine in posledično tudi nadgradnja in sprememba intelektualnih, čustvenih in vedenjskih vzorcev (oz. učenje). Ta scenarij vključuje tudi napotke za voditelje (prostovoljci/ »inštruktorji Mladinskih delavnic«), in sicer na kakšen način, oziroma s kakšnim namenom in cilji vodi in usmerja te diskusije.

1.3. NAMEN IN CILJI PROJEKTA

S programom MD želimo vzpodbujati in krepiti mladostnike, da se aktivno vključujejo v socialno skupnost (v svoje družinsko, družbeno in profesionalno življenje). Obenem jih želimo opremiti z ustreznim znanjem, prepričanju, vrednostnimi usmeritvami in socialnimi veščinami, ki jim bodo omogočile, da se uspešno soočajo z razvojnimi nalogami življenjskega obdobja, v katerem se nahajajo. To jim bo omogočilo, da se lahko izognejo pastem, ki jih to življenjsko obdobje nosi s seboj. Naš namen je, v skrajni analizi to, da uporabnikom pomagamo, da odrastejo v zdravo, zrelo in odgovorno odraslo osebo, ki bo sposobna samostojnega reševanja svojih psiholoških in socialnih problemov in stisk, oziroma v primerih, če tega ne zmorejo, da so sposobni poiskati ustrezno pomoč.

Želimo, da naši uporabniki življenjske krize in stiske doživljajo kot izzive in priložnosti za njihovo nadaljnjo rast in razvoj, kot tudi za rast in razvoj skupnosti v celoti. Stisk in kriz, torej, ne razumemo izključno kot negativen in nezaželen pojav, temveč kot priložnost za posameznikovo rast in razvoj ter izboljšanje kakovosti njegovega življenja. Tako uporabnike želimo opremiti, da so proaktivno in uspešno vključeni v vse tokove svojega življenja, in da se lahko na ustrezen način odzovejo na izzive, ki jih življenje nosi s seboj – obenem pa pri njih želimo razvijati in krepiti prožno odpornost na adverzivne (ogrožajoče) dejavnike, katerim bodo izpostavljeni krajši ali daljši čas tekom svojega življenja.

Naš program temelji na prepričanju, ki je utemeljen na veliki bazi podatkov iz vrste evaluativnih študij in teoretičnih konceptov, ki kažejo, da je iz

preventivne perspektive veliko bolj pomembna uspešnost in kakovost prehoda posameznika skozi tranzicijsko razvojno obdobje (adolescentska kriza), kot pa fokusiranje na preprečevanje posameznega rizičnega vedenja pri konkretnem posamezniku. Zato je veliko bolj učinkovito preventivno delovanje na adolescente v smeri spodbujanja (ang. *promotion*) in pospeševanja pozitivnega psihosocialnega razvoja kot ključne strategije za preprečevanje psihosocialnemu zdravju in razvoju škodljivega vedenja mladih (ang. *positive youth development approach*).

Ta strategija se je pričela razvijati v 80-ih letih prejšnjega stoletja in danes predstavlja temeljno strategijo preventivnega delovanja, ki je fokusirano na mlade in ne izključuje tudi zaščitniške filozofije preventive. Ta strategija vsebuje združene napore tako za ohranjanje in krepitev že doseženega ter preprečevanje utrjevanja in razvoja nezaželenega, škodljivega, disfunkcionalnega in neustrezno adaptivnega vedenja mladih, kot tudi napore za spodbujanje in pospeševanje psihosocialnega dozorevanja mladih. Tako naš program sodi v univerzalno-selektivno preventivo na področju socialnega varstva.

V tem kontekstu z našim programom želimo doseči preprečevanje poglobljanja težav in ustavljanje negativnih sociopsihopatoloških trendov pri najstniški populaciji, pri kateri so že izražene težave pri odraščanju ter spodbujanju pozitivnega psihosocialnega razvoja, tako pri njih kot tudi pri drugih uporabnikih, ki so vključeni v naš program. Ne delamo pa izolirano le s populacijo najstnikov, ki imajo že izražene težave pri odraščanju, zato da jih ne bi po nepotrebnem na tak način še dodatno stigmatizirali. Na koncu koncev, iz prakse vemo, da je izolirano selektivno preventivno delo samo s t.i. »problematičnimi adolescenti« neučinkovito, zlasti če gre za specifične oblike rizičnega obnašanja (npr. mladi prestopniki ali mladi konzumenti PAS itd.).

Cilji izvajanja programa »Mladinske delavnice« so:

- Širjenje razvojnih in socialnih možnosti za uspešno obvladovanje razvojne krize adolescence ter vzpodbujanje razvoja ustreznih sposobnosti, socialnih veščin in vrednostnih usmeritev ter znanj za samostojno in kompetentno reševanje svojih psihosocialnih težav, problemov in stisk (stres/krize).
- Vzpodbujanje razvoja osebnosti in osebnostnih kapacitet ter prožne odpornosti (*resilience*) uporabnikov, kot tudi spodbujanje pridobivanja stališč, znanj, socialnih veščin in vrednostnih usmeritev, ki so v prid progresivnemu razvoju ter zdravemu življenjskemu slogu, in ki so obenem protektivni faktorji za konzumiranje in nastajanje odvisnosti od psihoaktivnih substanc oz. prepovedanih drog ter nastajanja in utrjevanja palete drugih rizičnih vedenj (npr. medvrstniško nasilje, spolno neodgovorno vedenje in širjenje spolno prenosljivih bolezni ...).
- Delovanje v smeri ustvarjanja vzdušja in vrednostnega ambience v lokalni in širši socialni skupnosti, ki bi bilo pozitivno naravnano do zdravja, zdravih življenjskih stilov, tolerance, solidarnosti in medsebojnega sodelovanja in pomoči, pri čemer se daje prednost spremembi, nestereotipnemu vrednotenju življenjskih možnosti, odgovornosti za svoje lastno življenje, opiranju na lastne moči ter pogumu biti avtonomen in

edinstven, obenem pa globoko vključen v vse tokove svojega življenja (družina, šola, družba ...).

Konkretne naloge in cilji programa »Mladinske delavnice« so:

- Pridobitev palete socialnih veščin ter povečanje osebnostne in socialne kompetentnosti uporabnikov programa.
- Zvišanje samozaupanja in samozvesti ter krepitev pozitivne samopodobe uporabnikov programa.
- Opolnomočiti uporabnike z ustreznimi informacijami o nevarnostih rizičnega vedenja (konzumiranje prepovedanih drog in drugih psihoaktivnih substanc, o medvrstniškem nasilju, o rizičnem in neodgovornem spolnem vedenju ...).
- Zadovoljstvo uporabnikov (prilagojenost programa starosti in potrebam uporabnikov).
- Oblikovanje pozitivnih stališč in vrednot do življenja ter zdravja, kot tudi spodbujanje razvoja prepričanja uporabnikov, da življenjske težave in krize sprejemajo kot izzive in priložnosti, ne pa kot grožnje in nevarnosti.
- Povečanje kapacitet za samostojno in kompetentno reševanje svojih razvojnih in socialnih težav in stisk ter preprečevanje medvrstniškega nasilja.
- Usposobljenost prostovoljcev (študentov in mladih brezposelnih), kot tudi strokovnih delavcev na področju SV za delovanje na področju preventivnega dela z otroki in mladostniki, ki imajo težave pri odraščanju ter za izvajanje projekta »Mladinske delavnice«.
- Povečanje osebnostne in profesionalne kompetentnosti prostovoljcev, kot tudi povečanje njihove zaposljivosti.

Program MD je celostna in kontinuirana preventivna intervencija namenjena najstniški populaciji osnovnošolske starosti (13-15 let). Namen programa je spodbujanje pozitivnega psihosocialnega razvoja ter zmanjševanje povpraševanja po prepovedanih drogah in psihoaktivnih snoveh (PAS), preprečevanje medvrstniškega nasilja ter preprečevanje širjenja spolno prenosljivih bolezni in okužbe z virusom HIV oz. preprečevanje socialne izključenosti mladih. Naš program predstavlja inovativni model intervencije in storitev, ki dopolnjuje in lahko programsko in akcijsko poveže že obstoječe preventivne programe, ki so namenjeni temu segmentu populacije. To je dolgoročen cilj, ki ga želimo doseči v sodelovanju z vladnim in nevladnim sektorjem. Sicer, odvisno od sistemske podpore, tako ustreznih organov in inštitucij na državni in lokalni ravni, kot tudi od pripravljenosti NVO za tovrstno programsko povezovanje, bi daljnoročno želeli doseči programsko združevanje, ki bi omogočilo oblikovanje sistema usklajenega in kontinuiranega delovanja za ciljno populacijo zgodnje adolescentne starosti. To bi zagotovilo sistematično spodbujanje pozitivnega psihosocialnega razvoja najstnikov te starostne skupine, krepitev varovalnih dejavnikov in posledično tudi zmanjševanje tveganja za nastajanje rizičnega vedenja pri mladih te starostne skupine. Glede na to, da se rizično vedenje pri mladih te starostne skupine običajno pojavlja medsebojno povezano (v obliki grozdov), pomeni, da bi na ta način dosegli ne le zmanjševanje povpraševanja po

prepovedanih drogah, temveč tudi zmanjševanje medvrstniškega nasilja, pa tudi spolno neodgovornega vedenja.

Naš program je naravnan dolgoročno, kar pomeni, da pri uporabnikih želimo doseči spremembe, ki ne bodo vidne le trenutno (npr. t. i. ozaveščanje o problemu ali nevarnosti rizičnega vedenja), temveč želimo doseči trajnejše rezultate, katere bodo uporabniki implementirali v svoje vsakdanje življenje. Praktična strategija in metodika dela z uporabniki omogoča, ne le doseganje sprememb na ravni informiranosti in obveščenosti oziroma akademskega znanja uporabnikov, temveč zagotavlja pogoje za doseganje dejanskih sprememb njihovega vedenja. Kot izkustveno učenje in projektno učenje, podprto s tehniko sokratskega načina moderiranja skupinskih procesov pri neposrednem delu z njimi in obravnavanja posameznih tem vezanih na razvojne naloge adolescence in potencialno rizično vedenje, ustvarjamo psihosocialne pogoje za doseganje dejanskih sprememb na ravni vedenja uporabnikov, ki se aplicirajo v njihovem vsakdanjem življenju.

Trajnost rezultatov zagotavljamo s t. i. *booster sessions*. To pomeni, da po zaključku programa naknadno izvedemo vsaj eno do dve tematski delavnici, s katerima skušamo utrditi že pridobljena znanja in veščine. Izvedba teh delavnic pa je tudi odvisna od finančnih sredstev, kot tudi od pripravljenosti OŠ, da nam to omogočijo (npr. v okviru naravoslovnih ali kulturnih dni itd.).

Dolgoročno želimo z uporabniki doseči pospeševanje psihosocialnega dozorevanja in zviševanje nivoja socialne kompetentnosti, kar vključuje tudi specifična znanja, prepričanja in vrednostne usmeritve, kot tudi specifične socialne veščine, ki jim bodo omogočile, da se na ustrezen način uprejo socialnem pritisku vrstnikom, da bi se vedli rizično. To naj bi bili močni varovalni dejavniki za razvoj rednega konzumiranja PAS in nenazadnje razvoja odvisnosti od le-teh, kot tudi razvoja spolno neodgovornega vedenja in trajnega nasilnega vedenja oziroma razvoja prestopništva. Pri uporabnikih bi prispevalo tudi k razvoju prožne odpornosti (*resilience*), kar bi povečalo njihove kapacitete in moči, da se v neugodnih življenjskih okoliščinah znajdejo bolj uspešno in te neugodne okoliščine doživijo kot izzive in jih izkoristijo kot priložnosti za svojo nadaljnjo progresivno rast in razvoj.

1.4. CILJNA SKUPINA

Program »Mladinske delavnice« je namenjen najstniški populaciji (zgodnja adolescence) stari od 13-15 let oziroma učencem 8-ih in 9-ih razredov osnovnih šol (OŠ). Program je namenjen predvsem učencem, ki že imajo izražene težave pri odraščanju (učne, psihosocialne, vedenjske in druge težave). Program je odprt tudi za druge zainteresirane učence iste starostne skupine.

Zgodnje obdobje adolescence, ki se prične s puberteto, predstavlja zelo občutljivo in tvegano obdobje razvoja posameznika. Takrat se formirajo osnovni temelji osebnosti odraslega, miselni, čustveni in vedenjski vzorci, ki bodo kasneje integrirani kot osebna identiteta odraslega posameznika. Bio-psihosocialne spremembe, ki se dogajajo v tem razvojnem obdobju odpirajo procese, ki so v znanosti prepoznane kot razvojna kriza adolescence. Način obvladovanja te razvojne krize dolgoročno zaznamuje karakter

bodočega odraslega posameznika, njegov socialni položaj oziroma stopnjo njegove socialne izključenosti oziroma integriranosti v vse tokove svojega življenja (družina, služba in družba), kot tudi način, kako se sooča in razrešuje svoje psihosocialne težave in stiske.

Posebno občutljivo in tvegano razvojno obdobje je tranzicijsko obdobje med otroštvom in adolescenco oziroma obdobje zgodnje adolescence. V sodobnem času je rana mladost oziroma obdobje zgodnje adolescence, in sicer v kontekstu hitrih družbenih, kulturnih, političnih in tehnoloških sprememb ter naglih in tektonskih bioloških, telesnih, psiholoških sprememb posameznika, za najstnika postalo obdobje prežeto s stresom, negotovostjo in visokim tveganjem za njegovo psihosocialno zdravje. Psihosocialna stiska, v kateri se nahajajo mladi pri nas, zaznamuje to razvojno obdobje kot obdobje velikega tveganja za psihosocialno zdravje mladih v najširšem pomenu te besede. Tako je vse večje število mladih, ki imajo težave pri odraščanju, ki se kažejo kot zniževanje meje prvega kontakta s psihoaktivnimi substancami iz generacije v generacijo, naraščajoče število odvisnikov od prepovedanih in dovoljenih psihoaktivnih snovi, kot tudi naraščanje mladoletniškega nasilja in kriminala, naraščanje števila samomorov med mladimi in vse bolj razširjena socialna izolacija med njimi (vir »Otroci in mladina v prehodni družbi«, skupina avtorjev, Založba Aristej, 2005, HBSC 2018 ter ESPAD 2015).

Vzroki psihosocialnih stisk in motenj, kot tudi vzroki socialne izključenosti, se ne nahajajo le v družbenem okolju in v odnosu drugih do nas, temveč so tudi delno v samem posamezniku - v procesu njegovega odraščanja, v načinu kako vzpostavlja odnose z drugimi ljudmi, kako rešuje konflikte z njimi (socialne veščine) in kako se sooča (*coping strategies* – strategije obvladovanja težav) s svojimi življenjskimi težavami, krizami in stiskami ter v načinu, kako doživlja sebe, druge in svet okoli sebe (vrednostni okvir, prepričanja in stališča, znanja ...). Tako se psihosocialne motnje in stiske, kot tudi socialna izključenost, lahko preprečujejo tudi, če posamezniku v procesu odraščanja omogočimo pridobivanje ustreznih izkušenj ter znanj in veščin, s tem pa bo pridobil učinkovito orodje, da bo lahko sam uspešno razreševal razvojne naloge (adolescenco), da bo zgradil trden občutek lastne identitete, in da se bo samostojno in uspešno soočal z izzivi v vsakdanjem življenju (*daily life stress*).

Tako je naša strategija preprečevanja socialne izključenosti, ustvarjanje psihosocialnih pogojev za uspešno razreševanje svoje razvojne (adolescentske) krize, oziroma za uspešno razreševanje razvojnih nalog, ki jih to razvojno obdobje nosi s seboj ter spodbujanje k socialni integraciji in vključenosti uporabnikov v vse tokove svojega življenja (družina, služba/šola, družba).

Posebno ugodno obdobje za pridobivanje ustreznih socialnih veščin, miselnih in čustvenih vzorcev, kot tudi znanja s področja odnosa do samega sebe ter učenja ustreznega načina obvladovanja svojih življenjskih stisk in kriz, je adolescence. Pri tem je zgodnja adolescence posebej tvegano obdobje, znotraj katerega, se po naravi zakonitosti razvoja odpirajo velike možnosti, ne samo za progresivno rast na področju socialnega in psihološkega funkcioniranja, temveč se odpirajo enake možnosti za oblikovanje neustreznih vzorcev, lastnosti in vrednostnih usmeritev, ki lahko zapeljejo posameznika na pot socialne patologije in izključenosti. To pa je v odločilni meri odvisno od

uspešnosti posameznika pri soočanju in razreševanju razvojnih nalog, s katerimi se v tem obdobju srečuje.

To razvojno obdobje je posebno ugodno tudi za izvajanje selektivno preventivnih intervencij kot je to program »Mladinske delavnice«. Disfunkcionalne psihološke strukture, ki se formirajo pri mladostnikih, ki že imajo prepoznane težave pri odraščanju, zlasti tistih, ki so v obdobju zgodnje adolescence, še vedno niso tako usidrane v identiteto posameznika, oziroma so še vedno dovolj »mehke« in dovzetne za vpliv iz zunanjega (socialnega) okolja, ne da bi za to potrebovali specialistično in dolgotrajno delo s posameznikom, ki ima običajno negotov izid.

Nihanje med zdravjem in patologijo je vendarle v tem obdobju običajno posledica poskusov posameznika, da se uspešno »prebije« skozi psihosocialne izzive, ki s seboj nosijo razvojne naloge na različnih življenjskih področjih (arenah), s katerimi se mlajši adolescenti, v tem obdobju svojega življenja, morajo neizogibno soočiti.

Uporabniki našega programa so tako tisti najstniki, ki že imajo izražene, in s strani strokovnih služb prepoznane težave pri odraščanju, zaradi katerih še vedno ne obstaja potreba za njihovo obravnavo v specializiranih ustanovah (kot npr. Mladinski dom Jarše, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Dnevni centri za otroke in mladostnike, Krizni center za mlade ...) – čeprav brez dodatnega strokovnega dela z njimi obstaja tveganje, da se bo njihovo stanje slabšalo in progresivno razvijalo v socio-psihopatološki smeri, ter da jih bo na koncu potrebno napotiti v zgoraj omenjene specializirane ustanove. V tem primeru bi saniranje njihovega stanja in uspešen izid iz nastale situacije, zahteval ne samo več finančnih sredstev in npora družine kot tudi angažiranih služb, temveč bi bili tudi pozitivni razvojni izidi težje dosegljivi oziroma njihovo doseganje in trajnost bi bila bolj negotova. Zato je skupnostna oblika socialnovarstveno preventivnega dela lahko veliko bolj ekonomična in bolj učinkovita, kar dokazuje tudi delovanje našega programa in do sedaj doseženi rezultati.

V naš program se vključujejo tudi uporabniki, ki imajo zaradi bio-psiho-soc. karakteristik razvojnega obdobja, v katerem se nahajajo, tudi sami določene težave pri odraščanju, čeprav le-te niso izražene na ravni simptomov kot je to v primeru zgoraj opisane skupine njihovih sovrstnikov. Potrebno je vedeti, da so v kontekstu bio-psiho-socialnih sprememb v zgodnji adolescenci najstniki povišano ranljivi in praviloma bolj dovzetni za tvegano vedenje. Zato so najstniki osnovnošolske starosti (od 13. do 15. let) kot skupina izpostavljeni riziku za nastanek psihosocialne odklonskosti in patologije ter so zato generacijsko potrebni socialnovarstveno preventivne obravnave. Nenazadnje, pomembno je poudariti, da se v primeru vključitve v naš program, tako tistih, ki že imajo evidentne simptome težav pri odraščanju, kot tudi njihovih sovrstnikov, njihovo združevanje v iste vrstniške skupine, s katerimi delamo, preprečuje stigmatizacija t. i. težavnih najstnikov, ki so izpostavljeni visokemu tveganju socialne izključenosti. Na tak način se povečuje možnost za doseganje pozitivnih rezultatov pri delu z njimi in preprečevanje negativnih razvojnih izidov.

Struktura naših uporabnikov v zadnjih 19-ih letih, kolikor časa sistematično spremljamo spolno in starostno strukturo v naš program vključenih, je odvisna od strategije izvedbe našega programa na terenu. V primeru, če program izvajamo s pomočjo strategije UMS skupin (učenci iz različnih razredov iste razredne stopnje – program se izvaja kot oblika interesne dejavnosti) je razmerje med dekleti in fanti, npr. v šolskem letu 2018/19 cca. 75 % proti 25 % v prid dekletom. To razumemo v kontekstu hitrosti telesnega in psihosocialnega dozorevanja, ki je v tem razvojnem obdobju povprečno pri dekletih hitrejša za cca. 2 leti. Zato ker hitreje dozorevajo, so tudi teme, ki jih obravnavamo v okviru našega programa, za njih bolj aktualne in zanimive. Zato tudi dalj časa vztrajajo v programu in izpolnjujejo anonimne ankete na koncu šolskega leta. V šolskem letu 2019/20 tega podatka nimamo, ker smo evalvacijo programa opravljali samo za obdobje razglašene epidemije COVID-19 oziroma v času izvajanja programa na daljavo, in sicer od 12.03. do 29.05.2020. V tem obdobju smo program izvajali na daljavo in smo za vse udeležence izvajali na tedenski ravni.

V primeru, če program izvajamo s pomočjo strategije DMS je to razmerje drugačno in je približno takšno, kot je v splošni populaciji.

1.4.1. Vključenost uporabnikov v program

V naš program se uporabniki ne vključujejo posamično in za njih se ne oblikuje načrta individualiziranih oblik obravnave. Uporabniki se vključujejo skupinsko, kot segment ranljive populacije (otroci in mladostniki s težavami pri odraščanju), zato je skorajda nemogoče zagotoviti sledenje konkretnega uporabnika. Tudi pri izvedbi programa ne vodimo evidence udeleženi v konkretne aktivnosti, kar bi glede na število uporabnikov in število aktivnosti, ki jih izvajamo tekom koledarskega leta, precej časovno obremenilo izvedbo programa – dejansko pa zaradi tega ne bi ničesar pridobili. Kot potrditev udeležbe uporabnikov v naš program pa ob koncu koledarskega leta pridobimo od vodstva in svetovalnih služb OŠ, na katerih smo program izvajali, pisno potrdilo o številu uporabnikov iz njihove OŠ, ki so naš program obiskovali redno ali občasno.

Tudi evalvacija učinkov (in procesa) tovrstnih programov se ne izvaja na ravni posameznega uporabnika.

Specifika skupnostno preventivnega socialnovarstvenega dela je v tem, da je namenjeno otrokom in mladostnikom (ali drugim starostnim skupinam), ki so sicer potrebni pomoči, vendar njihove psihološke in psihosocialne disfunkcionalne strukture niso tako trdno usidrane in močne, da zahtevajo specializirane oblike socialnega dela (svetovalno delo, terapevtsko delo) na individualni ravni. Vključno z našim in podobnimi programi, ki sodijo v selektivno ali univerzalno/selektivno preventivno socialnovarstveno delo se lahko, zlasti, če gre za kontinuirano in sistematično, znanstveno utemeljeno in strokovno izvajano delo z uporabniki, dajo amortizirati in odpraviti tovrstne disfunkcionalne strukture pri velikem številu uporabnikov in na ta način preprečiti njihovo socialno izključenost. V primeru, če se tem potencialnim uporabnikom ne zagotovi pravočasna pomoč in podpora, pa obstaja veliko tveganje, da se mnogi med njimi ne bodo mogli uspešno »prebiti« skozi to razburkano obdobje svojega razvoja (težave pri odraščanju v kontekstu zgodnje adolescence), in da bodo v prihodnosti potrebovali specializirano

strokovno pomoč. To pa bo zahtevalo, ne le večja finančna sredstva, temveč tudi večjo angažiranost strokovnih služb, in kar ni najmanj pomembno, bo na psihološki ravni zahtevalo veliko več trpljenja za posameznika in njegovo družino ter za njegovo okolje.

Naš program je na voljo uporabnikom povprečno 8 ur mesečno. Pisarna našega društva je za uporabnike (in njihove starše) odprta vsak delovni dan (od pon.do pet.) od 9.00 do 17.00.

Program	Povprečno število ur vključenosti uporabnikov na mesec
Intenzivni del programa (UMS)	8 - 10 ur
Intenzivni del programa (DMS)	6 - 8 ur
Ekstenzivni del programa	4 - 6 ur
Skupaj	povprečno 8 ur

1.4.2. Pravice uporabnikov

Pravice uporabnikov temeljijo na Etičnem kodeksu dela na področju socialnega varstva. Osnovno načelo, na katerem temelji naše delo (organizacijsko, strokovno ipd.) je načelo integritete in varnosti uporabnikov ter načelo visokih strokovnih standardov, ki zanje zagotavljajo kvalitetno storitev.

Uporabniki imajo pravico izstopiti iz programa kadar koli želijo. Kljub izstopu pa obstaja tudi možnost vrnitve v program. Referenčna skupina, ki odloča o tem je vrstniška skupina (UMS), iz katere je zainteresirani za vrnitev izstopil. V primeru strategije DMS pa je ta pravica omejena. Le v primeru, če to zahtevajo starši, lahko konkretni uporabnik izstopi.

Poleg tega imajo uporabniki pravico, da aktivno ne sodelujejo v posameznih delih strukturiranih oblik skupinskega dela (intenzivni del programa) ali tudi v drugih delih aktivnosti, ki niso strukturirane (npr. metoda projektnega učenja). Potrebno je samo, da pred začetkom aktivnosti napovedo svojo željo po nesodelovanju. V nadaljevanju so lahko prisotni v prostoru in se lahko brez dodatnih razlag zopet vključijo v naslednjo fazo iste delavnice. Torej, uporabniki lahko izbirajo in niso prisiljeni početi nekaj, kar jim v tem trenutku ne ustreza. Seveda, ta pravica ima tudi svoje omejitve. Recimo, če se nesodelovanje dogaja prepogosto, se potemtakem to tematizira v skupini z namenom, da se ugotovi, če je to moteče za ostale člane skupine. Če se to izkaže kot moteče za njih, se od omenjenega člana zahteva, da korigira svoje vedenje, in da se dokončno odloči. V primeru, če vztraja pri nespoštovanju občutkov in stališč skupine, pa se ga lahko tudi izloči iz nje, zlasti v primeru, če deluje destruktivno in onemogoča njeno funkcioniranje in izvajanje aktivnosti. V najhujših primerih je ta izločitev lahko tudi trajna, vendar se je treba temu izogibati. Na tak način se uporabniki tudi učijo usklajevanja svojih potreb in želja s potrebami in željami drugih ter funkcioniranja v skupini in v socialnem okolju nasploh ter odgovornosti za svoje odločitve.

Vsekakor imajo uporabniki pravico dajanja pobud in iniciativ glede vsebinskega dela programa ter njegovih nadgradenj in sprememb. Za

nekatero aspekte programa (intenzivni del) je za te pobude pristojna referenčna skupina strokovnih mentorjev in strokovni vodja programa. Za druge pa je to (ekstenzivni del programa) strokovni mentor in mentorska skupina prostovoljcev ter svetovalna služba OŠ.

1.4.3. Vloga uporabnikov pri načrtovanju aktivnosti

Uporabniki našega programa aktivno sodelujejo pri ustvarjanju dela programa, ki jim je namenjen. Del tem, ki se obravnavajo s pomočjo različnih metod v okviru ekstenzivnega dela programa, se formira na osnovi njihovih aktualnih potreb, enako kot tudi na podlagi sugestij svetovalnih služb OŠ, na katerih izvajamo program. Pri organizaciji in izvedbi aktivnosti izven šolskega prostora pridobivamo dovoljenja njihovih staršev.

Pri evalvaciji sodelujejo uporabniki tako, da izpolnjujejo anonimne vprašalnike, v katerih izražajo svoja mnenja o organizaciji, vsebini in učinkih programa. Tudi v izvajanje strukturiranih oblik skupinskega dela (kot tudi nestrukturiranih) je vgrajen mehanizem »povratne informacije« (*feedback*) o tem, kako je le-ta delovala na sodelujoče. Tako so uporabniki aktivni oziroma lahko vplivajo na potek programa in njegove vsebine. Občutja in zadovoljstvo uporabnikov je pomemben element, ki v veliki meri vpliva na učinkovitost samih aktivnosti, ki jih izvajamo. Res pa je, da samo zadovoljstvo uporabnikov ni edini in ključni element za oceno uspešnosti izvedbe našega programa.

Uporabniki v našem programu so torej aktivni soustvarjalci programa. Obenem pa tudi sodelujejo pri izvajanju določenih segmentov programa (ekstenzivne dejavnosti), pri katerih, skupaj s prostovoljci, ki so voditelji skupin, pripravljajo in izvajajo aktivnosti na OŠ ali v lokalni skupnosti, in v katere se vključujejo njihovi vrstniki (metoda projektnega učenja). Notranja evalvacija programa, ki jo izvajamo vsako leto, pa temelji na samooceni uporabnikov o stopnji in vrsti vpliva programa na njih. Tako so pri evalvaciji le-ti zelo aktivni in dejansko ključni dejavnik.

1.4.4. Etika dela z uporabniki

Pri izvajanju našega programa delujemo v skladu s Kodeksom etičnih načel na področju socialnega varstva. V ospredju je integriteta, avtonomija in pravica do svobodne izbire ter varnost uporabnikov ob zagotovitvi znanstveno utemeljenega in kakovostno strokovno izvedenega dela z njimi. Pri usposabljanju prostovoljcev le-te seznanimo z omenjenim kodeksom, del katerega je tudi zapisan v dogovoru o sodelovanju, ki ga z njimi podpisemo ob začetku sodelovanja. Spoštovanje omenjenega kodeksa je tudi ena izmed obveznosti, ki je vpisana v omenjenem dogovoru. Omenjeni kodeks je tudi izobešen na vidnem mestu v naši pisarni, kot tudi v pisarnah naših partnerskih organizacij, ki so vključene v Nacionalno mrežo Mladinske delavnice.

1.4.5. Organizacija dela z uporabniki

Praktična strategija izvajanja programa »Mladinske delavnice« je zasnovana na delovanju na skupino uporabnikov, na generacijo uporabnikov ter delno na okolje oziroma predvsem na socialno okolje uporabnikov. Širjenje razvojnih in socialnih možnosti za uspešno obvladovanje njihove razvojne krize in

preprečevanja socialne izključenosti je temeljno načelo te strategije. Moto te strategije je: »Pomagati posameznikom, da pomagajo sami sebi«.

1.5. NAČIN DELA IN IMPLEMENTACIJA PROGRAMA

1.5.1. Metode dela

Pri izvajanju programa uporabljamo različne metode dela, od katerih so najbolj pogoste naslednje:

- strukturirano skupinsko delo (*vneprej strukturirane delavnice*),
- nestrukturirano skupinsko delo (*delavnice odprtega tipa*),
- individualne konzultacije,
- predavanja in posredovanje informacij,
- nastopi v medijih.

Pri neposrednem delu z uporabniki je v obliki strukturiranega skupinskega dela posamezna tema obdelana s pomočjo metode »**delavnica**«. Gre za sklop socialnih iger, igranja vlog in simulacijskih iger, nedokončanih zgodb, vodenih fantazij ipd., ki so povezane v strukturirano celoto s pol dirigiranimi diskusijami (vneprej določen vrstni red, jasno opredeljeni cilji, sokratska metoda vodenih diskusij ...). To je vneprej pripravljen scenarij dela z majhno skupino (8-12 uporabnikov), ki ga moderator izvaja po vneprej določenem vzorcu. Teme posameznih delavnic so pridobljene iz kategorij razvojnih nalog adolescence, s katerimi se uporabniki soočajo v začetni fazi tega razvojnega obdobja v različnih arenah svojega življenja (družina, šola, medvrstniški odnosi, spolnost, samopodoba).

Vsaka delavnica ima jasno opredeljene cilje in namene ob izoblikovani strukturi, ki narekuje določen vrstni red socialnih iger in drugih tehnik, kombiniranih s pol dirigiranimi razgovori, ki so vodeni z uporabo določene tehnike.

Ta metoda strukturiranega skupinskega dela, ki smo jo razvili v okviru našega programa, omogoča emocionalno in intelektualno angažiranje vseh članov skupine ter posredovanje znanja na osnovi učenja skozi lastno izkušnjo (strukturirano izkustveno učenje in socialno učenje) in angažiranjem udeležencev (učenje s pomočjo odkrivanja). Vzpodbujanje aktivne participacije in divergentnega mišljenja vseh članov skupine je eden izmed temeljev naše praktične strategije. Delavnice namreč ne vsebujejo konkretnih receptov za rešitev konkretnih problemov, temveč predstavljajo spodbuden psihosocialni ambient, v okviru katerega se eksperimentira in išče optimalno rešitev (ali enakovredne rešitve) za probleme, ki se tematsko obravnavajo v njej, oziroma za spreminjanje in nadgradnjo lastnih obstoječih vzorcev mišljenja, čustvovanja in vedenja. Delavnica, kot metoda dela, vsebuje vneprej pripravljen scenarij, ki ga bo vodja skupine uporabnikov realiziral pri delu z njimi. Temeljni pristop pri moderiranju dinamike skupine je t. i. *sokratska metoda*, ki vključuje, s strani moderatorja, spodbujanje članov skupine k individualni in skupinski participaciji in refleksiji ter spodbujanje izmenjave doživetij in spoznanj med člani skupine na enakopravni osnovi ter na podlagi sistematičnega in doziranega zastavljanja ustreznih vprašanj, ki jih

moderator zastavlja skupini. Pri tem se spodbuja divergentno/ustvarjalno mišljenje, ne pa konvergentnega in reproduktivnega.

Pri ekstenzivnem delu programa, ki je namenjen ostalim učencem najstniške starosti na OŠ, na katerih izvajamo intenzivni del programa, enako kot tudi na šolah, na katerih ga ne izvajamo (kjer izvajamo le občasne aktivnosti), uporabljamo tako strukturirane oblike skupinskega dela (vnaprej pripravljene delavnice) kot tudi nestrukturirane oblike skupinskega dela, včasih tudi predavanja in posredovanje informacij preventivnega pomena. Te aktivnosti se izvajajo tudi v kombinaciji z uporabo različnih medijskih vsebin; to je ogled ustreznega, najstniški populaciji primerne, filma, ki obravnava želeno tematiko, v kombinaciji s strukturirano ali nestrukturirano obliko skupinskega dela. Tovrstne aktivnosti običajno izvajamo v dogovoru s svetovalno službo OŠ v okviru dnevor dejavnosti, ali pa v okviru razrednih ur (v tem primeru brez ogleda filma). Izbira tematike teh aktivnosti je pogosto povezana z akutnimi problemi in težavami, ki jih svetovalna služba prepoznava med učenci te starostne skupine, ki je ob enem ciljna uporabniška populacija našega programa.

En del ekstenzivnih aktivnosti, ki bazira na aktualnih potrebah uporabnikov, je bolj disperziven in se usklajuje na ravni mentorskih skupin, ki delujejo v lokalni skupnosti (to so različne družabne aktivnosti, izleti, itd.).

To kar se dogaja v skupinah uporabnikov (ne glede na to ali je to UMS ali DMS) med izvajanjem strukturiranih oblik skupinskega dela (delavnice), je svojevrstna simulacija psihosocialnega dogajanja v »naravni« vrstniški adolescenčni skupini, le da je v okviru našega programa dinamika znotraj nje moderirana s strani za to usposobljenega izvajalca, ki pripada isti generaciji (v sociološkem pomenu te besede) kot uporabniki, zato našo strategijo imenujemo **vrstniško izobraževanje**. V primeru našega programa je to varianta praktične strategije, v okviru katere starejši adolescenti (študenti ali mladi brezposelni) delajo z mlajšimi (osnovnošolci). Osnovni namen dela prostovoljcev z najstniškimi skupinami je, da se spodbudijo psihosocialni procesi, ki so karakteristični za vrstniške adolescente skupine in se običajno dogajajo v »naravni« situaciji (v okviru njihovega prostega časa), ter da se ti procesi z ustreznim moderiranjem skupinske dinamike usmerjajo v za progresivno rast in razvoj sodelujočih koristno smer. Skozi takšen način dela uresničujemo temeljne cilje programa. Pri tem pa se na podlagi t. i. sokratske metode, vodenja diskusije, usmerjanja in fokusiranja pozornosti in spodbujanja refleksije skupine, zagotavlja divergentnost rešitev, ki zadostujejo kriterijem progresivne rasti in razvoja, oziroma doseganja višjega nivoja socialne kompetentnosti uporabnikov ter omogočanje ustreznih pogojev za pridobivanje koristnih znanj in palete socialnih veščin in vrste strategij za obvladovanje njihovih življenjskih kriz in stisk, kot tudi ustrezne motivacije za uporabo pridobljenega v vsakdanjem življenju.

Naš program izvajamo s skupinami uporabnikov. Velikost teh skupin je različna, giblje pa se v okvirih od 8 do 12 uporabnikov na skupino. Uporabniki so vključeni v paleto različnih aktivnosti, ki jih izvajamo kontinuirano (iz tedna v teden), skozi celo šolsko leto.

Programski del je razdeljen na dva dela, in sicer na:

1. Intenzivni del programa; ta del programa je vnaprej strukturiran (delavnice in druge aktivnosti) in ga z uporabniki izvajamo iz tedna v teden, skozi celo šolsko leto. Uporabniki se združujejo v majhne skupine na dva načina:

- formirajo se UMS (umetne mladoletniške skupine) – člani teh skupin so iz različnih razredov, ki se združujejo na pobudo svojih razrednikov, svetovalnih služb in njihovih staršev ali pa po lastni iniciativi. Te skupine vsebujejo od 8 do 12 udeležencev. Srečujejo se redno, tedensko, po minimalno 2 šolski uri. Poleg tega so vključeni tudi v druge aktivnosti, ki jih izvajamo v okviru ekstenzivnega dela programa. Članstvo v teh skupinah je načeloma stalno oziroma fiksno. Na ta način program izvajamo v okviru izbirnih interesnih dejavnosti na šoli.
- formirajo se DMS skupine (delo v majhnih skupinah) – vsi učenci iste razredne stopnje iz iste OŠ se razdelijo v več manjših skupin. Tudi te skupine vsebujejo praviloma od 8 do 12 udeležencev in so stalne oziroma fiksne. Ista skupina udeležencev se srečuje redno, skozi celo šolsko leto. Na ta način je ta del programa uporabnikom na razpolago 2 šolski uri tedensko. Poleg tega so le-ti vključeni tudi v druge aktivnosti, ki jih izvajamo v okviru ekstenzivnega dela programa. Na ta način program izvajamo ali v okviru razrednih ur, ali/in v okviru dodatnih ur, ki jih šola vgradi v urnik s posebnim namenom za izvajanje aktivnosti našega programa. Te dodatne razredne ure se na nekaterih OŠ potrdijo tudi s strani Sveta staršev.

2. Ekstenzivni del programa izvajamo občasno, vendar skozi celo šolsko leto. Namenjen je učencem, ki so udeleženi v intenzivni dela programa, kot tudi drugim učencem najstniške starosti, ki na OŠ, na kateri program izvajamo intenzivno, niso vključeni vanj (npr. v intenzivni del programa so vključeni učenci 8-ih razredov, vendar so lahko v ekstenzivne aktivnosti vključeni tudi učenci 9-ih razredov na tej isti OŠ); v tovrstne aktivnosti so občasno vključeni tudi učenci 8-ih in/ali 9-ih razredov na nekaterih šolah, na katerih programa ne izvajamo v intenzivni obliki. Tudi ta del programa vsebuje dva dela, in sicer prvi, ki ga izvajamo redno ter drugi, ki ga izvajamo občasno v obliki delavnic, družabnih srečanj, izletov in obiskov različnih institucij v skupnosti. Ekstenzivni del programa je uporabnikom na razpolago 4 do 6 ur mesečno. Ekstenzivne dejavnosti, ki jih izvajamo bolj redno so tematsko vezane na rizično vedenje mladih (kot npr. konzumiranje alkohola in prepovedanih drog, medvrstniško nasilje, neodgovorno spolno vedenje ipd.). V ta del programa so vključeni tudi uporabniki, ki ne obiskujejo intenzivni del programa. Običajno ga izvajamo v majhnih skupinah uporabnikov, vendar članstvo teh skupin ni stalno, spreminja se od aktivnosti do aktivnosti. Del aktivnosti se izvaja frontalno (predavanja, posredovanje informacij, razgovori, ogledi filmov, ipd.). Te aktivnosti izvajamo tudi na OŠ, na katerih ne izvajamo intenzivnega dela programa redno.

Del teh aktivnosti je namenjen tudi spodbujanju razvoja in krepitve socialne mreže uporabnikov. Pri tem jih vzpodbujamo, da se vsake aktivnosti lotijo kot projekta, ter da skozi tovrstno projektno učenje pridobijo ustrezne socialne veščine, izkušnje in znanja, ki jim bodo omogočila ustrezno socialno

vključenost, obenem pa bodo predstavljale temelj njihovega življenjskega sloga.

Poleg zgoraj navedenih metod in ravnanj, ki so neposredno namenjeni uporabnikom, je tudi vrsta drugih, ki so namenjeni prostovoljcem in strokovnim delavcem/mentorjem programa »Mladinske delavnice«, kot tudi širši skupnosti.

V okviru izhodiščnega koncepta našega programa so predvidene tudi aktivnosti in ravnanja namenjena staršem starostne skupine naših uporabnikov, kot tudi njihovim učiteljem. Kot je znano, rezultati preventivnih intervencij v primeru, če se sočasno dela z najstniki in njihovimi starši (v ločenih skupinah) so ne le učinkovitejši, temveč tudi trajnejši. To enako velja tudi v primeru, če je pri izvajanju preventivnih aktivnosti vključena celotna šola. Pri tem so zlasti pomembni učitelji, ki imajo največ stika z učenci.

Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev tovrstnih aktivnosti ne izvajamo že več kot 10 let. V 90-ih letih prejšnjega stoletja smo razvili in uspešno izvajali program za starše z nazivom »Rastimo skupaj s svojimi otroki«. To je bil program za starše najstnikov, ki imajo že izražene težave pri odraščanju, kot tudi za druge starše, katerih mladostniki v tem času še nimajo tako izraženih težav, vendar se tudi nahajajo v tem občutljivem razvojnem obdobju.

V bližnji prihodnosti načrtujemo osvežitev in oživitev programa dela s starši najstnikov, ki so vključeni v program »Mladinske delavnice«.

V 90-ih letih smo tudi uspešno izvajali seminarje za izpopolnjevanje učiteljev in strokovnih delavcev v OŠ po Sloveniji. Veliko učiteljev, zlasti tistih, ki poučujejo Državljanstvo vzgojo, kulturo in etiko (DKE) tudi danes pri svojem delu z učenci uporabljajo metode in tehnike, ki smo jih razvili v okviru našega programa. Glede na to, da nimamo vpogleda v njihovo delo, je težko reči v kolikšni meri upoštevajo principe in načela ter teoretična izhodišča in smernice, ki smo jih razvili v okviru našega programa za preventivno delovanje z najstniki zgodnje adolescentne starosti, zato je tudi težko govoriti o učinkih njihovega dela.

1.5.2. Faze implementacije programa »Mladinske delavnice« v lokalni skupnosti - cikel enega šolskega leta

V nadaljevanju bomo predstavili faze priprave in izvedbe programa »Mladinske delavnice« (v nadaljevanju MD) na ravni lokalne skupnosti. Predstavili bomo naloge, ki jih mora mentor (s koordinatorjem ali brez) v programu MD opraviti, da bi bil program MD uspešno implementiran. Pri tem izhajamo iz dejstva, da izvedba našega programa v lokalni skupnosti že poteka, in da je bil ta pred tem izvajan vsaj eno šolsko leto. V primeru, da se program pred tem ni izvajal, je potrebno opraviti še dodatna dela, ki bodo predstavljena na koncu. Naloge, ki jih morajo mentorji/koordinatorji programa opraviti, bodo predstavljene v časovni dimenziji, tako da se bo operativni plan za njihovo izvedbo oblikoval bolj uspešno.

1. faza: Preliminarna evalvacija in sklenitev dogovora o izvajanju programa v naslednjem šolskem letu (maj)

Potrebno je, da mentor v maju (tekočega leta) organizira in izvede srečanje s predstavnikom svetovalnih služb OŠ, v katerih poteka izvedba programa MD v tekočem šolskem letu. Potrebno je, da so na tem sestanku navzoči tudi razredniki razredov, v katerih se v tem letu program izvaja v DMS skupinah. To je priložnost za preliminarno evalvacijo procesa izvedbe programa (dosežki, problemi in težave itd.), ki se opravi v okviru tega sestanka. Če se program (v okviru DMS skupin) ne izvaja na tej OŠ, potem prisotnost razrednikov iz te OŠ ni nujno potrebna, je pa zaželena. Vsekakor pa je na tem sestanku potrebno doseči, razen refleksije procesa dotedanje izvedbe programa na tej šoli, tudi jasen dogovor o izvedbi programa na tej OŠ v naslednjem šolskem letu ter o načinu te izvedbe (strategija UMS ali strategija DMS), oziroma o obsegu njegove izvedbe (npr. samo 8. razredi, ali 8. in 9. razredi; 2 razreda ali več iste razredne stopnje ipd.). Ta sestanek se lahko organizira ločeno, posebej za vsako OŠ. Lahko pa se organizira tudi skupni sestanek, ki bi lahko bil tudi priložnost za tesnejše povezovanje in ustvarjanje pogojev za sodelovanje pri izvajanju različnih preventivnih aktivnosti kampanjskega tipa, ki jih na tem sestanku lahko načrtujete skupaj. Vsekakor je takrat potrebno aktivnosti v okviru ekstenzivnega dela programa načrtovati in jih celo terminsko in vsebinsko opredeliti, zato ker jih je potrebno zapisati v letni načrt šole za naslednje šolsko leto.

2. faza: Nabor novih prostovoljcev (maj)

Že meseca maja je potrebno pričeti z naborom novih prostovoljcev, ki bodo po uspešno opravljenem usposabljanju pričeli z izvedbo programa MD v naslednjem šolskem letu. Usposabljanje novih prostovoljcev se običajno izvaja meseca oktobra.

Razen medijskih kampanj, ki jih izvajamo na nacionalni ravni, in za katere skrbi Društvo za preventivno delo kot koordinator izvedbe programa MD na nacionalnem nivoju, je za nabor novih prostovoljcev potrebno pripraviti, organizirati in izvesti tudi medijsko kampanjo na lokalni ravni. V lokalnih skupnostih, v katerih obstajajo lokalne radijske in televizijske postaje, je le-te potrebno zaprositi za brezplačno in večkratno predvajanje oglasov/povabil novim prostovoljcem. Če obstaja možnost, pa je zaželeno, da se z lokalnimi mediji dogovori tudi za kakšno gostovanje v kateri izmed njihovih oddaj. To je tudi priložnost, ne le za povabilo novim prostovoljcem, temveč tudi za širšo predstavitev programa MD, načina dela in njegovih učinkov oziroma koristi, ki jih imajo posamezniki, družine in skupnost od našega programa. Poleg medijskih kampanj je za informiranje in povabilo potencialnim prostovoljcem v lokalni skupnosti, potrebno izkoristiti tudi druge komunikacijske kanale. Recimo: lokalni zavod za zaposlovanje (za mlade brezposelne); lokalna mesta, kjer se zbirajo mladi - študentski domovi in fakultete (če v lokalni skupnosti obstajajo takšne ustanove), kjer se lahko izobesijo plakati in razdelijo zloženke; lokalni CSD-ji, kamor se lahko posredujejo povabila mladim brezposelnim, ki so iskalci denarne socialne pomoči ipd.

Pri naboru novih prostovoljcev je pomembno, da se zagotovi tudi sodelovanje aktivnim prostovoljcem, saj so njihove izkušnje najboljša promocija. Njihova

povabila sovrstnikom so najučinkovitejša reklama programa, zato jih je potrebno pripeljati s seboj na radijsko postajo in jih tudi angažirati, da kolegom na fakulteti razdelijo povabila, ter da jih direktno nagovorijo na predavanjih ali vajah (skupaj s strokovnim mentorjem, ki bo predstavil program) itd.

Potrebno je uporabiti tudi elektronske medije (npr. študentske e-mailing liste in/ali študentska društva, FB, prostovoljske spletne strani kot npr. www.prostovoljstvo.org ter druge spletne portale).

3. faza: Predstavitev programa staršem, uporabnikom in novim razrednikom ter drugi del nabora prostovoljcev (od druge polovice avgusta do prve polovice oktobra)

V primeru, da se bo program MD v lokalni skupnosti izvajal tudi v DMS skupinah, je potrebno organizirati srečanje z razredniki teh razredov. Skupaj s predstavniki svetovalne službe je razrednikom potrebno predstaviti program ter naša pričakovanja in način sodelovanja v tekočem šolskem letu.

Predstavitev programa MD staršem je potrebno opraviti na prvih roditeljskih sestankih. Ta predstavitev naj ne bi bila daljša od 10-15 min. V ospredju te predstavitve naj bodo izpostavljene koristi in dobrobit za tiste najstnike, ki se bodo redno udeleževali našega programa. Spregovoriti je tudi potrebno o dosedanjih rezultatih in referencah programa ter o dejstvu, da je program MD za učence brezplačen in da izvedbo le-tega finančno podpira nekaj ministrstev in lokalna skupnost. To predstavitev naj opravi mentor ali nekdo izmed izkušenih prostovoljcev. Če načrt izvedbe programa predvideva izvedbo v DMS skupinah, potem ni potrebe, da se ga najstnikom posebno predstavlja v septembru. Koristno pa je, da v tem primeru razrednik septembra v svojem razredu napove, kako bo potekala izvedba programa MD od oktobra dalje.

V primeru, da je predvidena izvedba programa MD s strategijo UMS skupine, pa je potrebno program predstaviti učencem, za katere bo program izvajan (8. in/ali 9. razred), že septembra. To nalogo naj opravijo izkušeni prostovoljci. V dogovoru z razredniki se ta predstavitev lahko opravi med razredno uro. Na kratko se predstavi teme in način dela pri izvedbi programa; poskusno pa se lahko tudi izvede katera izmed iger. Obenem pa se učence povabi, da se vključijo v UMS skupino, ki bo delovala kot ena izmed izbirnih interesnih dejavnosti.

Od sredine septembra je potrebno izvesti tudi drugi del nabora za nove prostovoljce, seveda, če v maju ni bilo zadostnega odziva. Še posebej je potrebno izkoristiti prvo polovico oktobra za bolj intenzivno kampanjo, zlasti v mestih, v katerih obstajajo fakultete. V dogovoru s predavatelji na teh fakultetah, je potrebo v tem času direktno nagovoriti študente in jih povabiti k sodelovanju.

4. faza: Usposabljanje novih prostovoljcev ter začetek izvedbe programa MD na OŠ (oktober/november)

Usposabljanje novih prostovoljcev običajno poteka v oktobru. Datumi so običajno znani več kot mesec dni vnaprej. Potrebno je, da se izvajanje programa na lokalni ravni s prostovoljci, ki nadaljujejo sodelovanje in zato ne

potrebujejo usposabljanja, na nekaterih OŠ začne že v drugi polovici septembra ali v prvi polovici oktobra.

Po opravljenem usposabljanju za nove prostovoljce je potrebno čim prej izvesti prvo mentorsko srečanje. Na tem srečanju je potrebno prostovoljce seznaniti z vsem, kar je pomembno in potrebno, da bi uspešno začeli z izvajanjem programa, kot npr.: na kateri OŠ bodo delali in kdo je kontaktna oseba iz svetovalne službe; s kom bodo sodelovali v paru; razdeli se jim tudi potreben material ter priročnik, v katerem je zapisan program in delavnice; dogovori se o načinu dela in sodelovanja v mentorski skupini, terminih mentorskih sestankov; seznani se jih s podrobnejšim načrtom izvajanja programa MD in njihovimi nalogami; predstavi se jim tudi obrazce za poročila, ki jih morajo oddajati mentorju itd.

5. faza: Redno izvajanje intenzivnega dela programa in občasno izvajanje ekstenzivnega dela programa

Program MD se izvaja vsak teden, skozi celo šolsko leto. Stari (lanskoletni) prostovoljci, ki nadaljujejo sodelovanje v tekočem šolskem letu, naj bi pričeli z izvedbo programa že ob koncu septembra in/ali na začetku oktobra. Novo usposobljeni prostovoljci pa pričnejo z izvedbo programa v drugi polovici oktobra in/ali na začetku novembra. Če program izvajajo s strategijo UMS skupine, se v okviru intenzivnega dela programa z njo srečujejo enkrat na teden in izvajajo že vnaprej pripravljene tematske delavnice. Če program izvajajo s strategijo DMS, se s skupino srečujejo dvakrat na mesec. Vsi učenci iste razredne stopnje se razdelijo v manjše skupine (8-12 udeležencev) in v ločenih prostorih posamezni prostovoljec izvaja isto tematsko delavnico. Torej, prostovoljca se izmenično, vsak teden, srečujeta z drugo skupino. Delavnice, ki jih izvajata, so prilagojene za 45 minutno izvajanje. Čeprav so vsebinsko skrajšane, omogočajo obdelavo tem na približno enak način kot so le-te v okviru strategije UMS skupine. Običajno sta na OŠ po dva 8. oziroma 9. razreda. Če se na OŠ izvaja program tudi za 9. razrede, se potemtakem na tej OŠ angažirata dva dodatna prostovoljca.

Občasno se izvajajo tudi ekstenzivne dejavnosti: predavanja, obiski različnih ustanov (npr. ginekološke ambulante ali VD centra, doma za ostarele ... odvisno od teme, ki je v fokusu), izleti in družabna srečanja, ogled filma z razgovorom ipd. V novembru je priložnost, da se kaj spregovori in naredi v zvezi s konkretnim rizičnim vedenjem, ki je povezano s konzumiranjem in potencialno odvisnostjo od prepovedanih drog in psihoaktivnih substanc nasploh. December je mesec, v katerem lahko sodelujemo pri splošni kampanji, ki je namenjena preprečevanju okužbe z virusom HIV in drugimi spolno prenosljivimi boleznimi. Vse te kampanje so priložnost za posredovanje ustreznih informacij ter za pogovor o teh temah, s posebnim poudarkom na načinu, kako jih razumemo in upoštevamo v svojem življenju. Kot vemo, sama informacija ni preprečitev, oziroma ne zadostuje le informiranje, ki mora biti razvojno prilagojeno ciljni skupini. Potrebno je tudi narediti dodatni napor, ki bo zagotovil ustrezno razumevanje, sprejemanje in upoštevanje posredovanih informacij, kot tudi njihovo vgraditev v njihove življenjske navade.

V spomladanskem delu pa je zaželeno izvesti obsežnejšo ekstenzivno aktivnost, ki je tematsko vezana na določeno rizično vedenje mladih oziroma

na določena tveganja, ki so jih mladi deležni v obdobju zgodnje adolescence. To so: področje odvisnosti od psihoaktivnih substanc (droge, alkohol, cigarete); medvrstniško nasilje in vandalizem mladih; tvegano in neodgovorno spolno vedenje; nekemične odvisnosti (hazarderstvo, internet, TV); avtodestruktivnost in samomorilnost (vključno s socialno izoliranostjo); izpostavljenost stresu (šolski neuspeh, družinska patologija ...) itd. Teme tovrstnih obsežnejših aktivnosti so lahko tudi zaželena in za rast in razvoj koristna stanja in vedenja, kot npr.: zdravje in zdrav način življenja, strpnost in solidarnost, predstavitev različnih poklicev, skupno dobro ...

6. faza: Drugostopenjsko usposabljanje prostovoljcev, krepitev njihove motivacije za delo in partnerske vloge ter evalvacija programa (marec - maj)

Pomembno je, da mentor posebno pozornost posveti izgradnji partnerskih odnosov v mentorski skupini, iz katere postopoma gradi delovni tim. Pri tem je negovanje prostovoljcev, zlasti krepitev njihove motivacije za delo, tudi pomemben del nalog, ki jih ima mentor pred očmi pri svojem delu z njimi. Zato je potrebno občasno organizirati tudi aktivnosti, ki so namenjene prostovoljcem in niso neposredno vezane na delovne naloge, ki jih oni opravljajo pri izvedbi programa. Potrebno je npr. organizirati družabna srečanja, izlete, piknike ipd. Odvisno od zmožnosti, ki obstaja v lokalni skupnosti, pa bi bilo za prostovoljce zaželeno zagotoviti, po možnosti redno in ciklično, brezplačne vstopnice za različne kulturne manifestacije ali za kino ali za gledališke predstave ipd., ki se dogajajo v konkretni lokalni skupnosti.

V začetku pomladi se izvaja drugostopenjsko usposabljanje prostovoljcev, ki je sicer krajše (dvodnevno) od začetnega. To usposabljanje ima drugačno funkcijo kot začetno, ker je manj fokusirano na pridobivanje novih znanj in veščin, bolj pa na refleksijo izkušenj in znanj pridobljenih tekom izvajanja programa MD, kot tudi pridobivanje znanj in veščin za samostojno oblikovanje strukturiranih oblik skupinskega dela. To pomeni evalviranje seminarских nalog, ki je eden izmed pogojev za uspešno zaključen seminar. Namreč, naloga, ki jo opravljajo prostovoljci v času izvedbe programa in jo morajo predstaviti na tem usposabljanju, je izdelava nove tematske delavnice po modelu, ki smo ga razvili v okviru našega programa. Namen tega dela usposabljanja je usposobiti prostovoljce za samostojno in timsko delo pri oblikovanju delavnice kot strukturirane oblike skupinskega dela ter spodbujanje k temu, da to metodo kreativno aplicirajo v svojem bodočem strokovnem delu. Istočasno pa je namen tudi spodbujanje prostovoljcev, da delajo na področju preventive tudi v bodočnosti ter da tudi sami ustvarjajo preventivne intervencije na področju SV in projekte.

V maju je predvideno izvajanje evalvacije učinkov programa. Vprašalnike za oceno njegovih učinkov anonimno izpolnijo uporabniki programa in prostovoljci. V okviru vprašalnikov, ki jih izpolnjujejo uporabniki in prostovoljci, imajo le-ti priložnost, da anonimno ocenijo delo svojih voditeljev. Najstniki lahko ocenijo delo, ki so ga prostovoljci opravljali z njimi; prostovoljci pa lahko ocenijo delo svojih mentorjev. Mentorji pa bodo imeli priložnost, da ocenijo delo svojega supervizorja.

Ocene prostovoljcev so pomembne za oceno učinkovitosti našega dela z njimi. Posebno vrednost imajo kot informacija za njihove strokovne mentorje. Poleg tega pa prostovoljci, ki ocenjujejo delo svojega mentorja, na ta način okrepijo občutek, da so enakopravni oz. partnerji z mentorjem v procesu izvajanja programa. Posledično lahko to prispeva k pozitivni odločitvi nekaterih prostovoljcev, da nadaljujejo s sodelovanjem tudi v naslednjem šolskem let. Izvajanje evalvacijskih vprašalnikov naj bi se končalo v drugi polovici maja.

Mentorji imajo tudi obveznost, da na Društvo za preventivno delo, ki je koordinator izvedbe programa na nacionalni ravni, posredujejo mesečna poročila (do prvega v mesecu za pretekli mesec), polletno finančno poročilo (v juliju) in zaključno letno finančno in vsebinsko poročilo (v decembru).

1.6. NAČIN IZVEDBE PROGRAMA IN VSEBINE

Program MD izvajamo na lokalni in nacionalni ravni.

A. Na lokalni ravni (na ravni upravne enote) smo v šolskem letu 2019/20 sodelovali z osnovnimi šolami iz lokalnih skupnosti, z lokalnimi centri za socialno delo (enota Koper, enota Ptuj in enota Slovenska Bistrica), z MKC Hiša mladih Ajdovščina, z Ljudskima univerzama Celje in Ormož ter z invalidskim podjetjem CenterKontura d.o.o.

Društvo za preventivno delo je skrbelo za izvajanje programa MD v ljubljanski regiji oziroma v: Ljubljani, Medvodah, Domžalah in Komendi.

Neposredno delo z uporabniki so opravljali prostovoljci (večinoma študenti in mladi brezposelni) v sodelovanju s strokovnimi delavci oziroma mentorji v našem programu. Mentorji prostovoljcev so bili večinoma strokovni delavci na področju socialnega varstva. Le-ti so tesno sodelovali s svetovalno službo OŠ, kjer je bil program realiziran. Vsi mentorji so bili povezani tudi v Nacionalno mrežo Mladinske delavnice pri Društvu za preventivno delo, ki je bil nacionalni koordinator izvedbe programa. Redno so se sestajali na supervizijskih srečanjih in koordinativnih sestankih.

Intenzivni del programa je bil realiziran na ravni posamične OŠ in lokalne skupnosti. Izvajali smo ga na dva načina, kot je v tem poročilu že bilo opisano (glej poglavje 1.5.1. *Metode dela*).

Program izvajajo strokovni delavci v sodelovanju z za to usposobljenimi prostovoljci (100-urni dvostopenjski seminar). Prostovoljci neposredno delajo z uporabniki na OŠ ali v lokalnih skupnostih, ob zagotovljeni redni podpori (mentorski sestanki) in nadzoru s strani mentorjev. Ob začetku šolskega leta mentorji, skupaj z izkušenimi prostovoljci, program in aktivnosti predstavijo staršem bodočih uporabnikov. V primeru strategije UMS pa se program in njegove aktivnosti še dodatno predstavijo tudi učencem 8-ih in/ali 9-ih razredov, kot je že opisano v poglavju *Faze programa* (glej točko 1.5.2).

V sodelovanju s svetovalno službo in razredniki, se v primeru strategije DMS skupin oblikujejo majhne skupine uporabnikov (8-12 učencev), ki so potem fiksne do konca šolskega leta. Tako prostovoljci z neposrednim delom z uporabniki pričnejo že oktobra. V okviru ciklusa enega šolskega leta, z eno

skupino uporabnikov, se realizira 12 do 15 vnaprej pripravljenih in strukturiranih delavnic.

Vsebinski del programa je vezan na razvojno psihosocialno problematiko, s katero se adolescenti srečujejo v okviru svoje razvojne krize. Teme, ki jih obdelujemo s skupino udeležence so opredeljene deduktivno iz naslednjih kategorij življenjskih aren, v okviru katerih se pojavljajo razvojne naloge, s katerimi se adolescenti srečujejo v obdobju adolescence, zlasti v tranzicijskem obdobju zgodnje adolescence:

- **izgradnja koncepta o sebi** (samopodoba),
- **odnosi v družini in s starši** (ali skrbniki),
- **odnosi v vrstniški skupini**,
- **šola, učenje in perspektiva prihodnosti**,
- **izgradnja spolne identitete** (spolna orientacija; spolna vloga).

Tematske delavnice², ki jih obravnavamo v 8-ih in 9-ih razredih osnovne šole so naslednje:

8. razred		9. razred
DMS	UMS	DMS/UMS
Spoznavanje I	Spoznavanje I	Spoznavanje II
Verbalna komunikacija	Verbalna komunikacija	O prijateljstvu
Neverbalna komunikacija	Neverbalna komunikacija	Kako z jezo?
Spoznavanje samega sebe	Spoznavanje samega sebe	Moja prihodnost – zame priložnost
O odgovorni spolnosti; AIDS in spolno prenosljive bolezni	O odgovorni spolnosti; AIDS in spolno prenosljive bolezni	Tudi njim ni lahko
Nasilje in mladi	Nasilje in mladi	Avtoriteta
O morali	O morali	O odraslih
Vrednote	Vrednote	O moških in ženskah
Tudi njim ni lahko	Kakšne starše si želim?	Kdo sem?
Droge in odvisnost	Starši niso le straši	Jaz sem OK, ti si OK
O šoli	Droge in odvisnost	
Družbena omrežja	Kaj bi želel biti, ko odrastem?	
Pogovor o spolnosti	O šoli	
	Sojenje šoli	
	Kreativna delavnica	
	Sodelovanje in vodenje	
	Pogovor o spolnosti	

² Podrobne vsebine in način dela pri izvedbi programa MD, so opisane v knjigi: Maksimović, Z. (1991). *Mladinske delavnice, Psihološko primarnopreventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*, Zoran Maksimović. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.

Rezervne delavnice (8. razred):

- DMS/UMS skupina: Strah, O moških in ženskah, O prijateljstvu in Kreativna delavnica.

Rezervne delavnice (9. razred):

- O zdravi hrani, Čustva, Starši niso le starši ter Alkohol in odvisnost.

Zgoraj navedene teme se obravnavajo s pomočjo strukturiranega skupinskega dela oz. metode »delavnica«, ki je opisana v točki 1.5.

Ekstenzivni del programa izvajamo občasno, in sicer skozi celo šolsko leto. Tudi ta del programa vsebuje dva dela, in sicer prvi, ki ga izvajamo bolj redno ter drugi, ki ga izvajamo bolj občasno v obliki družabnih srečanj, izletov in obiskov različnih institucij v skupnosti (npr. ginekološke ambulate za mladostnike). Ekstenzivni del programa je uporabnikom na razpolago 4-6 ur mesečno.

Ekstenzivne dejavnosti, ki jih izvajamo bolj redno so tematsko vezane na rizično vedenje mladih (kot npr. konzumiranje alkohola in prepovedanih drog, medvrstniškega nasilja, neodgovornega spolnega vedenja ipd.).

Del teh aktivnosti je namenjen tudi spodbujanju razvoja in krepitev socialne mreže uporabnikov.

B. Na nacionalni ravni - Mreža Mladinske delavnice

Društvo za preventivno delo je koordinator izvedbe programa MD na nacionalni ravni že od leta 1995. Naloge, ki jih društvo opravlja, so naslednje:

- strokovna supervizija,
- usposabljanje, izobraževanje in izpopolnjevanje izvajalcev (strokovnih vodij, prostovoljcev),
- strokovna podpora in svetovanje izvajalcem,
- promocija programa ter socialne preventive v širši in strokovni javnosti,
- strokovni razvoj programa ter povezovanje s sorodnimi domačimi in tujimi programi,
- povezovanje izvajalcev ter koordiniranje izvajanja programa MD v RS ter strokovni nadzor,
- izvajanje integrativnih dejavnosti (poletne šole, tabori ...) ter nacionalnih kampanj,
- evalvacija realizacije programa v celoti,
- publicistična dejavnost (izdelava informativnega in promocijskega gradiva, oblikovanje in izdaja priročnikov ...),
- sodelovanje v civilnem dialogu, zlasti pri oblikovanju politik na področju preventive.

1.7. VLOGA PROSTOVOLJCEV V PROGRAMU

Program MD izvajajo strokovni delavci s pomočjo prostovoljcev, ki so študenti (večinoma družboslovnih smeri oziroma bodoči socialni delavci, psihologi, socialni pedagogi, andragogi, pedagogi, sociologi, andragogi, učitelji itd.) ali

mladi brezposelni (visoko izobraženi). Vrstniško izobraževanje (*peer education*) kot način neposrednega dela z uporabniki skupnostno preventivnih socialnovarstvenih programov, ki se izvajajo na šolah, je učinkovit način za izvajanje tovrstnih aktivnosti. Iz rezultatov vrste različnih raziskav je razvidno celo to, če se aktivnosti programa izvajajo s pomočjo te strategije, da je enako, če ne bolj učinkovito, kot če program izvajajo odrasli oziroma učitelji.

Prostovoljci v okviru našega programa (stari od 18 do 30 let) neposredno delajo z uporabniki pri izvajanju našega programa. Pogoji za to je uspešno opravljeno usposabljanje (100-urni seminar).

Pri izvedbi programa na mesec opravijo po cca. 25 ur prostovoljskega dela (večinoma vsebinsko/strokovno delo, glede na opredelitve Zakona o prostovoljstvu). Neposredno delajo v prostorih OŠ in v lokalnih skupnostih. Program izvajajo za učence višjih razredov OŠ, delajo s skupinami osmo ali/in devetošolcev. Ta del programa se izvaja vsak teden, skozi celo šolsko leto, po vnaprej pripravljenem načrtu (*intenzivni del programa*). Prostovoljci delajo s skupinami uporabnikov (8 do 12 udeležencev iste starostne skupine). Te stalne skupine uporabnikov se oblikujejo z učenci različnih razredov iste generacije (strategija UMS skupin). Na ta način se program izvaja vsak teden z istimi učenci, običajno v okviru interesnih izbirnih dejavnosti.

V okviru intenzivnega dela programa, le-tega prostovoljci izvajajo tudi za celo generacijo osmo in/ali devetošolcev (strategija DMS skupin). Na ta način se program izvaja tako, da se vse učence iste razredne stopnje razdeli na majhne skupine (8-12 uporabnikov). Tako se program izvaja kontinuirano, skozi celo šolsko leto, iz tedna v teden – učenci, ki obiskujejo isti razred pa se programa udeležujejo dvakrat mesečno.

Prostovoljci občasno v šolah organizirajo tudi druge aktivnosti (ekstenzivne aktivnosti), ki vsebujejo predavanja, okrogle mize, tribune, delavnice, delavnice z ogledom filma in podobnih aktivnosti, kjer se na najstniško populacijo deluje v sproščeni atmosferi vzgojno-preventivno ob sodelovanju s svetovalno službo OŠ. V okviru tega dela programa prostovoljci pripravljajo in izvajajo tudi različne družabne aktivnosti za uporabnike (izlete, zabave ...).

Razen ekstenzivnih aktivnosti, ki jih izvajajo na šolah, na kateri izvajajo tudi intenzivni del programa, prostovoljci občasno izvajajo ekstenzivne aktivnosti tudi na šolah, na katerih teh intenzivnih aktivnosti ne izvajamo (zaradi finančnih, organizacijskih, kadrovskih ali drugih razlogov).

Poleg zgoraj opisanih aktivnosti, se prostovoljci redno udeležujejo tudi mentorskih srečanj, ki so na začetku šolskega leta bolj pogosti (običajno enkrat na teden), kasneje pa manj pogosti (običajno dvakrat na mesec). Mentorske sestanke vodi strokovni mentor, ki je usposobljen za to delo. Običajno trajajo 90 do 120 min.

Prostovoljci so tudi aktivni pri načrtovanju dela programa (ekstenzivni del programa) in seveda pri evalvaciji programa.

Delo, ki ga prostovoljci opravljajo je: organizacijsko, animatorsko (delo z večjimi skupinami), vzgojno-preventivno (delo z majhno skupino) in usmerjeno k uresničevanju preventivnih ciljev, ki jih načrtujemo pri izvajanju programa MD v šolskem letu 2019/20.

Dober in kakovosten odnos izvajalca - prostovoljca z uporabniki je temelj, na katerem gradimo metodiko praktičnega dela z njimi. Temeljna naloga prostovoljca je, da postopoma in uspešno gradi kakovostne odnose s skupino uporabnikov, s katero dela skozi celo šolsko leto. Temeljni cilj, ki ga pri tem želimo doseči je ta, da prostovoljec izgradi odnos z uporabniki, ki bazira na medsebojnem zaupanju in podpori, ki ju prostovoljec nudi uporabnikom, odnos, ki je prežet s pozitivnim čustvenim nabojem in izhaja iz kongruentnosti prostovoljca in empatičnosti ter neposredni toplini. V osnovi si želimo, da prostovoljci zgradijo takšen odnos z uporabniki, ki je podoben odnosu starejšega brata ali sestre z mlajšim bratom ali sestro. Starejši adolescenti, ki zaključujejo to razvojno obdobje in so pred vstopom v obdobje odraslosti, neposredno delajo (po ustreznem usposabljanju in zagotovljeni strokovni podpori) s ciljno skupino, ki vstopa v obdobje adolescence. To je psihološka podlaga, med drugim tudi zato, da so izvajalci našega programa sposobni relativno hitro in učinkovito, brez večjih naporov in zahtevnejšega izobraževanja, vzpostaviti dober kontakt s ciljno populacijo, in sicer na podlagi svojih nedavnih izkušenj in svežih spominov. Ta »most« omogoča dobro in kakovostno pot za hitro vzpostavljanje empatičnosti na eni strani. Po drugi strani pa pri uporabnikih vzbudi občutek razumljenosti in sprejetosti, kar je odličen temelj za izgradnjo kakovostnih medsebojnih odnosov. Tudi dejanski vpliv na uporabnike te starostne skupine je težko uresničljiv brez medsebojnega spoštovanja, občutka varnosti in razumljenosti ter pozitivne naklonjenosti. Zato, ker je to podobno tistemu, kar naj bi se dogajalo med mlajšim in starejšim bratom ali sestro (vsaj v zdravih družinah), poskušajo prostovoljci razvijati odnos z uporabniki po tem vzorcu.

Par prostovoljcev, ki neposredno izvaja program MD v OŠ in lokalni skupnosti, ima naslednje naloge oz. urne postavke njunega prostovoljskega dela mesečno (če izvaja program na eni OŠ):

- izvajanje delavnice v šoli = 8 ur
- priprava in mentorski sestanek = 8 ur
- priprava in izvajanje ekstenzivne dejavnosti = 9 ur

Skupaj = 25 prostovoljnih delovnih ur

Nabor prostovoljcev opravljamo vsako pomlad (maj) in jesen (september/oktober). Takrat organiziramo obsežnejšo medijsko kampanjo za promocijo programa v širši javnosti, kot tudi predstavitev programa študentski populaciji na fakultetah (na predavanjih ali vajah). V načrtu imamo, da naš program postane učna baza na različnih fakultetah. Tako bi to bila možnost za izvajanje študentske prakse za študente: psihologije, pedagogike, sociologije, socialnega dela, socialne pedagogike, medicine ipd. S Katedro za psihologijo Univerze v Mariboru že imamo sklenjen pisni dogovor o tem, da je naš program učna baza za njihove študente, ter da lahko v okviru našega programa opravljajo študentsko prakso.

1.7.1. Evidenca vključenosti prostovoljcev

Pred začetkom dela v našem programu prostovoljci podpišejo »dogovor o sodelovanju«, v katerem se obvežejo, da bodo, po uspešno opravljenem usposabljanju, vsaj eno šolsko leto sodelovali pri izvedbi programa MD. Ta dogovor vsebuje tudi opredelitev pogojev tega sodelovanja, kot tudi obveznosti tako prostovoljcev, kot tudi naše organizacije (ali izvajalcev v lokalni skupnosti). Prostovoljci za svoje delo niso plačani, temveč dobivajo pavšalno povračilo stroškov prostovoljskega dela.

Prostovoljci redno poročajo o svojem delu tako ustno (mentorski sestanki) kot tudi pisno (izpolnjujejo vnaprej pripravljene obrazce in vodijo dnevnik svojega dela). Ob koncu vsakega meseca svojim mentorjem posredujejo sumarno opravljeno število ur, na podlagi katerih se vodi evidenca o njihovem opravljenem delu in se izplača pavšalno povračilo stroškov prostovoljskega dela ter evidenco o opravljenih aktivnostih.

1.7.2. Izobraževanje in usposabljanje

Usposabljanje prostovoljcev je zasnovano na izkustvenem učenju in učenju s pomočjo odkrivanja. Namenjeno je študentom družboslovnih smeri oziroma bodočim: psihologom, pedagogom, socialnim delavcem, socialnim pedagogom, učiteljem ..., kot tudi mladim brezposelnim. To je dvostopenjski, 100-urni seminar (7 + 2 dni), ki se odvija v majhnih skupinah udeležencev. Poleg tega pa za prostovoljce občasno izvajamo tudi krajša 2-3 urna izpopolnjevanja (predavanja z vajami) tekom njihovega neposrednega dela z uporabniki.

Znanje in veščine, ki jih udeleženi prostovoljci pridobijo na teh seminarjih, sodijo v naslednje tematske sklope: adolescenca kot normativna (razvojna) kriza; veščine komunikacije in reševanje konfliktov brez nasilja in agresivnosti; oblikovanje, razvijanje in vodenje majhne skupine; »delavnica« kot metoda dela z majhno skupino; primarna preventiva na področju dela z mladimi; primer dobre prakse – preventivni program »Mladinske delavnice«; njegovi cilji, način izvajanja in dosedANJI rezultati.

Izvajalci programa so izkušeni strokovni delavci s področja vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva: Marjan Kokot, univ. dipl. soc. (CSD Spodnje Podravje, enota Ptuj); Borut Kožuh, prof. soc. ped. (Mladinski dom Jarše); Gregor Seme, prof. soc. ped. (OŠ Simona Jenka, Smladnik); Andreja Močnik Kožič, univ. dipl. soc. ped. (OŠ Bojana Iliča in OŠ bratov Polančičev v Mariboru); Zoran Maksimović, univ. dipl. psih. (Društvo za preventivno delo); Pavla Škerjanec, univ. dipl. soc. (Društvo za preventivno delo).

Program usposabljanja prostovoljcev vsebuje nekatere aktivnosti (delavnice), ki so zasnovane na izkustvenem učenju in so enake ali podobne tistim, ki jih bodo kasneje izvajali z uporabniki. Poleg tega to usposabljanje vsebuje diskusijske skupine in predavanja, ki so pomembna za razumevanje teoretičnega ozadja programa, njegovih ciljev in načina dela.

Cilji usposabljanja in izobraževanja so:

- da mlade (študente) usposobimo za izvajanje prostovoljskega dela na skupnostno preventivnem socialnovarstvenem področju,
- dvig nivoja socialne in profesionalne kompetentnosti mladih, kar jim bo omogočilo večjo zaposljivost na področju njihovega profesionalnega udejstvovanja,
- spodbujanje mladih za družbeno angažirano in socialno odgovorno delovanje, tako da se bodo udeleženci našega programa aktivno vključili v izvajanje preventivnega programa "Mladinske delavnice", ki ga bodo aktivno izvajali vsaj eno šolsko leto.

V tem šolskem letu smo posebno skrb posvečali usposabljanju prostovoljcev, za katere smo organizirali intenzivni seminar (neformalno izobraževanje in usposabljanje). Cilji in nameni tega usposabljanja so bili vzpodbujanje in krepitev motivacij med mladimi za prostovoljsko delo na področju socialne preventive, pridobivanje znanj in veščin ter vrednostnih usmeritev pomembnih za udeležbo pri kontinuiranem prostovoljskem delu in promociji prostovoljskega dela med mladimi in v lokalnih skupnostih. Istočasno je bil namen tudi vzpodbujanje osebne in profesionalne rasti in razvoja prostovoljcev.

1.8. POTREBE ZA IZVEDBO PREVENTIVNEGA PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE«

Potrebe za izvajanje programa MD smo ugotavljali na naslednje načine, in sicer:

- Preko mnenj strokovnih delavcev svetovalnih služb OŠ o potrebi po tovrstnem preventivnem delu oziroma zainteresiranost vodstva šole, da se naš program izvaja za učence višjih razredov njihove šole. Recimo, za leto 2020 smo pridobili 64 soglasij iz različnih OŠ, da naš program izvajamo v prihodnjem šolskem letu.
- Preko rezultatov raziskav o psihosocialnem stanju ter o deležu otrok in mladostnikov, ki imajo že izražene težave pri odraščanju, oziroma kažejo razširjenost rizičnega vedenja na različnih področjih, ki jih lahko pripelje v socialno izključenost. To so npr. raziskave HBSC, ESPAD in podobno; to so raziskave, ki se izvajajo na območju EU ali širše, ciklično na vsaki dve ali štiri leta na populaciji zgodnje adolescentne starosti, kot tudi nekatere druge raziskave lokalne narave (raziskave NIJZ ali različnih NVO, Inštitut za kriminologijo itd.)
- Na podlagi razlogov, ki izhajajo iz teorij in raziskav adolescence kot razvojnega obdobja. Pri tem so posebno pomembne teorije in dognanja v zvezi s karakteristikami adolescentnega razvojnega obdobja, posebno pa v zvezi s tranzicijskim obdobjem med otroštvom in adolescenco oz. zgodnjo adolescenco (glej referenčno literaturo).

Adolescentno obdobje razvoja je samo po sebi stresno in krizno. Osebnostne spremembe so poglobljene z aktualnim družbenopolitičnim in civilizacijskim

kontekstom, v katerem se dogaja (čas tranzicije, globalizacije, ekonomskih kriz, vojn, begunske problematike, revščine, hiter tehnološki razvoj ipd.). Vse večje število mladih ima težave pri odraščanju, ki se kažejo v naraščajočem odklonskem vedenju, v naraščanju števila konzumentov in odvisnikov od prepovedanih in dovoljenih psihoaktivnih snovi, v naraščajočem nasilju med mladimi in mladoletniški delikvenci, kriminalu ter številčnejši socialni izolaciji in izključenosti vse večjega deleža mladih kot posledici takšnega stanja. Izolacija, občutek osamljenosti in izgubljenosti, pomanjkanje perspektive za prihodnost in nezmožnost uspešnega obvladovanja razvojnih nalog adolescence so vse bolj množični pojavi med mladimi, kar potrjujejo mnoge raziskave o mladih pri nas v zadnjih desetih-petnajstih letih. Tako je socialna izključenost deleža mladih tudi posledica neustreznega in neuspešnega razreševanja njihovih psihosocialnih razvojnih nalog, kjer tovrstne težave pri odraščanju lahko prerastejo v resne osebne in psihosocialne motnje; poleg tega mnogi od zgoraj navedenih rizičnih dejavnikov so tudi delno posledica neuspešnega obvladovanja in razreševanja njihovih razvojnih nalog, kot npr.: pomanjkanje perspektive za prihodnost, samoizolacija ipd. Vrsta raziskav potrjuje, da je med 20 in 25 % mladih (odvisno od področja rizičnega vedenja se ta odstotek zvišuje ali zmanjšuje) v starosti od 11 do 15 let deležnih rizičnega vedenja, ki ogroža njihovo psihosocialno dobrobit in zdravje. Na ta način je dober del generacije najstnikov deležen težav pri odraščanju, ki lahko prerastejo v hujše psihosocialne težave, zaradi katerih lahko imajo le-ti in njihovo okolje resne probleme, pri tem je socialna izključenost le eden v verigi fenomenov, s katerimi se morajo soočiti na svoji življenjski poti.

1.8.1. Rezultati epidemioloških raziskav

HBSC 2018 (Z zdravjem povezano vedenje mladostnikov)

Vir: Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki raziskave HBSC, 2018. Dostopno prek: <https://www.nijz.si/sl/podatki/raziskava-z-zdravjem-povezano-vedenje-v-solskem-obdobju-hbsc-2018-0> (24.7.2020).

- psihosomatski simptomi:

Rezultati raziskave iz 2018 govorijo, da 28,4% mladostnikov starih od 11 do 17 let poroča o doživljanju vsaj dveh psihosomatskih simptomov več kot enkrat tedensko. Pri tem število simptomov narašča s starostjo in so pomembno pogostejši pri dekletih (37%) kot pri fantih (20,2%). Najpogostejši simptomi, ki se pojavljajo pri približno petini mladostnikov te starostne skupine so nervoza (23%), razdražljivost (21,2%) in nespečnost (21,1%). Na tem področju je zaznati trend naraščanja že vse od leta 2002, prav v vseh starostnih skupinah in pri obeh spolih se je pomembno povečalo doživljanje potlačenosti, žalosti oz. da si na tleh več kot 1x na teden (2010: 6,7% 11-letnikov, 8,3% 13-letnikov, 9,7% 15-letnikov vs. 2018: 8,2% 11-letnikov, 16,7% 13-letnikov, 22,5% 15-letnikov). Povečuje pa se tudi zaznavanje razdražljivosti več kot 1x tedensko (2018: 19,9% 13-letnikov, 26,6% 15-letnikov vs. 2014: 18,4% 13-letnikov, 25,2% 15-letnikov) in nervoze več kot 1x tedensko (2018: 22,8% 13-letnikov, 31,6% 15-letnikov vs. 2014: 21,1% 13-letnikov, 27,3% 15-letnikov). Posamezni psihosomatski simptomi so najpogostejši pri 15-letnikih, kar 36,6%

jih je doživljalo vsaj 2 psihosomatska simptoma več kot 2-krat tedensko. Prav tako je med 15-letniki zaznati najvišje odstotke v naslednjih kategorijah: 18,1% (2014: 15,5%) jih je v zadnjih 12 mesecih razmišljalo o tem, da bi poskušali narediti samomor (12,4% fantov in 24,4% deklet!!); 29,3% pa je poročalo o občutkih žalosti in obupanosti, ki so bili prisotni vsaj dva tedna v zadnjem letu in so vplivali na vsakodnevne dejavnosti (17,3% fantov in 42,6% deklet!!). Napovedni dejavniki za prisotnost samomorilnih misli pri mladostnikih so: slaba komunikacija, medvrstniško nasilje, nespečnost in odnosne težave z vrstniki, samopoškodovalno vedenje, anksioznost in depresija.

- *konzumiranje alkohola:*

Od leta 2002 je sicer zaznavati trend upadanja odstotka mladostnikov, ki poročajo o tedenskem pitju (razen pri 11-letnih dekletih, kjer je prišlo do povišanja tega odstotka; 2002: 1,2% vs. 2018: 2,3%) in tudi nižanje odstotka tistih, ki so kadarkoli v življenju že pili alkohol. Vendarle pa ostajajo ti odstotki še vedno relativno visoki. Še vedno kar 70,7% (2014: 80,6%) 15-letnikov trdi, da so v svojem življenju že pili alkoholne pijače.

Od tega jih je 31,2% prvič to storilo v starosti 13 let ali manj (2014: 39,5%), kar 7,1% jih je bilo takrat tudi že prvič opitih (2014: 8,6%). Zvišal se je odstotek 15-letnikov, ki pijejo alkoholne pijače 1x tedensko (2018: 14,3% vs. 2014: 13,9%). Med 13-letniki pa je tistih, ki so kadarkoli v življenju že pili alkoholne pijače kar 40,1% (2014: 44%) in 5,1% (2014: 6,9%) takih, ki pijejo alkoholne pijače vsaj 1x na teden in skoraj podoben odstotek 4,7% (2014: 5,8%) takih, ki so bili opiti vsaj 2x v življenju.

- *konzumiranje marihuane:*

Rezultati te raziskave in posebno primerjave rezultatov teh raziskav z obdobji 2002 do 2018 govorijo o zaskrbljujočem negativnem trendu rizičnega vedenja mladih te starostne skupine.

Čeprav so mnoge longitudinalne študije na področju konzumiranja psihoaktivnih substanc pokazale, da konzumiranje marihuane ne vodi nujno k konzumiranju drugih prepovedanih drog, je jasno, da konzumiranje le-teh, kot tvegano vedenje za zdravje povečuje možnost oz. verjetnost prehoda k drugim drogam (vključno z alkoholom). Ugotovljena je tudi visoka korelacija med tveganimi vedenji v obdobju adolescence, zlasti v zgodnji in srednji fazi le-te (konzumiranje psihoaktivnih substanc, nasilje, šolski neuspeh, kriminaliteta). V zadnjih letih smo dobili tudi dokaze iz vrste raziskav, ki so pokazale, da ima lahko redno (dnevno) konzumiranje marihuane v obdobju dozorevanja nevrološkega sistema in možganov (zgodnja in srednja adolescence) težke in tehtne posledice za njihov razvoj. Rezultati opravljenih raziskav v Sloveniji sicer govorijo o tem, da večina mladih ne konzumira marihuane, vendar pa ugotovljeni trendi kažejo na porast odstotka mladih, starih 15 ali 17 let, ki so marihuano že poskusili, kot tudi na porast rednih konzumentov marihuane.

Podatki o konzumiranju marihuane nam govorijo, da je vsak peti 15-letnik (2018: 20,6%; 2014: 21,1 %) kadarkoli v življenju že uporabil marihuano (pri 17-letnikih je ta odstotek že 42,4%). Pri tem je v zadnjem letu marihuano uporabljalo 17,8% (2014: 18,7 %) 15-letnikov, v zadnjih 30 dneh pa 12,7% 15-

letnikov (2014: 10,3 %). Zaskrbljujoč podatek pa je ta, ki kaže na lahko dostopnost marihuane med slovenskimi mladostniki; kar 48,5% 15-letnikov meni, da bi zelo lahko ali lahko dobili marihuano v naslednjih 24 urah. V tej raziskavi so bila vprašanja v zvezi s konzumiranjem marihuane zastavljena le petnajstletnikom. Čeprav so zadnji rezultati primerljivi z rezultati izpred 4 let (torej z letom 2014), pa je zaznati pomembno zvišan odstotek deklet, ki so konzumirale marihuano v zadnjih 30 dneh (2018: 12,8%; 2014: 8,9%).

- *medvrstniško nasilje:*

Žal je nasilje vse bolj prisotno na naših šolah in med mladimi nasploh. Kot ponavljajoče se in dalj časa trajajoče namerno sovražno vedenje, pri katerem napadalec (ali skupina napadalcev) izkoristi svojo fizično in/ali psihično premoč nad žrtvijo, da ji vzbuja občutke nemoči, strahu ali povzroča škodo, bolečino, se v angleškem jeziku opredeljuje kot *bullying*, v slovenščino to obliko nasilja prevajamo kot *trpinčenje*. Obstaja več različnih oblik tovrstnega nasilja. Posledice za žrtve so mnogotere; od izostajanja od pouka, slabega šolskega uspeha, fizičnih poškodb, do psihosomatskih obolenj, psihične raztresenosti, anksioznosti, pa vse do pitja alkohola, konzumiranja prepovedanih drog ipd. Poleg žrtev obstaja veliko tveganje tudi za tiste, ki trpinčijo svoje žrtve, torej za povzročitelje nasilja. Ti so pogosto agresivni in impulzivni, socialno neustrezno adaptirani, z veliko možnostmi, da bodo odrasli v delinkvente, odvisnike od alkohola ali drugih PAS, da ne bodo uspešno zaključili šolanja, skratka, da bodo končali na družbeni margini oz. da bodo socialno izključeni.

Rezultati najnovejše zgoraj omenjene raziskave iz leta 2018 so precej zaskrbljujoči. Odstotek tistih, ki so bili žrtev trpinčenja v šoli vsaj enkrat v zadnjih nekaj mesecih je znatno narasel v primerjavi z letom 2014; pri 11-letnikih skoraj za 6% (2014: 23,8%, 2018: 29%), pri 15-letnikih za 5% (2014: 16,7%, 2018: 20,7%) in pri 13-letnikih za dobre 3% (2014: 25,5%, 2018: 28,7%). V vseh primerih je delež pomembno višji pri fantih kot pri dekletih, razen pri 15-letnicah je delež rahlo višji od fantov.

Pomembno visoki ostajajo deleži tudi tistih, ki so sodelovali pri trpinčenju v šoli vsaj 2x mesečno v zadnjih nekaj mesecih. Teh je bilo: 8,8% 11-letnikov (2014: 10,8%), 8,7% 13-letnikov (2014: 9,1%) ter 8,5% 15-letnikov (2014: 6,7%) oz. v povprečju vsak 12. mladostnik. Tudi tu je delež pomembno višji pri fantih kot pri dekletih. Delež tistih, ki so se v zadnjih 12 mesecih vsaj 3x pretepali s starostjo pada, so pa odstotki višji, kot so bili pred 4 leti (2014) in znašajo: med 11-letniki 12,1% (2014: 11,2%), 13-letniki 11,8% (2014: 11,3%) in 15-letniki 8,9% (2014: 7,0%).

Omenjeni trend lahko povežemo tudi s porastom novih oblik trpinčenja, ki jih je težje opaziti, saj so se preselile v virtualni svet interneta, v katerem mladi preživijo vse več časa. Vzporedno s hitrim razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in razširjeno uporabo interneta in mobilne telefonije se je pojavilo in razširilo tudi spletno nasilje (angl. *cyberbullying*).

V raziskavo HBSC je bilo tako v letu 2018 prvič vključeno tudi vprašanje o online trpinčenju in trpinčenosti. Da je sodeloval pri online trpinčenju vsaj 2x mesečno v zadnjih nekaj mesecih poroča vsak dvajseti mladostnik oz. 5,1% mladostnikov starih 11, 13, 15 ali 17 let, pri čemer je najvišji delež (6%) med

15-letniki. Da je bil žrtev online trpinčenja pa poroča v povprečju vsak osmi (12,4%) mladostnik star 11, 13, 15 in 17 let, pri čemer so najvišji deleži zopet med 15-letniki (14,4%). V obeh primerih je delež med fanti pomembno višji kot med dekleti.

Poleg tega velja izpostaviti še številne druge podvrste trpinčenja, ki jih identificirajo in raziskujejo predvsem tuji avtorji in strokovnjaki, to so npr. homofobno trpinčenje, nasilje zoper otroke s posebnimi potrebami, nasilje med mladimi nasilniškimi skupinami v lokalni skupnosti, seksistično, rasistično in socialno trpinčenje ter fazaniranje.

- *spolno vedenje:*

Danes mladostniki vstopajo v partnerske zveze in so spolno aktivni prej kot nekoč. Zgodnejša spolna aktivnost je povezana z bolj tveganim spolnim vedenjem; z manjšo uporabo zanesljive zaščite (kondoma) pri spolnem odnosu, z večjim tveganjem za mladostniško nosečnost in materinstvo ter z večjo verjetnostjo prenosa spolno prenosljivih bolezni, vključno z okužbo virusa HIV.

Rezultati najnovejše raziskave HBSC 2018 govorijo, da vsak peti 15-letnik (20,3%) je že imel spolni odnos (2014: 20%), pri čemer je odstotek pri fantih (25,1%) pomembno višji kot pri dekletih (14,9%). Od tega jih je 73,7% (2014: 78,5%) ob zadnjem spolnem odnosu uporabilo zanesljivo zaščito pred nosečnostjo (kondom in/ali kontracepcijske tablete). Na vprašanje ali so pri zadnjem spolnem odnosu uporabili kondom je pritrdilno odgovorilo 71% (2014: 73,7%) 15-letnikov. Slednja rezultata kažeta na rahel upad uporabe zanesljive zaščite pri zadnjem spolnem odnosu v primerjavi z letom 2014. Glede zaščite je pomembno še omeniti, da je 37% vprašanih 15-letnikov, ki so že imeli spolni odnos odgovorilo, da so pri zadnjem spolnem odnosu uporabili zaščito v obliki prekinjenega spolnega odnosa. Od teh, ki so že imeli spolne odnose, jih je kar 6,3% (2014: 3,6%) imelo prvi spolni odnos pri 11-ih letih ali manj, 5% (2014: 5,6%) pri 13-ih, 21,9% (2014: 23%) pri 14-ih letih ter 58,9% (2014: 60,5%) pri 15-ih letih. Tako lahko sklepamo, da se povečuje delež mlajših, ki so imeli prvi spolni odnos oz., da se starostna meja prvega spolnega odnosa znižuje.

- *uporaba spleta in digitalnih tehnologij:*

V zadnjem desetletju zelo narašča uporaba sodobnih tehnologij tudi med mladostniki, kar močno vpliva tudi na njihov potek vsakdanjega življenja, preživljanja prostega časa, kar posredno vpliva tudi na njihovo zdravje in z zdravjem povezanih vedenj, zato so v raziskavo HBSC 2018 prvič vključili tudi vprašanja s tega področja (znaki z zasvojenostjo igranja video iger, problematična uporaba spletnih socialnih medijev).

Odstotek mladostnikov starih 11, 13, 15 in 17 let, ki igrajo igre vsak dan ali skoraj vsak dan je 19,1% (najvišji delež med 13-letniki: 22,2%). Kar 46,3% mladostnikov je na dan za igranje iger porabilo 2-3 ure ali več (15-letniki: 52,1%; 13-letniki: 48,2%, 11-letniki: 33,3%). Znake zasvojenosti z igrami so ugotavljali na lestvici 9-ih trditev. Na prisotnost znakov zasvojenosti z igrami kažejo tisti odgovori, kjer so na 5 trditev ali več posamezniki odgovorili pritrdilno. Takih, z znaki zasvojenosti, je bilo kar 10,5% mladostnikov, in sicer največ (11,8%) med 13-letniki. Za vse zgoraj navedene podatke, veljajo

pomembne razlike med spoloma, in sicer so navedeni odstotki med fanti precej višji kot med dekleti.

Je pa pri dekletih statistično bolj pogosto zaznana problematična uporaba spletnih socialnih medijev. 8,3% mladostnikov namreč kaže prisotnost težav oz. problematično uporabo spletnih socialnih medijev (9,4% dekleta, 7,3% fantje), najpogostejše pa je težava prisotna med 15-letnicami (14,3%).

PISA 2018

Vir: Program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk – PISA 2018. Nacionalno poročilo s primeri nalog iz branja. Pedagoški inštitut. Ljubljana, 2019. Dostopno prek: <https://www.pei.si/raziskovalna-dejavnost/mednarodne-raziskave/pisa/pisa-2018/> (24.7.2020).

V zadnji raziskavi PISA, v katero so bili vključeni 15-letniki (rojeni leta 2002), so prvič vključili vprašanja, ki se navezujejo na čustva mladostnikov. Rezultati so pokazali, da se kar 35% slovenskih mladostnikov pogosto ali vedno počuti žalostne (povprečje OECD 51%). V izražanju pozitivnih čustev pa so slovenski mladostniki precej pod povprečjem OECD; da se pogosto ali vedno počutijo srečne je poročalo 83% slovenskih mladostnikov (OECD 91%), ponosne 57% (OECD 71%) in radostne 64% (OECD 89%).

ODKLIKNI! – Raziskava o spletnem nadlegovanju med slovensko mladino (2018)

Vir: ODKLIKNI! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Priročnik za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. Založba FDV. Ljubljana, 2019. Dostopno prek: <http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/> (24.7.2020).

Raziskavo je leta 2018 v okviru projekta Odklikni! Izvedla Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Vanjo so bili vključeni učenci_ke zadnje triade OŠ ter srednješolci_ke.

Raziskava je pokazala, da je 55% deklet in 49% fantov zadnje tirade OŠ že doživelo vsaj eno od oblik spletnega nadlegovanja. Tri oblike spletnega nadlegovanja, ki so bile prepoznane kot najpogostejše: 1. širjenje neresničnih govoric (doživelo 42% deklet in 31% fantov); 2. prejem sporočil z neprimerno vsebino (prejelo 33,5% deklet in 25,7% fantov); 3. prejem fotografij ali posnetkov, ki jih prejemnik ni želel videti (prejelo 27% deklet in 18% fantov). Med spoloma so zaznali tudi opazne razlike v odzivih na spletno nasilje, in sicer: medtem ko se dekla v večini odzovejo z blokiranjem sporočil in klicev (36%), povedo prijateljem_icam (31%) ali ignorirajo in počakajo, da bo minilo samo od sebe (29%), pa fantje v večini primerov ne naredijo ničesar (36,5%), druga najpogostejša reakcija je, da ignorirajo in počakajo, da bo minilo samo od sebe (25%) ali ne storijo ničesar, ker menijo, da gre le za zabavo (16,3%). Zaskrbljujoči izsledki raziskave pa so ugotovljeni vzroki za spletno nadlegovanje, iz raziskave je namreč moč razbrati, da mladi to dojemajo predvsem kot vrsto zabave. Tisti, ki so že izvajali spletno nasilje so namreč kot razlog, zakaj to počnejo najpogostejše navedli, da zato, ker se s prijatelji na ta način zabavajo (51,2%) oziroma so navedli, da zato, ker jih to zabava (43%). Oba deleža prevladujeta sicer bolj pri fantih, najpogostejši razlog za tovrstno početje pri dekletih pa je, da to počnejo zato, ker so tudi njih drugi ustrahovali (22,3% deklet).

V raziskavi so merili tudi način na katerega se mladostniki odzovejo na spletno nadlegovanje drugih, torej kaj storijo kot priče spletnega nadlegovanja. 50,4% fantov in 35,6% deklet ne stori nič, ker menijo, da se jih to ne tiče. To je bil tudi najpogostejši odgovor tako med dekleti kot med fanti. Zanimivo je, da je drugi najpogostejši odgovor med fanti (21,2%) ta, da ne storijo nič, ker je to le zabava. Medtem, ko je pri dekletih drugi najpogostejši odgovor (24,9%) ta, da je dejala nadlegovalcu, da naj tega ne počne. Da so o nadlegovanju povedali odrasli osebi je odgovorilo 15% deklet in le 7,4% fantov.

Nenazadnje je raziskava pokazala, da je med tistimi, ki so v zadnjih dveh mesecih koga nadlegovali preko mobilnega telefona ali interneta, več fantov kot deklet. Med tistimi, ki so nadlegovali, a ne vsak dan in tistimi, ki so nadlegovali vsak dan je bilo 11,8% fantov zadnje triade OŠ in le 5,8% deklet iste starostne skupine.

ESPAD 2015

Vir: ESPAD Report 2015. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Dostopno prek: <http://www.espad.org/> (17.5.2017).

(Najnovejših rezultatov raziskave iz leta 2019 še ni na voljo oz. le-ti še niso objavljeni, zato navajamo zadnje dostopne rezultate iz leta 2015.)

Rezultati zadnje raziskave ESPAD (Spremljanje razširjenosti alkohola in preostalih drog med šolsko mladino) iz leta 2015 v katero je bilo vključenih 35 držav, med njimi tudi Slovenija. V raziskavo so bili vključeni dijaki med 15-16 letom (letniki rojstva 1999). Tokrat je bila pozornost poleg konzumiranja psihoaktivnih substanc usmerjena tudi v rabo interneta.

Pri zaznavi dostopnosti različnih psihoaktivnih snovi se slovenski dijaki uvrščajo nad povprečje EU. Pri skoraj vseh psihoaktivnih substancah slovenski dijaki zaznavajo večjo dostopnost le-teh, kot recimo njihovi kolegi v ostalih EU državah; cigarete 66% (povprečje EU 61%), alkohol 85% (povprečje EU 78%), kanabis 45% (povprečje EU 30%), ekstazi 17% (povprečje EU 12%), kokain 16% (povprečje EU 11%), krek 12% (povprečje EU 8%), metamfetamin 8% (povprečje EU 7%).

- konzumiranje alkohola:

Rezultati raziskave kažejo, da je kar 90% slovenskih dijakov (povprečje EU 81%) in 88% slovenskih dijakinj (povprečje EU 79%) že pilo alkoholne pijače v svojem življenju (leta 2011 je bilo takih SLO dijakov 93%). V zadnjih 30 dneh med potekom raziskave pa je alkohol konzumiralo 55% slovenskih dijakov (povprečje EU 49%) in 50% slovenskih dijakinj (povprečje EU 46%). V povprečju je v zadnjih 30 dneh med potekom raziskave alkohol uživalo 52% slovenskih dijakov in dijakinj (leta 2011 je bilo takih 65%, EU povprečje pa 57%).

- konzumiranje ilegalnih drog:

Pri uporabi ilegalnih drog v vsem življenju so slovenski dijaki visoko nad povprečjem EU: kanabisa (25% SLO, 16% EU), metamfetaminov in hlapil

(14% SLO, 7% EU), pri uživanju ekstazija, kokaina, kreka in heroina dosegajo EU povprečje (ekstazi 2%, kokain 2%). Na splošno pa so slovenski dijaki pri rabi katerikoli ilegalnih drog nad povprečjem EU, in sicer je kar 26% slovenskih dijakov že uporabilo katerokoli izmed prepovedanih drog v svojem življenju, povprečje EU pa je 18%.

- *konzumiranje marihuane:*

Tako kot med polnoletnimi prebivalci Slovenije tudi v starostni skupini 15-16 let, kanabis ostaja najbolj razširjena prepovedana droga vse od leta 1995, ko je bila ta raziskava opravljena prvič. Zaznati je celo trend naraščanja. Rezultati zadnje raziskave iz leta 2015 so pokazali, da je vsaj enkrat v življenju uporabila kanabis petina anketiranih dijakov, starih 15 do 16 let; nekoliko več fantov (25,9 %) kot deklet (23,8 %) (leta 2011 26% fantov in 20,9% deklet). Ti podatki nas uvrščajo precej nad povprečje držav, ki sodelujejo v raziskavi ESPAD, in sicer je vseživljenjska raba kanabisa te starostne skupine v teh državah v letu 2015 v povprečju znašala 16 % (19 % med fante in 14 % med dekleti) (leta 2011 je EU povprečje znašalo 17%) . Kanabis redno uporablja 4 % slovenskih dijakov (2,8 % deklet in 5,2 % fantov); ta skupina najstnikov je dejansko izpostavljena največjemu riziku z ozirom da je znano, da redna uporaba kanabisa v obdobju adolescence zelo destruktivno vpliva na razvoj možganov in nevrološkega sistema nasploh, posledično pa so tudi izpostavljeni tveganju za prehod na »težje« droge. V zadnjih 12 mesecih je kanabis v Sloveniji uporabil vsak peti anketiranec (leta 2011 je bilo takih 19% anketiranih), v državah kjer je izvajana raziskava ESPAD pa v povprečju vsak osmi. V zadnjih 30 dneh pred raziskavo je kanabis uporabilo 12 % anketiranih dijakov (leta 2011 10% anketiranih), nekoliko več fantov kot deklet, medtem ko je bilo povprečje za države vključene v raziskavo ESPAD precej nižje in je znašalo 7 %.

Glede na podatke iz raziskave ESPAD slovenski dijaki, stari 15 do 16 let, zaznavajo redno uporabo kanabisa kot tveganje v manjšem deležu kot dijaki v večini drugih sodelujočih držav. Le v štirih državah vključenih v raziskavo ESPAD je namreč ta delež manjši kot v Sloveniji. Da je redna uporaba kanabisa zelo tvegana je menilo le 55,4 % slovenskih dijakov, in sicer občutno več dijakinj (63,7 %) kot dijakov (46,3%). V državah vključenih v raziskavo ESPAD pa je bilo takšnega mnenja v povprečju 65 % dijakov (58 % fantov in 73 % deklet).

Slovenski mladostniki se uvrščajo precej nad povprečje držav vključenih v raziskavo ESPAD tudi po zaznani dostopnosti kanabisa, saj jih je v letu 2015 kar 45 % ocenilo, da je kanabis precej oziroma zlahka dostopen, medtem ko je v povprečju v državah vključenih v raziskavo ESPAD tako menila le tretjina dijakov. Ta podatek nas hkrati uvršča na drugo mesto med državami, ki sodelujejo v raziskavi ESPAD, večjo dostopnost kanabisa zaznavajo le še češki dijaki.

- *raba interneta (igranje igrice in igranje iger na srečo za denar)*

33% slovenskih dijakov in 4% dijakinj vključenih v raziskavo je igralo spletne igrice najmanj 4 dni v tednu v zadnjih 7 dneh.

32% slovenskih dijakov in 11% dijakinj vključenih v raziskavo je igralo spletne igre na srečo za denar v zadnjih 12 mesecih.

NIJZ (Nacionalni inštitut za javno zdravje)

povzeto po raziskavah:

- *Uporaba tobaka, alkohola in prepovedanih drog med prebivalci Slovenije ter neenakosti in kombinacije te uporabe. 2015. Dostopno prek: <https://www.nijz.si/sl/publikacije/uporaba-tobaka-alkohola-in-prepovedanih-drog-med-prebivalci-slovenije-ter-neenakosti-in> (24.7.2020).*

- *konzumiranje alkohola*

Med skupine z izstopajočimi deleži čezmernih pivcev sodijo med drugim: moški in ženske v starosti 15-17 let in 18-24 let ter šolajoči se moški in ženske.

Med skupine z izstopajočimi deleži prebivalstva, ki so se v zadnjih 12-ih mesecih vsaj 1x visoko tvegano opili se prav tako uvrščajo: moški in ženske v starosti 18-24 let ter šolajoči se moški in ženske.

Zaskrbljujoč je tudi podatek, da je med populacijo od 15-17 let od vseh, ki uživajo alkoholne pijače delež tistih, ki so čezmerni pivci izredno visok in statistično značilno višji v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami (za ženske je ta delež 78,4%, za moške pa 76,1%). V deležu čezmernih pivcev in pivk in deležu tistih, ki se opijajo izstopajo šolajoči se mladi, med njimi je zaznan tudi najnižji delež abstinence.

- *Raziskava o nekemičnih ali vedenjskih zasvojenostih. 2015 (NIJZ in Mladinsko združenje Brez izgovora). Dostopno prek: <https://www.nijz.si/sl/zasvojenost-z-igranjem-racunalniskih-iger-med-slovenskimi-osmosolci> (24.7.2020).*

- *nove oblike zasvojenosti/ nekemične zasvojenosti*

V letu 2015 je v Sloveniji potekala raziskava o igranju računalniških iger med slovenskimi osmošolci (povprečna starost anketirancev je bila 13,5 let). Raziskava je pokazala, da je v zadnjem letu 82,1 % anketirancev igralo računalniške igre prek različnih naprav, med tednom povprečno 1,7 ure dnevno, ob koncih tedna pa skoraj 2 uri in pol na dan. 2,5 % slovenskih osmošolcev je ustrezalo diagnozi zasvojenosti z računalniškimi igrami, med njimi je bilo več fantov kot deklet. Zasvojeni pričnejo igrati računalniške igre prej kot ostali (pri povprečni starosti 5,5 let, ostali pri dobrih 7-ih letih) in igrajo bistveno več od ostalih (med tednom 5,4 ure na dan, ob koncih tedna pa v povprečju 6,9 ur dnevno). Strastni igralci računalniških iger med slovenskimi osmošolci se statistično značilno razlikujejo od svojih sošolcev:

- v večji meri se vključijo v razburljive dogodke, tudi če imajo naslednji dan preverjanje znanja,
- bolj so nagnjeni k uživanju v tveganih aktivnostih,
- bolj uživajo, ko dražijo in nadlegujejo druge ljudi,
- o sebi pravijo, da se počutijo, kot da so tempirana bomba,
- hitreje izgubijo živce, ko se razjezijo,
- pogosteje ne delajo domačih nalog.

- *Okužba s HIV v Sloveniji Podatki o prijavljenih primerih do vključno 22. novembra 2019. Dostopno prek: <https://www.nijz.si/sl/publikacije/okužba-s-hiv-v-sloveniji> (24.7.2020).*
- *Epidemiološko spremljanje nalezljivih bolezni v Sloveniji v letu 2018. Dostopno prek: <https://www.nijz.si/sl/epidemiolosko-spremljanje-nalezljivih-bolezni-letna-in-cetrletna-porocila> (24.7.2020).*
- *okužbe z virusom HIV in AIDS ter ostale spolno prenosljive bolezni (SPB)*

V obdobju zadnjih petih let (od leta 2015 do vključno 22.11.2019) je bilo v Sloveniji prijavljenih skupno 209 primerov novih diagnoz okužbe s HIV. Letno število prijavljenih primerov se je gibalo od najnižjega 25 (1,2/100.000 prebivalcev) v letu 2019 do najvišjega 59 (2,9/100.000 prebivalcev) v letu 2016. V istem obdobju pa je za aidsom zbolelo 43 oseb. Največ v letu 2015 (11 novo obolelih; 0,5/100.000 prebivalcev), najmanj pa v letu 2019 (5 novo obolelih; 0,2/100.000 prebivalcev).

Če se je okužba z virusom HIV v zadnjih treh letih zniževala, pa je zaznati precejšnje naraščanje pojava drugih spolno prenosljivih bolezni. Incidenca (število na novo odkritih bolnikov na 100.000 prebivalcev) je narasla v letu 2018 v primerjavi z letom 2015 pri: sifilisu (iz 2,1 na 2,5), gonoreji (iz 3,5 na 7,6), klamidiji (12,0 na 16,0), hepatitisu B (iz 2,1 na 2,7) in hepatitisu C (iz 3,2 na 5,8).

Kako razumemo predstavljene podatke?

Zgoraj predstavljeni podatki vrste različnih raziskav o razširjenosti tvegane vedenja med mladostniki, starimi od 13 do 15 let in starejšimi pri nas opozarjajo, da je vedenje, ki je tvegano za njihovo psihosocialno dobrobit in zdravje ter za pozitiven izid razvojne krize, v kateri se nahajajo, precej prisotno in razširjeno med njimi. To njihovo evidentirano vedenje lahko predstavlja le incidente, ki so plod najstniškega raziskovanja, kar pomeni, da tukaj gre le za eksperimentiranje, ki ne bo pustilo hujših posledic, ki bo ostalo kot anekdotni spomin, ki ga bodo sedanji mladostniki pripovedovali svojim otrokom ali morda vnukom, kot ilustracijo svoje »nore« mladosti in sreče, da so to obdobje uspešno prebrodili.

Lahko pa ta tvegana vedenja in njihove posledice zaznamujejo življenje posameznikov v okviru celotnega življenjskega razpona in ga pripeljejo v socialno izključenost. Vsekakor to ni odvisno samo od posameznega mladostnika. V veliki meri je odvisno tudi od družbenega okvirja, v katerem le-ta odrasča, njegove družine oziroma ljudi, ki skrbijo zanj, vrstniške skupine kateri pripada in ne nazadnje tudi od institucionalnega okvirja znotraj katerega odrasča v okviru obstoječih sistemov vzgoje in izobraževanja ter socialnega in zdravstvenega varstva. Odvisno je tudi od obstoječega sistema, ki obstaja v naši družbi in v okviru katerega jim ponujamo podporo in pomoč na organiziran in sistematičen način, da se čim bolj uspešno soočijo z izzivi in težavami, ki jih to razvojno obdobje nosi s seboj, ter da le-te rešujejo v prid svojemu pozitivnemu razvojnemu izidu in zdravju. Glede na sliko aktualnega stanja, ki jo pridobimo na podlagi rezultatov obstoječih raziskav, v katerih so

bili ciljna skupina mladostniki (večinoma stari od 13 do 15 let) vidimo, da je teh izzivov veliko, ter da je precejšnji odstotek mladih zaradi tega izpostavljen tveganju za svoje zdravje in psihosocialno dobrobit. Mnogi med njimi pa kažejo simptome, ki zahtevajo takojšnje mobiliziranje strokovne javnosti in celo širše skupnosti ter angažiranje v smeri poskusa saniranja in morda celo odpravljanja posledic teh neustreznih načinov soočanja mladih z izzivi tega razvojnega obdobja.

V kontekstu razvojnih nalog, s katerimi se najstniki morajo soočati v okviru razvojne krize značilne za adolescenco, je med drugim pred njimi tudi naloga naučiti se zaščititi od precejšnje dostopnosti in mamljivosti psihoaktivnih substanc pri nas in zelo pozitivne atmosfere in precejšnje tolerantnosti, ki v naši družbi vlada do pitja alkohola ter zadnje čase vse bolj tudi do konzumiranja marihuane. Pri tem se zanemarjajo znana znanstvena dognanja in zdravorazumski razlogi, ki govorijo, da je tako pitje alkohola, kot tudi kajenje marihuane, zlasti njeno redno konzumiranje, zelo škodljivo za mladostnike in njihov tako telesni (nevrolški) kot tudi psihosocialni razvoj! Uporaba marihuane, če že ni več del subkulture mladih, pa postaja vse bolj razširjena med mladimi te starostne skupine pri nas (13-15 let) in razširjenost je pravzaprav precejšnja – vsak peti najstnik (15-letnik) osnovnošolske starosti trdi, da jo je že konzumiral. Ko gre za konzumiranje alkoholnih pijač, pa je stanje precej slabše; 7 od 10 anketiranih pravi, da je do svojega 15. leta starosti že imelo izkušnjo z alkoholom, od tega pa skoraj 15% 15-letnikov pravi, da pije alkohol 1x tedensko, vsak četrti anketirani pa trdi, da je bil vsaj 2x v življenju opit!? (HBSC 2018)

Sodobni generaciji najstnikov pa grozijo tudi druge oblike odvisnosti, ki niso nič manj nevarne in nič bolj nedostopne. Zadnja HBSC raziskava kaže, da vsak peti 13-letnik igra računalniške igre vsak dan ali skoraj vsak dan, od tega jih slaba polovica (48,2%) za igranje iger porabi 2-3 ure ali več na dan, ta odstotek s starostjo narašča saj je pri 15-letnikih ta odstotek že 52,1%. Pri vsakem desetem mladostniku pa so prepoznavni znaki zasvojenosti z igranjem računalniških ali video iger. Če slednje večinoma velja za fante, pa je pri dekletih prepoznana prekomerna uporaba spletnih socialnih medijev. Koliko časa ti najstniki preživijo potemtakem s člani svoje družine ali se posvečajo športu, druženju s prijatelji, branju, zlasti če imamo v mislih čas, ki ga preživijo na družbenih omrežjih v virtualni realnosti, v družbi virtualnih prijateljev!? V kolikšni meri so zgoraj navedena dejstva tveganje za njihov nadaljnji razvoj, njihovo dobrobit in psihosocialno zdravje ter na kakšen način se bo to dejansko v bodoče zrcalilo v njihovem dejanskem življenju, je težko vedeti z ozirom na to, da gre za sodoben, nov fenomen, katerega tudi mnogoteri odrasli težko obvladujejo. Ni malo število odraslih, ki dobršen del svojega prostega časa preživijo ob igranju raznih spletnih igrice ali na družbenih omrežjih, ker imajo občutek, da se jim prav tam dogaja tisto, kar se jim zdi, da je najpomembnejše za njihovo življenje (spomnimo se le obsedenosti z »lovljenjem Pokemonov«). Vendar, zagotovo lahko trdimo, da je t. i. nekemična zasvojenost oz. zasvojenost od elektronskih medijev (ne smemo pozabiti otroških risank, ki so vse bolj v vlogi sodobnih »varuš« zlasti pri mlajših otrocih) enako nevarna kot kemične oblike zasvojenosti in škodljiva za zdravje in psihosocialni razvoj posameznika. Kolikšen odstotek najstnikov, ki še niso zasvojeni, bo to zasvojenost še razvijalo do svojega 18. leta pa je

težko predvideti. Zagotovo pa lahko predvidevamo, da bo ta odstotek naraščal in da bo višji, kot je trenutno evidentiran pri 13-letnikih (11,8%).

To pa niso edine pasti, s katerimi se naši najstniki te starosti soočajo pri nas v sodobnem času. Medvrstniško nasilje je žal tudi zelo razširjeno. Vsak peti anketiran 15-letnik (20,7 %) in skoraj vsak tretji anketirani 13-letnik (28,7%) poroča, da je bil vsaj enkrat žrtev trpinčenja v šoli v preteklih nekaj mesecih. V povprečju pa je vsak dvanajsti mladostnik sodeloval pri trpinčenju drugih učencev na šoli vsaj 2x mesečno v zadnjih nekaj mesecih. Psihološke in socialne posledice trpinčenja, enako kot tudi nasilniškega vedenja, zlasti če traja dalj časa, pa so lahko zelo travmatične in zaznamujejo posameznika za celo življenje.

V kontekstu števila okuženih z virusom HIV pri nas, kot tudi razširjenosti drugih spolno prenosljivih bolezni, ki pa v zadnjih letih naraščajo, nas mora vsekakor skrbeti tudi dejstvo, da se vse večje število mladostnikov spušča v prvi spolni odnos bolj zgodaj in zdi se, da so večinoma nezadostno pripravljeni na to. Vsak peti anketirani 15-letnik trdi, da je že imel prvi spolni odnos, od teh pa jih skoraj 30% trdi, da ob zadnjem spolnem odnosu niso uporabili zanesljive zaščite. Vendar še bolj zanimivo je to, da 37% izmed njih trdi, da so pri zadnjem spolnem odnosu uporabili zaščito prekinjenega spolnega odnosa. Zanesljivost te metode pa vemo, da je podobna igri na srečo. Pri tem pa je zagotovo nejasno to, ali je večja verjetnost, da se na ta način izognejo morebitni nosečnosti ali okužbi s katero od SPB.

Žal, navedeni podatki ne predstavljajo dovolj jasne slike o stopnji tveganosti, kateri so naši najstniki dejansko izpostavljeni. Iz teh podatkov vidimo le izolirana rizična vedenja in njihovo prisotnost v anketirani populaciji, oziroma da se določen odstotek (lahko rečemo zaskrbljujoč odstotek) mladostnikov v zgodnjem obdobju adolescence vede rizično za svoje zdravje in psihosocialno dobrobit. Manjkajo pa nam podatki o korelaciji oziroma o povezavi in prisotnosti več različnih oblik rizičnega vedenja pri posameznikih v anketirani populaciji, kot tudi podatki glede na statistične regije, in nenazadnje tudi podatki o obstoju drugih dejavnikov rizika in protektivnih dejavnikov, ko gre za anketirani segment populacije (npr. njihova družinska situacija, ekonomski status, zdravstveni status, šolski uspeh itd.). V tem primeru bi bila ta epidemiološka slika mnogo bolj jasna in bi omogočila tudi kreiranje primernih preventivnih in drugih ukrepov mnogo bolj precizno in ciljno usmerjeno. Vendar, ne glede na to, so predstavljeni podatki koristni, uporabni, vendar zaskrbljujoči. Če jih pogledamo v kontekstu podatkov, ki govorijo o razširjenosti psihosomatskih simptomov v tej starostni skupini, pa si upamo reči, da so celo alarmantni.

Namreč, vsak tretji anketirani mladostnik, star od 11 do 17 let (28,4 %) poroča o tem, da je doživel vsaj dva psihosomatska simptoma (nervoza, razdražljivost, nespečnost) v zadnjih šestih mesecih več kot enkrat tedensko. Poleg tega, se je vsak deseti 15-letnik (9,7%) počutil žalostno oz. na tleh več kot 1x tedensko. Med 15-letniki je zaznati naraščanje odstotka tistih, ki so v zadnjem letu imeli samomorilne misli, teh je že kar dobrih 18%! Vsak tretji 15-letnik pa je v zadnjem letu občutil žalost in obupanost v prisotnosti vsaj dveh tednov, kar je imelo vpliv na njegove vsakodnevne dejavnosti.

Ob tem pa je potrebno poudariti, da iz različnih raziskav vidimo, da občutki depresivnosti s starostjo mladostnikov občutno naraščajo. Vemo pa, da takšno psihološko stanje dela posameznika precej ranljivega in dovzetnega za različne oblike rizičnega vedenja, kar je lahko tudi podlaga za razvoj kroničnih bolezenskih stanj, vključno z nagnjenostjo k samomoru. Takšno psihološko stanje dejansko predstavlja zelo močan dejavnik tveganja zlasti, če je dalj časa trajajoče. Namreč, pri iskanju razbremenitve, občutka umirjenosti in varnosti, ali pri iskanju občutka pripadnosti, zlasti najstniki lahko posežejo ne samo po različnih oblikah PAS ali zbežijo v virtualno realnost, temveč se lahko spustijo še v druge oblike rizičnega vedenja, ki jim s seboj lahko prinesejo hude težave, ne samo v sedanjosti njihovega življenja, temveč pustijo posledice, ki jih lahko zaznamujejo za njihovo nadaljnje življenje.

Kaj lahko storimo, da to zaskrbljujoče stanje omilimo, še raje odpravimo?! Kako lahko ustavimo negativne trende in preprečimo, da se mladostniško eksperimentiranje in raziskovanje ne razvije v individualno psihopatologijo, ki s seboj nosi ne le hudo človeško trpljenje, razpad družine in socialno dezintegracijo, kot tudi individualno in skupinsko socialno izključenost, ampak tudi škodo za celotno skupnost, kateri ti mladi ljudje pripadajo in bi lahko v prihodnosti prispevali k njeni blaginji in napredku?!

V mreži aktivnosti, ki bi morale biti planirane in izvajane usklajeno in sistematično, bi socialnovarstvene preventivne intervencije vsekakor morale imeti pomembno vlogo v mozaiku teh aktivnosti!

Program »Mladinske delavnice«, kot skupnostno preventivni socialnovarstveni program je eden od poskusov, da se s pomočjo sistematičnega, znanstveno utemeljenega in kontinuiranega delovanja tej starostni skupini ponudi pomoč pri soočanju in premagovanju izzivov, ki jih razvojno obdobje, v katerem se nahajajo, nosi s seboj, ter da se ob enem podpre in pospeši njihov pozitiven psihosocialen razvoj, prepreči njihovo socialno izključenost in se jim pomaga, da se uspešno in globoko integrirajo v vse tokove svojega življenja (družina, šola/slужba, družba).

Menimo, da bi v prihodnosti morali biti podobni programi izvajani tudi za starejše mladostnike, kot tudi za njihove starše in družine. Nenazadnje bi bilo potrebno marsikaj storiti še na ravni celotne skupnosti, zaradi spreminjanja določenih stališč in prepričanj, ki so očitno ne le nespodbudni, ko gre za naša preventivna prizadevanja, ampak predstavljajo tudi dejavnik tveganja, ki krepí že obstoječe negativne in škodljive vzorce vedenja, ki mladim zmanjšujejo možnosti pozitivnega razvojnega izida.

1.8.2. Potrebe lokalnih skupnosti

Potrebe lokalne skupnosti ugotavljamo skozi tesno sodelovanje z lokalnimi CSD-ji in s svetovalnimi službami OŠ, na katerih izvajamo program. Izjava o sodelovanju, ki jo podpišeta vodstvo in svetovalna služba OŠ, je podlaga za izvajanje programa v njenih prostorih za njihove učence. Skupaj s svetovalnimi službami pa definiramo tudi del tem, ki so aktualne v konkretni lokalni skupnosti in jih je potrebno posebno preventivno obravnavati, v okviru ekstenzivnega dela programa.

Za leto 2020 smo recimo prejeli soglasja 64 osnovnih šol, ki so na ta način izrazile potrebo po izvedbi našega programa za njihove učence. Žal, zaradi

organizacijskih težav in finančnih težav kadrovske podhranjenosti nismo bili zmožni izvajati programa na vseh zainteresiranih OŠ, vendar upamo, da bomo v prihodnosti uspešno rešili vse ovire, in da bomo program lahko izvajali na vseh zainteresiranih OŠ, ter da ga bomo implementirali tudi v regijah, v katerih ga trenutno ne izvajamo.

1.8.3. Potrebe uporabnikov

Potrebe uporabnikov predstavljajo enega izmed stebrov razlogov za izvedbo našega programa. Pri tem so v ospredju razvojne potrebe naših uporabnikov, ki izhajajo iz karakteristik razvojnega obdobja zgodnje adolescence in razvojnih nalog, s katerimi se naši uporabniki v tem razvojnem obdobju soočajo v različnih arenah svojega življenja. Poleg tega lahko uporabniki tudi neposredno vplivajo na vsebine in aktivnosti, ki jih izvajamo v okviru našega programa. Del ekstenzivnih aktivnosti, ki so namenjene uporabnikom niso vnaprej pripravljene in strukturirane. Tako je uporabnikom omogočeno oz. jih tudi vzpodbujamo k temu, da aktivno participirajo pri oblikovanju in izvedbi teh aktivnosti. Na ta način so, v pripravo in izvedbo dela našega programa, vpletene tudi aktualne potrebe naših uporabnikov.

Zadovoljstvo uporabnikov, ki so program obiskovali, iz česar lahko tudi sklepamo o stopnji zadovoljevanja njihovih aktualnih potreb ter o stopnji prilagojenosti programa njihovi starosti, je eden izmed elementov, ki jih spremljamo pri evalvaciji učinkov izvedenega programa. Poleg tega del vsake izvedene aktivnosti za uporabnike, zlasti strukturiranega skupinskega dela z njimi, vsebuje predviden prostor za »feedback«, oziroma uporabniki tako dobijo možnost (in se jih spodbuja k temu), da izrazijo svoje zadovoljstvo z aktivnostjo, v kateri so sodelovali. V naslednjem koraku se potem, pri izvajanju strukturiranih skupinskih aktivnosti, sodelujočim ponudi možnost, da reflektirajo svoje pridobljene izkušnje in znanja, ki so jih pridobili med izvajanjem te aktivnosti.

V okviru evalvacijskega procesa imajo sodelujoči uporabniki priložnost, da anonimno izpolnijo evalvacijski vprašalnik, ki vsebuje tudi odprto vprašanje, v okviru katerega lahko izrazijo svoje (ne)zadovoljstvo s sodelovanjem v programu, poleg tega lahko predlagajo eventualne spremembe in dopolnitve posameznih segmentov programa.

1.9. UČINKI IZVEDBE PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE«

Izvajanje programa MD in njegove učinke smo sistematično spremljali od samega začetka izvedbe in dvakrat eksterno evalvirali, in sicer:

- »Dekleva, B. in sod. (1993). Uvajanje in evaluacija razvojno-preventivnih oblik dela v okviru Centrov za socialno delo. Sekcija za preventivno delo Društva psihologov Slovenije in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, Ljubljana«.
- »Mesec, B. in sod. (1998). Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995-1998. Fakulteta za socialno delo, Ljubljana«.

Obe študiji sta pokazali, da je sama izvedba programa procesno in finančno učinkovita, ter da se s pomočjo izvedenih aktivnosti programa dosegajo

zastavljeni cilji. Rezultati so primerljivi z rezultati podobnih intervencij v tujini, ki so namenjene temu segmentu populacije in se izvajajo v šolskem okolju. Program kontinuirano izvajamo skozi celo šolsko leto z istimi uporabniki. Tako je tudi spremljanje in evalvacija programa (obe študiji) opravljena v časovnem obdobju enega šolskega leta, in sicer na podlagi klasičnega znanstvenega modela evalvacije tovrstnih intervencij (paralelne skupine; testiranje pred in po itd).

Od leta 2000 dalje izvajamo interne evalvacije, ki vključujejo tudi primerjavo rezultatov iz več različnih šolskih let. Leta 2016 se je v proces evalvacije našega programa, na podlagi zahteve MDDSZ RS, vključil tudi Inštitut RS za Socialno varstvo (IRSSV). V sodelovanju z njimi smo v letu 2016 dogradili inštrumente (vprašalnike), ki smo jih do takrat uporabljali pri izvedbi interne evalvacije. Nekatera vprašanja smo dopolnili, nekatera pa dodali. Evalvacija Inštituta RS za socialno varstvo je bila uspešno zaključena v letu 2017 (za šolsko leto 2016/17). Učinke izvedbe našega programa so pozitivno ocenili, kar predstavlja dodatno spodbudo za nadaljnji razvoj in širitev našega programa v Republiki Sloveniji.

Na naši spletni strani je objavljeno evalvacijsko poročilo o izvajanju programa »Mladinske delavnice« v šolskem letu 2015/16, v katerem so predstavljeni tudi primerjani rezultati učinkov izvedbe programa zadnjih 16-ih šolskih let.

V evalvacijskem poročilu o izvajanju programa »Mladinske delavnice« v šol. l. 2019/20 so tudi uporabljeni novi inštrumenti in zato ni bilo več možno delati primerjave z doseženimi rezultati za obdobje 1995 do 2015: <http://www.drustvo-dpd.si/mladinske-delavnice/evalvacija-programa/>.

Poleg tega so na naši spletni strani objavljena tudi mnenja vrste domačih strokovnjakov in inštitucij o našem programu: <http://www.drustvo-dpd.si/mladinske-delavnice/reference-in-strokovna-mnenja/>.

Pri izvajanju te interne evalvacije uporabljamo različne metode in tehnike, in sicer:

- prostovoljci redno izpolnjujejo list za ocenjevanje svojih aktivnosti (intenzivno delo, ekstenzivno delo ...),
- vprašalnik, ki ga izpolnjujejo uporabniki,
- vprašalnik, ki ga izpolnjujejo prostovoljci,
- poročila strokovnih mentorjev in koordinatorjev o izvajanju programa v lokalnih skupnostih.

V tej analizi bodo predstavljeni rezultati izvajanja programa MD z uporabniki v obdobju od 12.03.2020 do 29.05.2020. To je obdobje, v katerem je Vlada RS razglasila epidemijo COVID-19, posledično so bili sprejeti ukrepi, ki so onemogočili izvajanje našega programa na terenu. V tem obdobju so bile šole zaprte, določena je bila prisilna izolacija prebivalstva in nenazadnje, pouk je za osnovnošolce, dijake in študente bil izvajan na daljavo.

Čeprav smo naš program v šolskem letu 2019/20 začeli izvajati kot običajno, smo v času razglašene epidemije bili prisiljeni nadaljevati izvedbo programa na daljavo. Odločili smo se, da to šolsko leto evalvacijo učinkov izvedbe našega programa omejimo le na obdobje izvajanja programa na daljavo. Glede na to, da je to bila nepričakovana in izredna situacija ter smo se morali na njo ad hoc adaptirati, smo želeli ugotoviti v kolikšni meri in na kakšen način

izvedba programa na ta način deluje na naše uporabnike. Ta informacija nam bo dragocena tudi zaradi eventualne potrebe, da se v prihodnosti naš program vnovič izvaja na ta način. Čeprav upamo, da to ne bo potrebno, smo menili, da moramo ugotoviti, ali je način izvedbe na daljavo ustrezen in v kolikšni meri dejansko koristen za uporabnike ter ali je potrebno karkoli spreminjati pri izvedbi programa, če ga bomo izvajali na ta način. Predstavljeni bodo tudi rezultati anket, ki so jih izpolnili prostovoljci, ki so v tem istem šolskem letu izvajali program MD. S prostovoljci je bila evalvacija izvedena na enak način, kot je bila izvedena v preteklih letih.

1.10. VIRI

- Bloom, M. (1996). *Primary Prevention Practices*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bloom, M. in Gulota, T. P. (2002). Evolving Definitions in Primary prevention. V Gulota, T. P. in Bloom, M. (ur.), *Encyclopedia of Primary Prevention and Health Promotion*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Caplan, G. (1964). *Principles of Preventive Psychiatry*. New York: Basic Books.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A. M., Lonczak, H. S. in Hawkins, J. D. (1999). *Evaluations of Positive Youth Development Programs*. Washington, DC: University of Washington,
- Cuijpers, P. (2002). Peer-led and adult-led school drug prevention: a meta-analytic comparison. *Journal of Drug Education*, 32(2), 107-119.
- Črnak Meglič, A. (ur.) (2017), *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Dekleva, B. in sod. (1993). *Uvajanje in evalvacija razvojno-preventivnih oblik dela v okviru centrov za socialno delo*. Sekcija za preventivno delo Ljubljana: Društva psihologov Slovenije in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela.
- Drev, A. (ur.) (2017). *Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji 2016*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Elder, G. H. Jr. (1998). The Life Course and Human Development. V Damon, W. in Lerner R. M. (ur.), *Handbook of Child Psychology: Vol.1., Theoretical Models of Human Development* (5th Ed., str. 939-991). New York: John Wiley & Sons.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity, youth and crises*. New York: Norton.
- Erikson, H.E. (2008). *Identitet i životni ciklus*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- ESPAD Report 2015. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. The ESPAD Group. Pridobljeno 17.5.2017, s www.espad.org.
- Gordon, R. (1987). An operational classification of disease prevention. V J. A. Steinberg in M. M. Silverman (ur.), *Preventing Mental Disorders* (20-26). Rockville, MD: Department of Health and Human Service.
- Havighurst, R. J. (1953). *Human development and education*. New York: Longmans.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A. in Kraus, L. (2012). *Poročilo ESPAD za leto 2011. Uporaba*

- drog med šolsko mladino v 36 evropskih državah*. Stockholm: Švedski svet za informacije o alkoholu in preostalih drogah.
- Hoper, C. J., Kutzleb, U., Stobbe, A. in Weber, B. (1975). *Awareness Games – Growth through Group interaction*. New York: St. Martin's Press, inc.
- Jackson, S., Goossens, L. (ur.) (2006). *Handbook of adolescent development*. Hove: Psychology Press.
- Jeriček Klanšček H., Roškar S., Koprivnikar H., Pucelj V., Bajt M., Zupanič T. (ur.) (2011). *Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
- Jeriček Klanšček, H. in sodelavci. (2012). *Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
- Jeriček Klanšček H., Bajt M., Drev A., Koprivnikar H., Zupanič T., Pucelj V. (ur.) (2015). *Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji, Izsledki mednarodne raziskave HBSC 2014*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Klavs, I., Kustec, T. (2017). *Z drogami povezane nalezljive bolezni v Drev, Andreja (ur.). Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji 2016*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Koprivnikar, H., Zorko, M., Drev, A., Hovnik Keršmanc, M., Kvaternik, I., Macur, M. (ur.) (2015). *Uporaba tobaka, alkohola in prepovedanih drog med prebivalci Slovenije ter neenakosti in kombinacije te uporabe*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Maksimović, Z. (1991). *Mladinska delavnica: psihološki primarnopreventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.
- Maksimović, Z. (2014). *Navodila za delo strokovnega mentorja pri izvajanju preventivnega projekta »Mladinske delavnice« (interno gradivo)*. Ljubljana: Društvo za preventivno delo.
- Maksimović, Z. (2016). *Seminarsko gradivo za program Usposabljanje prostovoljcev za izvajanje projekta »Mladinske delavnice« (interno gradivo)*. Ljubljana: Društvo za preventivno delo.
- Mesec, B. in sod. (1998). *Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995-1998*. V B. Lešnik (ur.). *Pregled raziskovalnega dela 1969-2010* (str. 144-145). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Mijoč, N. (1999). Znanje, pridobljeno z izkustvenim učenjem. *Andragoška spoznanja*, 5(1), 44-51.
- National Scientific Council on Developing Child (2015). *Supportive Relationships and Active Skill-Building Strengthen the Foundations of Resilience: Working paper 13*. Pridobljeno 31.7.2015, s http://developingchild.harvard.edu/resources/reports_and_working_papers/wp13/.
- Paul, M. (2015). *Teen cannabis users have poor long-term memory in adulthood*. Pridobljeno 17.9.2015, s <http://www.northwestern.edu/newscenter/stories/2015/03/teen-cannabis-users-have-poor-long-term-memory-in-adulthood.html>.

- Rompani, P. in Edegger, L. (1. 10. 2014). *Prevention on a global level*. Referat predstavljen leta 2014 na simpoziju International Symposium on Drug Policy and Public Health. London: Mentor International.
- Rappaport, J., Seidman, E. (ur.) (2000), *Handbook of Community Psychology*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Skupina avtorjev (2005). *Otroci in mladina v prehodni družbi*. Ljubljana: Založba Aristej.
- Ungar, M. (ur.) (2013). *The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice*. New York: Springer.
- International Standards on Drug Use Prevention* (2014). Dunaj: United Nations Office on Drugs and Crime. Pridobljeno 31.7.2015, s https://www.unodc.org/documents/prevention/prevention_standards.pdf.
- Vlajković, J. (1990). *Teorija i praksa mentalne higijene (I)*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Vlajković, J. (2005). *Životne krize*. Beograd: Žarko Albulj.

2. EVALVACIJA UČINKOV IZVEDBE PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20

2.1. OBSEG IZVAJANJA PROGRAMA

Program je bil izvajan v obdobju od 1.9.2019 do 30.6.2020 v 54-ih osnovnih šolah. Intenzivni del programa smo izvajali v 31-ih osnovnih šolah, kjer je bilo oblikovanih 14 umetnih mladostniških skupin (UMS) ter 83 DMS (delo v majhnih skupinah) skupin.

To pomeni, da je bilo v intenzivni del programa (izvajan redno, tedensko, skozi celo šolsko leto) v šolskem letu 2019/20 vključenih 1.132 učencev. Od tega je bilo v UMS vključenih 222 uporabnikov, v DMS skupinah pa 910. Skupaj je torej skozi celo šolsko leto delovalo 97 skupin uporabnikov

V ekstenzivni del programa je bilo vključenih 2.193 učencev 8. in 9. razredov OŠ (izvajan občasno, 1-2x na mesec).

V intenzivnem delu programa je bilo izvedenih 887 tematskih delavnic in v ekstenzivnem delu 257 tematskih delavnic.

V sklopu intenzivnega dela programa smo izvedli tudi delavnice z nazivom O odgovorni spolnosti. Cilj delavnic je bil pridobivanje znanja o virusu HIV in drugih spolno prenosljivih boleznih ter možnostih ustrezne zaščite pred njimi. Namen delavnice je preprečevanje spolno prenosljivih bolezni in nezaželene nosečnosti; vzpodbujanje razvoja vedenjskih vzorcev, stališč in vrednostnih usmeritev, ki so v prid zdravi in varni spolnosti, progresivni rasti in razvoju posameznika; pridobivanje znanja o rizičnem vedenju, ki lahko privede do okužbe z virusom HIV.

Na delavnicah smo udeležencem razdelili tudi zloženke, v katerih so zapisane osnovne informacije o spolno prenosljivih boleznih. Poleg tega smo tudi natisnili in razdelili plakate, ki so bili izobešeni v avlah in učilnicah OŠ, kjer smo izvajali program.

Teme, ki so bile realizirane v okviru ekstenzivnega dela programa, so bile raznovrstne, kot npr: Nasilje in mladi, Kako z jezo?, Reševanje konfliktov, Droge in odvisnosti, Moja prihodnost - zame priložnost, Kaj želim biti, ko odrastem, Družbena omrežja.

Ekstenzivne dejavnosti so bile izvajane občasno (običajno v okviru naravoslovnih dni, dnevov dejavnosti, razrednih ur) v 29-ih OŠ v: Ajdovščini, Ankaranu, Celju, Domžalah, Kopru, Ljubljani, Središču ob Dravi, Ptuj ... V tovrstne občasne aktivnosti so bili vključeni učenci 8-ih in/ali 9-ih razredov OŠ. Program je bil izvajan v okviru 202 majhnih skupin uporabnikov, vanj je bilo vključenih 2.193 uporabnikov.

Večina teh aktivnosti je bila izvedenih v obliki izkustvenih delavnic (male skupine od 8 do 12 udeležencev), poleg tega so bile izvedene tudi različne družabne aktivnosti (kot npr. plesi, družabne igre ...). Skupaj je bilo izvedenih 257 delavnic.

Nekatere aktivnosti, v okviru ekstenzivnega dela programa, so bile torej vzgojno-preventivne v ožjem pomenu te besede, kot na primer: Družbena

omrežja, Moja prihodnost – zame priložnost, Droge in odvisnosti, Nasilje in mladi ... Tako smo recimo z delavnico o družbenih omrežjih želeli uporabnike poučiti o nevarnostih uporabe interneta. Z delavnico o prihodnosti pa smo želeli prispevati k zmanjševanju anksioznosti v zvezi z lastno prihodnostjo ter h kristalizaciji svojih življenjskih ciljev v tem življenjskem obdobju oz. razvojni fazi.

Poleg tega so bile v okviru ekstenzivnih dejavnosti izvedene različne družabne aktivnosti za uporabnike, katerih cilj je bila krepitev medsebojnih odnosov, širjenje njihove socialne mreže, kot tudi preprosta zabava in sproščanje, kar je pozitivno vplivalo na motivacijo uporabnikov za sodelovanje v drugih segmentih programa.

Oblika izvajanja našega programa	Število uporabnikov	Povprečno število ur vključenosti enega uporabnika na mesec
Intenzivni del programa (UMS)	222	8 - 10 ur
Intenzivni del programa (DMS)	910	6 - 8 ur
Ekstenzivni del programa	2.193	4 - 6 ur
Skupaj	3.325	povprečno 8 ur

*V zgornji tabeli so predstavljeni samo vsi različni uporabniki, ki so bili vključeni v naš program v šolskem letu 2019/20.

Uporabniki so bili vključeni v aktivnosti različnih intenzivnosti in v različnih obdobjih; najbolj intenzivno je bilo vključenih 1.132 učencev, ki so program MD obiskovali celo šolsko leto in so se ga udeleževali v okviru UMS ali v okviru DMS skupin. Z njimi so bile obravnavane teme s pomočjo vnaprej pripravljenih strukturiranih delavnic.

V program MD so bili manj intenzivno vključeni udeleženci, ki so se vanj vključili v okviru občasnih aktivnosti (ekstenzivne aktivnosti). V ta del programa je bilo vključenih 2.193 uporabnikov. Skupno (intenziven + ekstenzivni del) smo izvedli 1.144 vnaprej strukturiranih tematskih delavnic.

Kraj izvedbe programa in sodelavci

Program »Mladinske delavnice« je bil v šolskem letu 2019/20 izvajen v naslednjih krajih: Ajdovščina, Ankaran, Celje, Cirkovce, Dekani, Dobrna, Domžale, Kidričevo, Komenda, Koper, Kranj, Ljubljana, Majšperk, Medvode, Naklo, Ormož, Prebold, Ptuj, Slovenska Bistrica, Središče ob Dravi, Šmartno na Pohorju, Šenčur, Videm pri Ptuju, Vipava, Vojnik.

Pri izvedbi programa so sodelovali:

- a. Sodelavci s centrov za socialno delo, mladinskih centrov in z dveh ljudskih univerz:**

Polona Bratina, univ. dipl. kult. in soc. antrop., zaposlena v MKC Hiša mladih Ajdovščina; Maja Krivec, univ. dipl. kom. in Rebeka Dečman, prof. filozofije in

zgod. zaposleni na Ljudski univerzi Celje; Marianna Gortan, dipl. soc. del., zaposleni na Centru za socialno delo Južna Primorska, v programu Dnevnega centra za otroke in mladostnike Koper - PetKA; Darja Potočnik Kodrun, univ. dipl. psih., zaposlena v CenterKontura d.o.o., Tjaša Šnajder, univ. dipl. ped., zaposlena na Ljudski univerzi Ormož, MC Ormož, Marjan Kokot, univ. dipl. soc. zaposlen na CSD Spodnje Podravje, enota Ptuj; Ana Flis, univ. dipl. soc. del., in Majda Vihtelič, univ. dipl. soc. del., zaposleni na CSD Maribor, enota Slovenska Bistrica.

b. Društvo za preventivno delo v Ljubljani:

Barbara Žaler Černe (dolgoletna prostovoljka Društva), gimnazijska maturantka ter Pavla Škerjanec (zaposlena na DPD kot koordinatorka programa MD v ljubljanski regiji), univ. dipl. soc. Navedeni sodelavki sta bili mentorici 27-im prostovoljkam/cem. Poleg tega sta sodelovali še Eva Margon (gimnazijska maturantka, absolventka socialne pedagogike) in Nina Bizjak (gimnazijska maturantka, študentka sociologije in pedagogike), ki sta kot izkušeni prostovoljki Društva opravljali hospitacije.

Pri usposabljanju novih prostovoljcev so sodelovali: Marjan Kokot, univ. dipl. soc., Andreja Močnik Kožič, univ. dipl. soc. ped., Gregor Seme, prof. soc. ped., Pavla Škerjanec univ. dipl. soc. in Zoran Maksimović, univ. dipl. psih. Dr. Boštjan Bajec (zaposlen na FF UL, Katedra za psihologijo), univ. dipl. psih. je sodeloval pri izdelavi evalvacijskega poročila.

Pri izpopolnjevanju prostovoljcev je sodeloval: Borut Kožuh, prof. soc. ped. ter Eva Margon, študentka socialne pedagogike.

Tudi v šolskem letu 2019/20 smo že drugič izvajali hospitacije oz. obiske izvajalcev projekta »Mladinske delavnice« na terenu, in sicer pri neposrednem izvajanju delavnic v okviru programa. Izkušeni prostovoljki, ki z našim društvom sodelujeta že več let kot neposredni izvajalka programa, sta uspešno izvajali to nalogo. Po oceni samih prostovoljcev, ki sta jih obiskovali in bili prisotni na njihovih delavnicah, ki so jih izvajali neposredno z uporabniki na OŠ, kot tudi po oceni mentoric prostovoljcev, so njune hospitacije bile zelo koristne. Svoje ugotovitve in vtise sta delili s prostovoljci, ki sta jih obiskovali na terenu, in sicer po končani delavnici. V sam potek delavnice se nista vmešavali, med samo delavnico pa sta poskušali biti čim manj opazni. Svoja opazovanja sta tudi pisno posredovali mentoricama. Eva Margon in Nina Bizjak sta tako obiskali skoraj vse prostovoljce, ki so program neposredno izvajali v ljubljanski regiji v tem šolskem letu (ene prostovoljke nista mogli obiskati zaradi razglašene epidemije COVID-19).

Z ozirom na to, da je takšen način izpopolnjevanja prostovoljcev pokazal dobre rezultate, imamo namen to prakso ponoviti v prihodnjem šolskem letu.

Pri Društvu za preventivno delo so bili zaposleni: Zoran Maksimović, univ. dipl. psih., Pavla Škerjanec, univ. dipl. soc., Sanja Veljić Erker, univ. dipl. kom. in monte. ped. (0-3) (do 20. januarja) in Nina Mesojedec, mag. prav (od 20. januarja dalje).

V času od 1.9.2019 do 30.6.2020 je pri izvedbi programa MD sodelovalo 56 prostovoljcev in 18 sodelavcev, med katerimi jih je 8 strokovnih delavcev na področju socialnega varstva. Prostovoljci so opravili 8.675 prostovoljskih delovnih ur (od tega, na podlagi evidence EVAPRO, je bilo opravljenih 6.215 pedagoških ur dela z uporabniki; preostale ure so druga dela, ki so jih prostovoljci opravljali, kot npr. udeležba na mentorskih sestankih; v ure opravljenega dela tudi niso vključene ure usposabljanja prostovoljcev), strokovni sodelavci pa cca. 3.866,7 pedagoških ur. Mentorji so v sklopu svojega dela opravili 146 mentorskih sestankov s prostovoljci. Svoje mentorsko delo je kot prostovoljka opravljala ga. Barbara Žaler Černe, ostali pa v okviru svojega delovnega časa.

Pri izvajanju programa je bilo opravljeno še dodatno število ur pri izvajanju seminarjev za usposabljanje prostovoljcev (2 dvostopenjska seminarja, in sicer v Ljubljani ter na Ptuju), dodatnem izpopolnjevanju prostovoljcev, evalvaciji itd.

Strokovni mentorji izvajanja programa v lokalnih skupnostih so se udeleževali supervizijskih srečanj, ki jih je vodila ga. Odiseja Maksimović, univ. dipl. soc. del. (licenčni supervizor SZS). Supervizije so bile izvedene v Ljubljani, in sicer: 3.10.2019, 28.11.2019, 30.1.2020, 15.5.2020 in 11.6.2019.

Usposabljanje novih prostovoljcev za izvajanje programa »Mladinske delavnice« je bilo organizirano:

- v Ljubljani, od 21.10.2019 do 27.10.2019 (27 udeležencev),
- na Ptuju, od 5.11.2019 do 11.11.2019 (8 udeležencev),
- v Ljubljani, 19. in 20.6.2020 (21 udeležencev),
- na Ptuju, 26. in 27.6.2020 (8 udeležencev).

Usposabljanj se je udeležilo 35 prostovoljcev.

Izvajanje programa v času epidemije COVID-19

Že v drugi polovici marca 2020 smo vzpostavili kontakt s svetovalnimi službami osnovnih šol, na katerih smo izvajali preventivni projekt »Mladinske delavnice« tekom šolskega leta 2019/2020 do razglasitve epidemije COVID-19 v Republiki Sloveniji s strani Vlade Republike Slovenije. To nam je odvzelo nekaj časa, ker so bili zaradi izrednih okoliščin tudi na osnovnih šolah precej obremenjeni s prilagajanjem novim okoliščinam in uvajanjem izvajanja pouka na daljavo. Predlagali smo šolam, da začnemo naš program izvajati na daljavo, in jih pri tem prosili za pomoč. Namreč vzpostavitev kontakta z našimi uporabniki v kontekstu prisilne izolacije v svojih domovih brez pomoči svetovalne službe in razrednikov ne bi bila možna. Svetovalnim službam smo sporočili, da želimo nadaljevati izvajanje programa, ker menimo, da bi udeležba njihovih učencev v našem programu na daljavo v kontekstu izrednih okoliščin (prisilna izolacija in neobiskovanje pouka v šolah) prispevala k povečanju kapacitet učencev (8. in/ali 9. razredov) za uspešnejše obvladovanje stisk in tesnobe, ki se bo zaradi tega pri njih pojavljala, obenem pa, da bi to tudi prispevalo k njihovi razbremenitvi in pridobivanju znanja, ki bi

bilo za njih koristno in ne bi bilo toliko povezano s poukom, ter da bi to vse skupaj lahko posledično prispevalo k njihovemu boljšemu počutju, lažjemu prenašanju novih okoliščin in ne nazadnje boljšemu šolskemu uspehu.

V tem obdobju priprav za izvajanje našega programa na daljavo smo vzpostavili kontakt z našimi prostovoljci, s katerimi smo imeli redne tedenske mentorske sestanke z ozirom, da so se vsi pozitivno odzvali na našo pobudo, da nadaljujemo izvajanje našega programa na daljavo. Obenem smo začeli s prilagajanjem vsebine našega programa in njihovo dogradnjo z ustreznimi temami. Na teh mentorskih sestankih (ki so bili izvajani *online*) smo tudi delali na razbremenitvi in povečanju kapacitet za uspešno soočanje z nastalo situacijo naših prostovoljcev, ki so večinoma redni študentje fakultet slovenskih univerz in so bili tudi sami deležni izrednih okoliščin oziroma so bili tudi sami prisilno izolirani v svojih domovih. Razen tega smo jih pripravljali tudi na izvajanje delavnic s pomočjo IT tehnologije oziroma Zoom platforme, za katero smo se odločili, da z njeno pomočjo izvajamo program na daljavo. Bilo se je potrebno tudi naučiti, kako uporabljati to aplikacijo in na kakšen način moderirati delo, ne da bi bili v neposrednem fizičnem stiku s skupino uporabnikov.

Tekom aprila in maja smo imeli tudi redne konzultacije s svetovalnimi službami osnovnih šol, kot tudi znotraj vodstva projekta. Tako smo reševali sprotne težave in odpravljali ovire, ki so se pojavljale pri izvedbi programa na daljavo.

Do 15. marca 2020 smo imeli več uporabnikov kot v istem obdobju v šolskem letu 2018/2019. To je plod večjega interesa za naš program na terenu pa tudi plod kvalitete dela, ki smo ga skupaj z našimi partnerji opravili v tem obdobju. Od 15. marca do junija v letu 2020 je bilo število uporabnikov nižje kot v istem obdobju v šolskem letu 2018/2019. To je posledica izrednih okoliščin, v katerih smo se znašli zaradi s strani Vlade RS razglašene epidemije COVID-19. Ne glede na težave, s katerimi smo se soočali pri izvedbi programa na daljavo, smo lahko s številom udeležencev v našem programu v času epidemije zelo zadovoljni. Čeprav smo meseca aprila 2020 imeli za 63,2 % manj uporabnikov v primerjavi z mesecem aprilom leta 2019, je to razumljivo z ozirom, da je to bil mesec konsolidacije, usklajevanja, prilagajanja novonastalim okoliščinam. Ne smemo pozabiti, da je to bilo obdobje, v katerem so imele tudi šole velike težave pri izvajanju pouka na daljavo. Meseca maja smo imeli v programu le 32,5 % manj uporabnikov, kot je to bilo v mesecu maju 2019. Čeprav je bilo število uporabnikov v obdobju razglašene epidemije (marec-maj 2020) manjše v primerjavi z istim obdobjem v šolskem letu 2018/2019, je bilo naše delo s sodelujočimi uporabniki bolj intenzivno. To najbolj govori število izvedenih delavnic v mesecu maju. Meseca maja 2019 je bilo sicer v programu za 32,5% več uporabnikov kot meseca maja 2020, vendar smo takrat z uporabniki izvedli 40 delavnic manj kot z uporabniki v mesecu maju 2020. Tako smo meseca maja 2019 z vsemi uporabniki na nacionalni ravni izvedli 123 delavnic, meseca maja 2020 pa smo izvedli 163 delavnic.

V šolskem letu 2019/20 je bilo izvajanje programa »Mladinske delavnice« finančno podprto s strani: Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS, Ministrstva za zdravje RS, lokalnih občin ter individualnih donacij (dohodnina).

Dosedanji rezultati opravljenih evalvacij učinkov izvedbe programa MD govorijo, da program najbolj učinkuje kot sistem preventivnih aktivnosti, katere se izvajajo kontinuirano, daljše časovno obdobje (celo šolsko leto). Vendar, že sedaj ta program nekateri akterji na področju socialnega varstva priložnostno izvajajo v svojem lokalnem okolju, sicer pod drugim imenom in tako, da izvajajo samo vnaprej pripravljene izkustvene delavnice (to počnejo tudi mnogi učitelji na OŠ). Seveda, to počnejo na svoj način, brez supervizije in brez evalvacije, tako da so rezultati tovrstnega dela vprašljivi.

Po našem mnenju bi bilo potrebno zagotoviti pogoje za izvajanje programa MD v vseh okoljih/šolah, v katerih obstajajo potrebe po njegovi izvedbi. Z ozirom, da je program namenjen mladostnikom osnovnošolske starosti, ki imajo že izražene težave pri odraščanju (učne, odnosne, psihološke/čustvene, vedenjske ...), ter da so vanj vključeni tudi njihovi sovrstniki/sošolci in da se program izvaja kot skupnostna oblika dela (na šolah, kjer učenci preživijo večji del dneva), se sama implementacija in izvedba programa, po naravi dela in poslanstva, lahko naveže na delovanje dnevnih centrov za otroke in mladostnike. Na tak način bi lahko bila postopoma zagotovljena tovrstna storitev vsem OŠ v Sloveniji, ki prepoznavajo potrebo po tovrstnem programu. Obenem pa bi se dnevnim centrom za otroke in mladostnike omogočilo bolj neposreden stik s potencialnimi uporabniki in zagotovilo možnost, da preventivno delujejo tudi neposredno v okolju, v katerem potencialni uporabniki živijo, ne da bi čakali, da problemi in težave njihovih potencialnih uporabnikov narastejo do nivoja, ko bodo napoteni v njihove ustanove in obravnavani na podlagi individualnih načrtov dela.

Ostaja nam upanje, da bo novi nacionalni program na področju socialnega varstva ne le omogočal, temveč tudi spodbujal tovrstno povezovanje, ki bi s seboj prineslo mnogotere koristne sinergijske učinke. Upamo tudi, da bo preventiva na psihosocialnem področju prepoznana kot eno izmed področij strokovnega dela, ki bo dobilo svoje pravo mesto znotraj sistema socialnega in zdravstvenega varstva ter sistema vzgoje in izobraževanja pri nas. Preventiva kot preprečevanje nezaželenega in zdravju (in razvoju) škodljivega ter preventiva kot krepitev doseženega in za zdravje in razvoj ustreznega in koristnega ter vzpodbujanje napredovanja zaželenega in za razvoj oziroma zdravju koristnega, žal, pri nas še vedno ni v zadostni meri prepoznana kot področje strokovnega dela. To področje je še vedno obravnavano v luči ideoloških prepričanj in za večino strokovnih delavcev na področju socialnega varstva predstavlja motivacijske dejavnosti. Tako med mnogimi strokovnimi delavci na tem področju velja, da je le-to zabavno in lahkotno in predstavlja razbremenitev od resnega strokovnega dela na področju socialnega varstva, dela, ki se opravlja s »pravimi« uporabniki (npr. razpadajoče družine, žrtve nasilja, zaporniki, marginalne skupine ...).

Po drugi strani pa velja prepričanje, da so še vedno učitelji najboljši preventivni delavci, ki jih je za to delo potrebno »samo« ustrezno usposobiti. Pri vsem tem pa se evalvacija tretira le kot evidentiranje števila opravljenih ur in števila udeleženih učencev. Žal, v okviru šolskega sistema še vedno velja prepričanje, da je »dobra in pravočasna informacija = najboljša prevencija«, kot da se ni nič spremenilo od leta 1920, ko je Oddelek za zdravje iz Ontaria v Kanadi objavil temeljno geslo takratne preventivne kampanje, ki je tudi

izražalo paradigmo takratne preventivne strategije: »Naj ljudje ne umirajo zaradi pomanjkanja informacij!«. Takrat sta bili namreč informiranost in obveščenost temeljni in edini strategiji oziroma cilja kampanj preprečevanja odklonskosti, motenj in bolezni ter vzpodbujanja/promocije zdravega življenjskega sloga, rasti in razvoja ter zdravja nasploh.

Žal (ali na srečo) danes vemo, da sama informiranost ali izobrazba niso tako močni protektivni dejavniki, kot so prejšnje generacije verjele v to. Če bi dejansko informacija in celo izobrazba bili tako močen dejavnik, bi velika večina ljudi že zdavnaj prenehala kaditi cigarete, čezmerno piti alkohol, se nasilno obnašati, hranili bi se po principih zdravega prehranjevanja, ne bi toliko časa preživljali v virtualnem svetu interneta ... po drugi strani pa bi bila večina nalezljivih bolezni že zdavnaj izkoreninjena (vključno s COVID-19). Vemo pa, da temu ni tako. Danes vemo, da le s pomočjo sistematičnega, dalj časa trajajočega, znanstveno utemeljenega in strokovno izvajanega preventivnega delovanja na posameznika, njegovo socialno mrežo in okolje, v katerega je le-ta vključen aktivno kot soustvarjalec tega procesa, lahko pričakujemo, da posameznik sprejme odločitve, da začne spreminjati svoj odnos do sebe, do drugih ljudi in sveta nasploh, oziroma da začne spreminjati svoje vedenje na način, ki bo ne le manj škodljiv zanj, temveč tudi bolj v prid njegovemu zdravju in pozitivnemu razvoju, kot tudi socialni mreži in okolju, ki mu pripada. Danes torej vemo, da je posameznik subjekt, ki soustvarja svojo razvojno in življenjsko pot in ni le pasivna *tabula rasa*, ki jo okolje oblikuje po svojem ustroju. Zato je preventivno delovanje mnogo bolj zahtevno, multidisciplinarno in več nivojsko ter se še zdaleč ne more reducirati zgolj na informiranje javnosti ali izobraževanje!

V kontekstu obremenjenosti učiteljev ter glede na sistem dela v aktualnem šolskem sistemu pri nas, pa je iluzorno pričakovati, da se učitelje še dodatno obremenijo s tako zahtevnim dodatnim delom, saj so že tako ali tako preobremenjeni. Nič manj iluzorno ni verjeti, da bodo preventivne vsebine, ki bodo del izobraževalnega procesa, ki jih bodo učitelji izvajali kot del učnega načrta, dosegle preventivne učinke kot npr. spremembe vedenja učencev in krepitev varovalnih dejavnikov ter zmanjševanja njihove ranljivosti in dovzetnosti za rizično vedenje.

Na koncu koncev, čeprav je potrebno izboljšati vzgojno plat delovanja šole, tako da vzgojna strategija oziroma način njenega izvajanja ni prepuščena le implicitni (in običajno nezavedni) vzgojni teoriji posameznega učitelja, ne more biti to izboljšanje nadomeščeno le z izvedbo nekakšnega predmeta, ki se bo imenoval *Preventiva*! Namreč, vzgojni proces v šoli mora vsebovati preventivne učinke. Pri vzgojnem delovanju učiteljev pa morajo le-ti upoštevati določene principe in dognanja preventivne znanosti, ki naj bi bila vtkana v njihovo vsakdanje delo z učenci.

2.2. REZULTATI ANALIZE VPRAŠALNIKOV ZA UPORABNIKE PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20

To šolsko leto smo evalvacijo programa, ko gre za ugotavljanje učinkov pri uporabnikih, omejili le na obdobje od 12.03.2020 do 29.05.2020. To je obdobje, v katerem smo program izvajali na daljavo, v kar smo bili prisiljeni zaradi razglasitve epidemije COVI-19 s strani Vlade RS. V tem obdobju je bilo v program vključenih 540 uporabnikov.

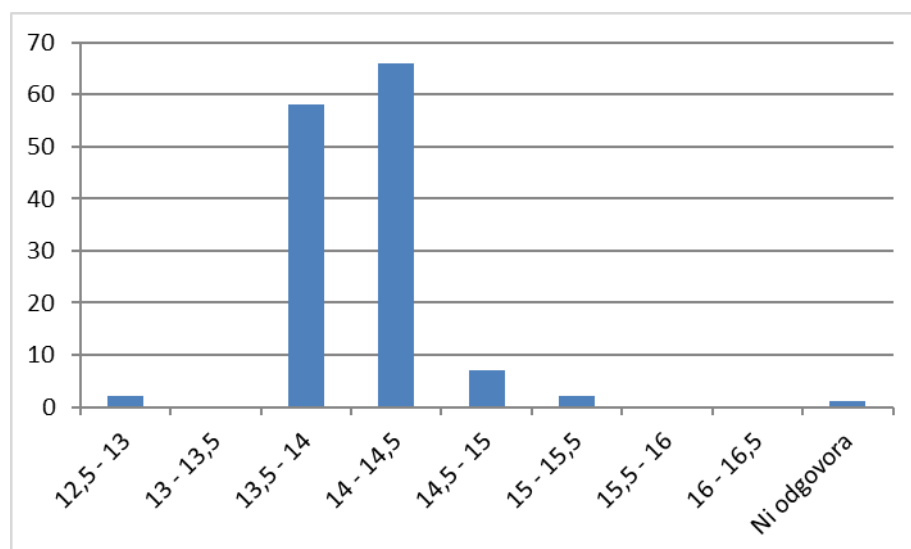
Uporabnikom smo ponudili spletno anketo, ki je vsebovala manjše število vprašanj, kot pa ga vsebuje vprašalnik, s katerim običajno izvajamo notranjo evalvacijo, in ki je bila usklajena s strokovnjaki IRSSV-a. Dejansko smo želeli z anketo ugotoviti, v kolikšni meri in na kakšen način izvajanje našega programa na daljavo deluje na uporabnike.

Pričujoča analiza je bila izvedena na relativno velikem vzorcu uporabnikov (136 uporabnikov tj. 25,2 % sodelujočih).

V nadaljevanju bodo predstavljeni rezultati analize spletnega vprašalnika, ki so ga udeleženci izpolnjevali anonimno in s katerim so ocenjevali vpliv programa MD nase. V prvem delu je predstavljena analiza rezultatov vprašalnikov uporabnikov, ki so bili vključeni v program MD v obdobju od 12.03.2020 do 29.05.2020. Tem v nadaljevanju sledijo predstavljeni rezultati vprašalnikov, ki so jih anonimno izpolnjevali prostovoljci (študenti), ki so v šolskem letu 2019/20 sodelovali pri izvedbi programa MD. Namreč, izvajanje programa MD smo kot običajno začeli septembra 2019. Program je bil izvajan na terenu z uporabniki vse do 12.03.2020. Do 29.05.2020 smo ga potem izvajali na daljavo, da bi ga po prenehanju razglašene epidemije do konca šolskega leta 2019/20 prostovoljci s svojimi skupinami zopet izvajali na terenu oz. po osnovnih šolah.

Tabela 1: Starostna struktura respondentov (anketno vpr. št. 2)

Starost	12,5 - 13	13 - 13,5	13,5 - 14	14 - 14,5	14,5 - 15	15 - 15,5	15,5 - 16	16 - 16,5	Ni odgovora
Število	2	0	58	66	7	2	0	0	1
Odstotek	1,47	0	42,65	48,53	5,15	1,47	0	0	0,74

Slika 1: Starostna struktura respondentov

V tabeli št. 1 in na sliki št. 1 imamo prikazano starostno strukturo uporabnikov oziroma respondentov. Vidimo, da največje število respondentov sodi v starostno skupino med 13,5 in 14,5, in sicer 91,18 %. V tem šolskem letu je bilo v program vključenih 6,62 % uporabnikov v starosti od 14,5 do 16,5 leta.

Program je namreč namenjen učencem 8-ih in 9-ih razredov devetletke, ampak koledarska starost se pri vseh učencih ne ujema popolnoma z napredovanjem v razrede v OŠ. Nekateri učenci so namreč starejši, drugi pa mlajši, čeprav gre le za nekaj mesecev zamika. To je zato, ker šolo začnejo obiskovati vsi učenci rojeni v istem koledarskem letu, tako da je med posamezniki v istem razredu lahko razlika do 11 mesecev.

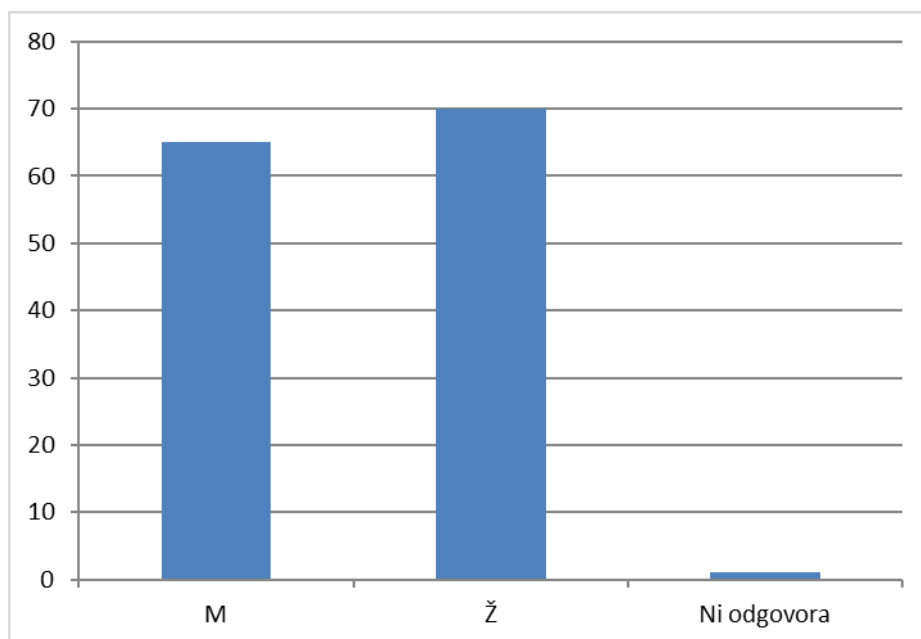
0,74 % respondenta ni odgovorilo na to vprašanje (1 respondent).

Sam program MD je vsebinsko in metodološko prilagojen uporabnikom starim med 13. in 15. letom starosti (zgodnja adolescenca). Torej, lahko rečemo, da smo s programom zajeli starostno skupino uporabnikov, kateri je namenjen.

Z ozirom na okoliščine razglašene epidemije v obdobju med 12. marcem in 15. majem smo v tem času imeli manj uporabnikov v primerjavi z lanskoletnim obdobjem. Program je bil izvajan na daljavo in vanj so se najstniki vključevali prostovoljno. V evalvacijo so bili vključeni samo respondenti, ki so bili v program vključeni v času pandemije. V tem obdobju je bilo v program vključenih 540 uporabnikov. Spletni anketni vprašalnik je izpolnilo 136 uporabnikov, to je 25,19% v tem obdobju vključenih uporabnikov.

Tabela 2: Spolna struktura respondentov (anketno vpr. št. 3)

Spol	M	Ž	Ni odgovora
Število	65	70	1
Odstotek	47,8	51,5	0,7

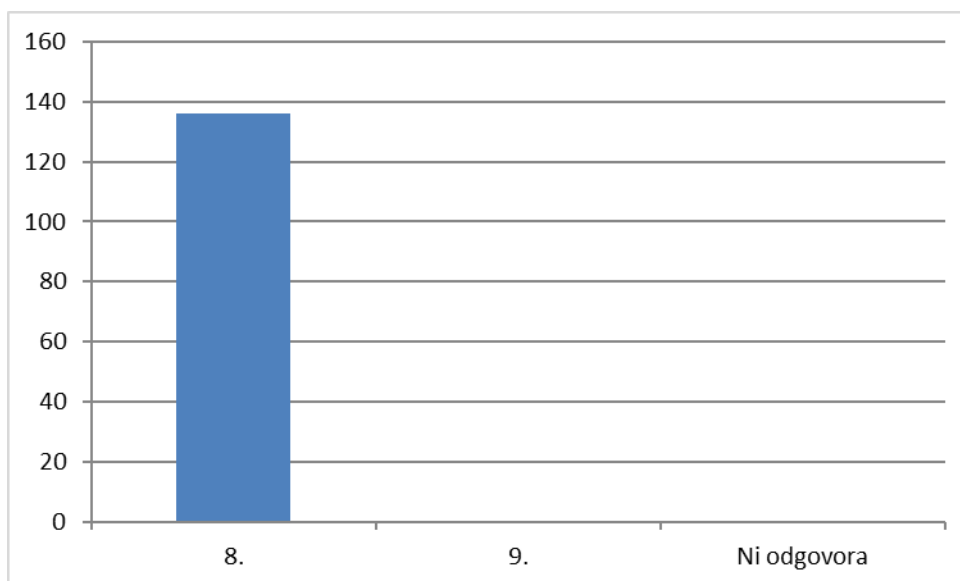

Slika 2: Spolna struktura respondentov

Na sliki in v tabeli št. 2 vidimo spolno strukturo respondentov. Podatki nam govorijo, da je bilo med respondenti oz. udeleženci našega programa v obdobju razglašene epidemije 51,5 % deklet in 47,8 % fantov. To je razmerje, ki je bolj v prid dekletom, kot pa razmerje v celotni populaciji v Sloveniji, kjer je 49,9 % žensk in 50,1 % moških. Na to vprašanje ni odgovoril 1 respondent (0,7 % anketiranih).

Tabela 3: Razred, ki ga obiskujejo respondenti (anketno vpr. št. 4)

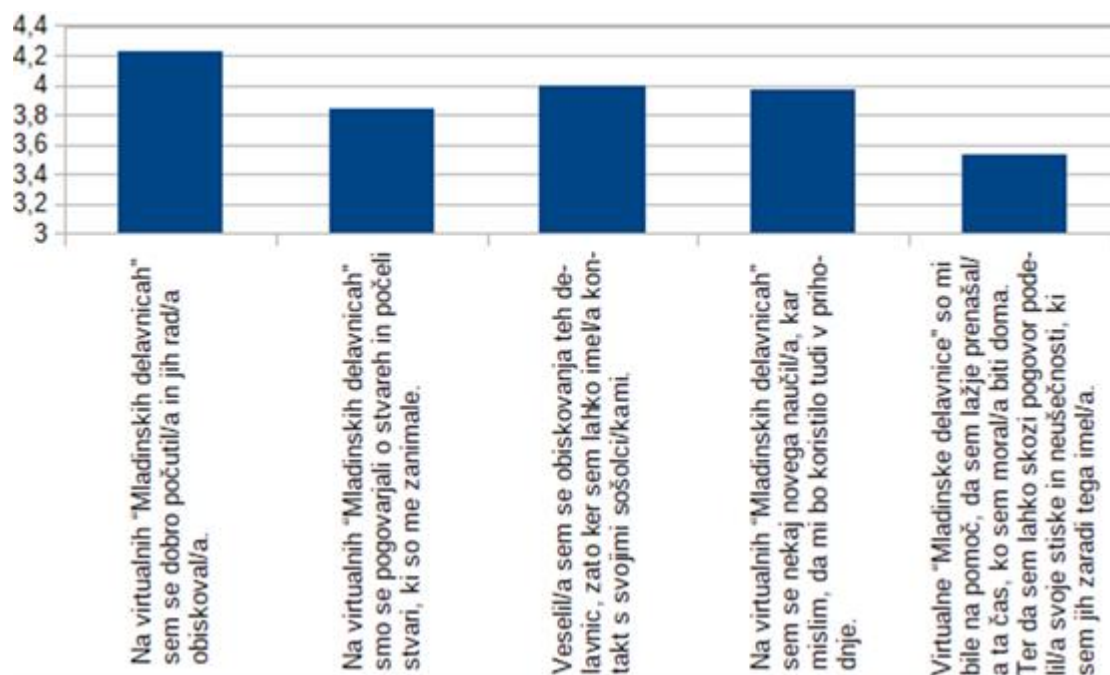
Razred	8.	9.	Ni odgovora
Število	136	0	0
Odstotek	100	0	0

Slika 3: Razred, ki ga obiskujejo respondenti

Na sliki in v tabeli št. 3 vidimo strukturo respondentov glede na razred, ki so ga obiskovali v obdobju razglašene epidemije. V tem času so v programu sodelovali le učenci 8. razredov, ki so takrat obiskovali program v okviru DMS skupin. Program je potekal drugače, kot je običajno potekal od septembra 2019. Do 12. marca 2020 je potekal v živo v okviru majhnih skupin, ki so bile oblikovane na ta način, da je razred bil razdeljen na dve manjši skupini, ki sta delovali v ločenih prostorih, čeprav istočasno. Po razglašeni epidemiji smo izvajanje programa nadaljevali na daljavo.

Preventivni program »Mladinske delavnice« je namenjen 8. in 9. razredom OŠ. S programom je predvideno, da se isti učenci udeležujejo program dve šolski leti, vendar zaradi objektivnih okoliščin, predvsem zaradi kadrovskih in finančnih omejitev kot tudi zaradi neprilagojenosti šolskega sistema za izvajanja tovrstnih aktivnosti v OŠ, ga izvajamo kontinuirano le eno šolsko leto. Za iste učence, ki nadaljujejo šolanje v 9. razredu, pa izvajamo občasne delavnice 3-4x v okviru šolskega leta z namenom utrditve doseženega pri izvajanju programa v prejšnjem šolskem letu. Tudi za učence, ki so bili vključeni v program tekom obdobja tekom razglašene epidemije, bomo šolam ponudili izvajanje 3-4 delavnic za njih v šolskem letu 2020/2021.

Slika 4: Stopnje strinjanja s trditvami

Na sliki številka 4 so razvidne povprečne ocene, ki so jih respondenti dajali pri ocenjevanju stopnje soglasja s stališči, katere so ocenjevali. Ta stališča so ocenjevali s pomočjo lestvice 1-5, pri kateri je 1 pomenila 'sploh se ne strinjam', 2 je pomenila 'se ne strinjam', 3 je pomenila 'se niti ne strinjam niti strinjam', 4 je pomenila 'se strinjam' in 5 je pomenila 'popolnoma se strinjam'. Želeli smo dobiti podatke o tem, v kolikšni meri je sodelovanje pri izvajanju Mladinske delavnice na daljavo za njih bilo koristno. Nekoliko smo namreč prilagodili program aktualnem stanju razglašene epidemije. V tem obdobju respondenti niso obiskovali svojih šol in tudi pouk je bil izvajan na daljavo. Eden izmed ukrepov je bil tudi prepoved prehajanja izven občin bivanja kot tudi zbiranje večjega števila ljudi na prostem ali v zaprtem prostoru. Večina prebivalstva je bila prisilno izolirana v svojih domovih z namenom preprečevanja širjenja okužbe. Večino časa so naši uporabniki posledično preživeli v svojih domovih, zato smo želeli, da z našim programom uporabnikom ponudimo psihološko podporo in pomoč v tem obdobju ter seveda, da z našimi cilji omogočimo tudi pridobivanje določenega znanja, ki bi za njih bilo koristno.

Zgoraj predstavljene povprečne ocene nam govorijo, da smo z našim delovanjem v veliki meri dosegli te zastavljene cilje.

Tabela 4: Ocena programa »Mladinske delavnice« (anketno vpr. št. 5)

	1	2	3	4	5	M
Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" sem se dobro počutil/a in jih rad/a obiskoval/a.	1	3	13	66	53	4,23

Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" smo se pogovarjali o stvareh in počeli stvari, ki so me zanimale.	2	4	35	68	27	3,84
Veselil/a sem se obiskovanja teh delavnic, zato ker sem lahko imel/a kontakt s svojimi sošolci/kami.	2	11	18	59	46	4
Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" sem se nekaj novega naučil/a, kar mislim, da mi bo koristilo tudi v prihodnje.	1	6	28	62	39	3,97
Virtualne "Mladinske delavnice" so mi bile na pomoč, da sem lažje prenašal/a ta čas, ko sem moral/a biti doma. Ter da sem lahko skozi pogovor podelil/a svoje stiske in neuspečnosti, ki sem jih zaradi tega imel/a.	8	13	35	54	23	3,53

Analiza rezultatov pri posameznih stališčih nam govori, da so respondenti večinoma radi sodelovali v našem programu, ki smo ga izvajali na daljavo. Vidimo, da je soglasje s prvim stališčem izrazilo 87,5 % respondentov in da je z drugim stališčem soglasje izrazilo 70% respondentov. To so respondenti, ki so stopnjo svojega soglasja ocenili s 'se strinjam' in 'popolnoma se strinjam'. Lahko torej sklepamo, da sta dve tretjini in več respondentov radi sodelovali v aktivnostih, ki smo jih izvajali na daljavo, in da so te aktivnosti bile v skladu z njihovimi aktualnimi potrebami.

V aktivnostih, ki smo jih izvajali na daljavo, so respondenti sodelovali prostovoljno.

Učinke izvajanja programa v tem obdobju pa smo poskušali pridobiti na osnovi ocene uporabnikov treh naslednjih stališč. Zanimalo nas je, ali smo jim in v kolikšni meri z aktivnostmi, ki smo jih izvajali, bili uporabnikom v pomoč, da lažje in uspešnejše prebrodijo obdobje prisilne samoizolacije. Lahko smo zadovoljni z ozirom da je cca. 58% respondentov izkazalo soglasje s tem stališčem oziroma da je udeležba v našem programu bila za njih koristna in da so se zahvaljujoč njej uspešnejše spopadali z izzivi, ki jih je ta življenjska situacija prinesla. Samo cca. 15 % udeležencev je izkazalo nestrinjanje s tem stališčem. Lahko smo zadovoljni z ozirom, da je za večino respondentov udeležba v programu očitno bila koristna tudi za to, da so lažje prenašali posledic prisilne izolacije v tem obdobju. Zanimivo je, da je cca. 26 % respondentov bilo neodločenih. Morda je za njih program trajal prekratek čas, da bi lahko ocenili njegove učinke.

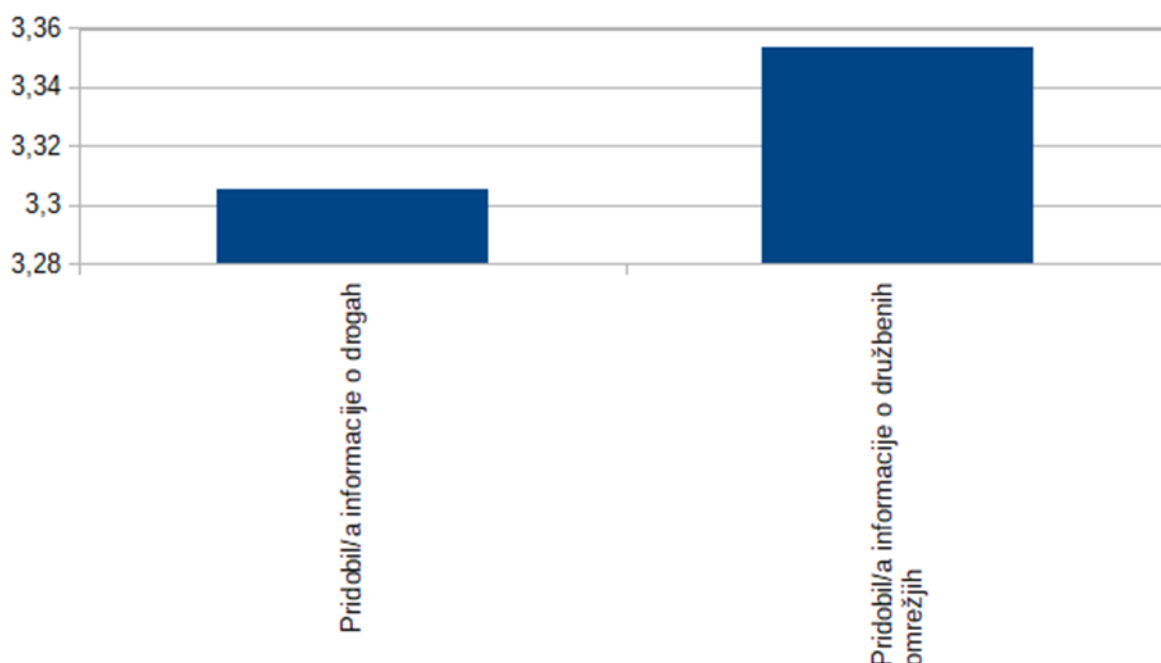
Vsakodnevni kontakt z vrstniki je zlasti za otroke najstniške starosti izjemno pomemben. Aktivna vključitev v majhne skupine sovrstnikov in povezanost s širšo vrstniško skupino je temeljni način socialnega življenja najstnikov v

zgodnji adolescenci. Čeprav je sodobna tehnologija nekoliko olajšala socialne kontakte na daljavo, je frustracija, nastala zaradi prisilne izolacije pri mnogih najstnikih te starostne skupine, bila velika. Zato nas je zanimalo, v kolikšni meri je za njih sodelovanje v našem programu, čeprav na daljavo (uporabljali smo platformo Zoom), bila priložnost, da vsaj delno nadoknadijo pomanjkanje možnosti kontakta s skupino svojih sovrstnikov. Zdi se, da sta več kot dve tretjini respondentov to res doživljali na ta način, udeležba v našem programu pa jim je bila koristna tudi za to, da so lahko na ta način vsaj enkrat tedensko bili v kontaktu s skupino svojih sovrstnikov. S tem se je strinjalo cca. 77 % respondentov, cca. 10 % respondentov pa se s tem ni strinjalo.

Na podlagi tega lahko ocenimo, da smo v veliki meri dosegli tudi ta cilj, in sicer da zmanjšamo občutek socialne izoliranosti pri uporabnikih in jim zagotovimo možnost kontakta s skupino svojih sovrstnikov vsaj enkrat tedensko.

Več kot dve tretjini (cca. 74 %) respondentov se je strinjalo, da je udeležba v programu, ki smo ga izvajali na daljavo, za njih bila koristna, in sicer na ta način, da so se pri tem naučili nekaj, kar jim bo koristilo v življenju v prihodnosti. Torej, s programom smo očitno dosegli tudi uresničitev naših ciljev, in sicer da uporabnikom omogočimo pridobitev znanja, socialnih veščin in vrednostnih usmeritev, ki jim bodo koristna v njihovem vsakdanjem življenju zaradi uspešnejšega soočanja z izzivi, ki jih to razvojno obdobje, v katerem se nahajajo, nosi s seboj.

Z naslednjim vprašanjem smo poskušali ugotoviti vsaj nekatere od teh koristi.

Slika 5: Ocena obsega pridobljenih koristnih informacij o drogah in družbenih omrežjih

Slika 5 predstavlja povprečne ocene na vprašanja, ki so predstavljena v razpredelnici spodaj. Respondenti so stališča ocenjevali s pomočjo lestvice od 1 do 5. Pri tem je ocena 1 pomenila 'nič', 2 pomenila 'malo', 3 je pomenila 'dovolj', 4 je pomenila 'veliko' in 5 je pomenila 'zelo veliko'.

Tabela 5: Ocena obsega pridobljenih koristnih informacij o drogah in družbenih omrežjih (anketno vpr. št. 6)

	1	2	3	4	5	M
Pridobil/a informacije o drogah.	9	21	42	39	20	3,31
Pridobil/a informacije o družbenih omrežjih.	12	20	37	37	27	3,35

Koristnost pridobljenih informacij in znanj z udeležbo v našem programu smo preverjali za dva področja rizična vedenja, ki sta tudi bila predmet obravnave v okviru programa, ki smo ga izvajali na daljavo v obdobju razglašene epidemije in prisilne izolacije, v kateri so se naši uporabniki znašli.

Za področje prepovedanih psihoaktivnih substanc sta več kot tretjini respondentov (77 %) trdili, da so dobili koristne informacije in znanja, ki jim bodo koristna. Ocena stopnje pridobljenega znanja je različna, vendar pa smo lahko zadovoljni, da nam je v veliki meri uspelo večini uporabnikov omogočiti pridobivanje informacij in znanja, ki so v preventivnem pomenu te besede pomembne in ki bodo prispevale k zviševanju starostne meje prvega kontakta z njimi.

V primeru nevarnosti uporabe družbenih omrežij in interneta in kulture uporabe le-teh sta tudi več kot dve tretjini uporabnikov (cca. 76%) odgovorili, da so v okviru našega programa pridobili koristne informacije in znanja, ki jim bodo na pomoč v prihodnje. To se nam zdi posebej pomembno v kontekstu dejstva, da je obdobje epidemije s seboj prineslo ne le povečano potrebo, temveč tudi povečanje možnosti za koriščenje socialnih omrežij in uporabe interneta. To je po eni strani bil kanal za kompenzacijo pomanjkanja fizičnega stika s sovrstniki, po drugi strani pa je to odprlo možnost za razvoj odvisnosti pri najstnikih (pa ne samo pri njih). Zdi se, da nam je pri uporabnikih to vsaj delno uspelo preprečiti.

Odprto vprašanje:

V okviru anonimnega vprašalnika smo imeli tudi eno odprto vprašanje. Želeli smo dobiti informacijo o tem, kaj je za posamezne respondente najbolj dragoceno, kar so odnesli od virtualnih »Mladinskih delavnic«. Na ta način smo želeli posredno pridobiti informacije o tem, kako respondenti/udeleženci vrednotijo to, kar se je dogajalo med izvedbo programa oziroma kaj so zahvaljujoč udeležbi v programu pridobili zase. Odgovorov na ta vprašanja nismo statistično obdelovali, temveč smo izbrali tiste najbolj karakteristične, ki

ilustrirajo stališča najstniške generacije, s katero smo delali v šolskem letu 2019/20, in sicer v obdobju razglašene epidemije pri nas.

»Kaj je zate najbolj dragoceno, kar si odnesel/a od virtualnih »Mladinskih delavnic«? (vpr. št. 7)

- »Da moraš sam odločati, kaj boš naredil glede tega, če ti kdo ponudi drogo, ne pa ljudi okoli tebe.«
- »Da sem se bolje sporazumevala s prijatelji.«
- »Da sem se slišala s sošolci in se naučila uporabljati Zoom.«
- »Da smo se pogovarjali o stvareh, ki se jih nikjer drugje ne.«
- »Kako reševati spore in probleme v današnji družbi (droge, alkohol...).«
- »Največ sem odnesla o odnosih med ljudmi in počutju ter čustvih.«
- »Naučila sem se koristne stvari o družbenih omrežjih, odraščanju, drogah, prijateljstvu, ... Všeč mi je bilo, da sem lahko delila svoje mnenje.«
- »Pomembno je samospoštovanje in spoštovanje drugih.«
- »To, da sem lahko zanimivo preživljala prosti čas.«
- »To, da neglede na vse, če se bomo potrudili in sprejeli en drugega takšni kot smo, lahko v življenju dosežemo kar si zadamo.«
- »Znanje o spolnih boleznih.«
- »Nič, ker nisem imel česa odnesti, vsi so bili na drugi strani za računalniki, kaj, naj odnesem šalčko čaja ali kaj!?«

Na izražena mnenja nekaterih respondentov smo lahko izvajalci kar ponosni, mar ne? Ostane nam upanje, da bodo zgoraj izražena spoznanja naši respondenti dejansko vzeli za popotnico v življenju, ki je pred njimi. Z drugimi besedami, da bodo rezultati našega dela trajni.

Res pa je, da je bilo tudi nekaj kritičnih oziroma negativnih trditev, iz katerih se je dalo razbrati, da se nekateri niso naučili nič novega oziroma da jim ni bilo nič kaj posebej dragocenega oziroma da so se dolgočasili (glej zadnje stališče).

Z ozirom na posebnosti izvajanja programa na daljavo, v kontekstu prisilne fizične izolacije v obdobju razglašene epidemije pri nas, so nekateri respondenti tudi izpostavili, da je za njih bilo najbolj dragocena možnost vzpostavitve kontakta s svojo vrstniško skupino iz razreda. Ta socialni kontakt je očitno za mnoge izmed njih bil zelo pomemben.

2.3. REZULTATI ANALIZE VPRAŠALNIKOV ZA PROSTOVOLJCE - INŠTRUKTORJE MD, IZVAJALCE PROGRAMA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20

Tabela 6: Število aktivnih prostovoljcev pri izvajanju programa MD po šolskih letih ter število in odstotek tistih prostovoljcev, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik

Šolsko leto:	Število aktivnih prostovoljcev:	Št. prostovoljcev, ki so sodelovali pri anketiranju:	% prostovoljcev, ki so sodelovali pri anketiranju:
2001/02	123	79	64
2002/03	121	76	63
2003/04	105	62	59
2004/05	55	55	54
2005/06	75	42	56
2006/07	86	42	49
2007/08	51	20	39
2008/09	58	48	83
2009/10	64	36	56
2010/11	58	37	64
2011/12	66	49	74
2012/13	60	46	76
2013/14	57	44	77
2014/15	60	55	92
2015/16	59	40	68
2016/17	59	43	73
2017/18	54	38	70
2018/19	47	36	77
2019/20	53	44	83

Anonimna anketa, ki smo jo prvič uporabili v šolskem letu 2016/17 je bila pomembno spremenjena³ v primerjavi z anketo, ki smo jo uporabljali do tedaj, zato ni možno narediti primerjave z rezultati anketiranja iz preteklih let.

V tem delu analize bomo predstavili rezultate anketiranja prostovoljcev, ki so aktivno sodelovali pri izvedbi programa »Mladinske delavnice« v šolskem letu 2019/20. V tem šolskem letu je bilo anketiranje opravljeno v prvi polovici junija.

Večina prostovoljcev, ki je izvajala program MD v šol. l. 2019/20, so bili študenti, povprečno stari 23,7 let. To je v skladu z našo praktično strategijo izvedbe, katere eden izmed temeljev je implementacija s pomočjo izvedbene strategije »vrstniško izobraževanje« (*peer education*), o čemer smo že pisali

³ Anketni vprašalnik za inštruktorje »Mladinskih delavnic« smo dopolnili v skladu z dogovorom IRSSV, ki se je v šolskem letu 2016/17 vključil v spremljanje in evalvacijo učinkov izvedbe našega programa.

tako v uvodnem delu te študije, v poglavju 1.5.1. (Metode dela). Tako starejši adolescenti, tisti, ki so v obdobju pozne adolescence, neposredno delajo (ob ustrezni strokovni podpori in predhodnem usposabljanju) z adolescenti, ki se nahajajo v tranzicijskem obdobju iz otroštva v adolescenco oziroma so v obdobju zgodnje adolescence. Na podlagi svojih izkušenj in glede na pripadnost isti generaciji so starejši adolescenti optimalni mediatorji v procesu vzgojno-preventivnega delovanja na najstnike osnovnošolske starosti.

Razen teološke in medicinske fakultete, ki ne izkazujeta pripravljenosti in zainteresiranosti za vključitev svojih študentov v program prostovoljskega dela pri nas, kot je to zastavljeno v okviru programa MD (ne glede na naša dosedanja prizadevanja), se večina drugih fakultet Univerze v Ljubljani, Mariboru in Kopru, izkazuje kot korekten partner pri sodelovanju z nami, saj so nam omogočili predstavitev našega programa in možnost, da njihove študente povabimo k sodelovanju v okviru predavanj in rednih vaj, podpirajo naše delo in vzpodbujajo študente k udeležbi v naš program. Posebno uspešno sodelovanje pri tem imamo s Katedro za psihologijo in Katedro za pedagogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter s Pedagoško fakulteto – Oddelek za socialno pedagogiko in Fakulteto za socialno delo ter Fakulteto za družbene vede (vse iz Ljubljane), s Katedro za psihologijo na Filozofski fakulteti v Mariboru ter s Katedro za biopsihologijo na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijsko tehnologijo v Kopru.

Pri naboru prostovoljcev pa so bili v tem šolskem letu medijski sponzorji: Radio SLO 1 in Val 202, Radio Ognjišče, Radio City, Radio Študent, Radio Salomon, Radio Aktual, Radio Veseljak, Radio Center, Radio Koper.

Pri pridobivanju prostovoljcev so nam pomagale tudi mnogotere lokalne radijske postaje, kot tudi spletni portali: <http://www.prostovoljstvo.org/>, <http://www.lmit.org/>, e-obvestila CNVOS-a, e-obvestila Filantropije, pa tudi organizacije: ŠOU v Ljubljani, Študentski svet stanovalcev v Ljubljani, E- študentski servis in Mestna knjižnica Ljubljana.

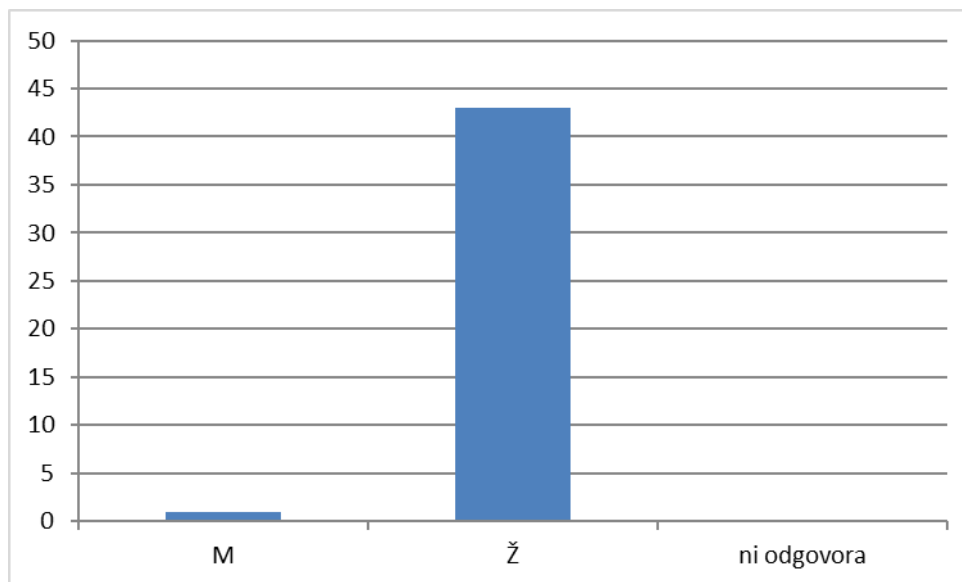
Pri svojem delu so imeli prostovoljci zagotovljene, ne le materialne in organizacijske pogoje za svoje delo (vključno s povračilom stroškov prostovoljskega dela), temveč tudi brezplačno usposabljanje (dvostopenjski seminar v skupnem obsegu 100 ur oziroma 7 + 2 dni) ter v času izvajanja programa zagotovljeno redno strokovno podporo in pomoč s strani strokovnega mentorja (mentorski sestanki se izvajajo večkrat na mesec).

Samo usposabljanje je bilo izvedeno na Ptuj (5. - 11. november 2019 ter 26. in 27. junij 2020) ter v Ljubljani (21. - 27. oktobra 2019 ter 19. in 20. junij 2020). Namen tega usposabljanja ni bila le priprava prostovoljcev na delo, ki jih čaka, temveč tudi pospeševanje psihosocialnega razvoja teh mladih ljudi in dvig njihove socialne in osebnostne kompetentnosti. Tako je usposabljanje prostovoljcev, v okviru našega programa, kot tudi sistematična strokovna podpora pri njihovem delu, svojevrstna preventivna intervencija, ki je sicer namenjena mladim, ki se nahajajo v izhodni fazi adolescence.

V kolikšni meri smo uspeli pri tem, pa kažejo rezultati, ki sledijo. Res pa je tudi, da so le-ti plod, ne le procesa usposabljanja, temveč tudi enoletnega dela strokovnih mentorjev z njimi, ki so bili tem mladim ljudem, ne samo v pomoč pri izvedbi programa, temveč tudi v podporo pri njihovi pripravi za integriranje v svet odraslih.

Tabela 7: Spol respondentov (anketno vpr. št. 1)

Spol	M	Ž	ni odgovora
Število	1	43	0
Odstotek	2,3	97,7	0,0

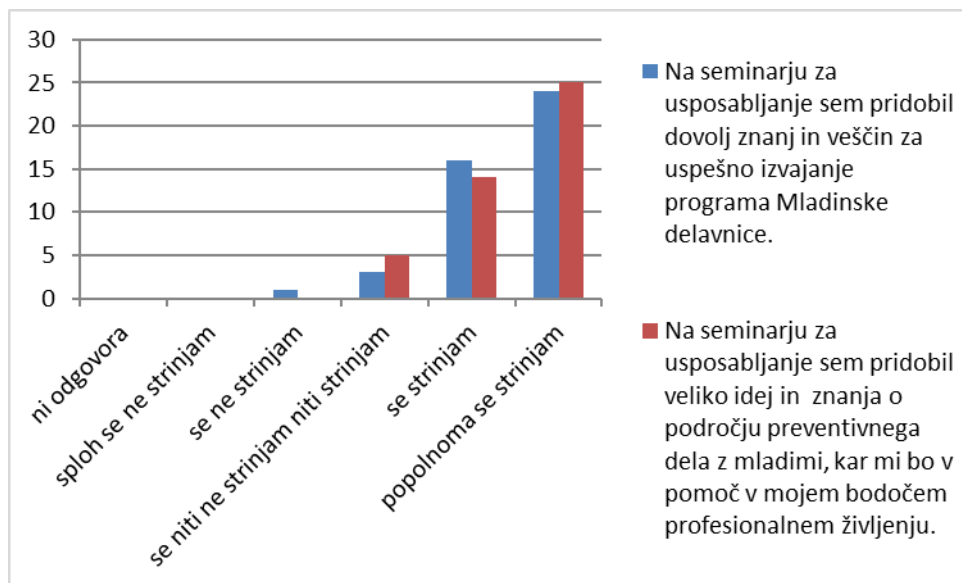

Slika 6: Spol respondentov

Kot je razvidno iz zgornjih podatkov, je tudi v primeru našega programa močno prisotna feminizacija dela z otroki in mladino. Tako v sistemu vzgoje in izobraževanja, kot tudi v sistemu socialnega varstva, prevladuje kader ženskega spola. Žal, ne glede na vsa naša prizadevanja, nam ni uspelo zainteresirati večjega števila mladeničev/šudentov, da bi se kot prostovoljci vključili v izvedbo našega programa. V strukturi študentov, katerim smo naš program predstavljali na različnih predavanjih in vajah na različnih fakultetah, je bil večji odstotek študentov moškega spola, kot je bilo to razmerje med našimi prostovoljci v šolskem letu 2019/20, ampak zdi se, da je njihova motivacija za tovrstno delo (kontinuirano prostovoljsko delo) očitno šibka. Ocenjujemo, da je v prihodnosti potrebno vložiti več naporov v smeri pridobivanja večjega števila prostovoljcev moškega spola.

Tabela 8: Ocena seminarja za usposabljanje (anketno vpr. št. 4)

		ni odgovora	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam	M
Število	Na seminarju za usposabljanje sem pridobil dovolj znanj in veščin za uspešno izvajanje programa Mladinske delavnice.	0	0	1	3	16	24	4,4318
	Na seminarju za usposabljanje sem pridobil veliko idej in znanja o področju preventivnega dela z mladimi, kar mi bo v pomoč v mojem bodočem profesionalnem življenju.	0	0	0	5	14	25	4,4545
%	Na seminarju za usposabljanje sem pridobil dovolj znanj in veščin za uspešno izvajanje programa Mladinske delavnice.	0,0	0,0	2,3	6,8	36,4	54,5	
	Na seminarju za usposabljanje sem pridobil veliko idej in znanja o področju preventivnega dela z mladimi, kar mi bo v pomoč v mojem bodočem profesionalnem življenju.	0,0	0,0	0,0	11,4	31,8	56,8	

Slika 7: Ocena seminarja za usposabljanje

Pri tem vprašanju nas je zanimalo, kako so respondenti doživljali seminar za usposabljanje prostovoljcev. Udeležba na seminarju je bila pogoj za izvajanje programa na terenu. Seminar je bil dvostopenjski in je trajal 100 ur.

Respondenti so imeli priložnost izraziti svoje soglasje s ponujenimi stališči na 5-stopenjski lestvici (1 - sploh se ne strinjam, 2 - se ne strinjam, 3 - se niti ne strinjam niti strinjam, 4 - strinjam se, 5 - popolnoma se strinjam).

Zgoraj predstavljeni rezultati (tabela št. 8 in slika št. 7) nam govorijo, da več kot 88 % respondentov izraža soglasje s predstavljenimi stališči. Pravzaprav skoraj 91 % respondentov meni, da so na seminarju pridobili dovolj znanj in veščin za uspešno izvedbo našega programa (povprečna ocena 4,43) ter več kot 88 % izmed njih meni, da so na seminarju za usposabljanje pridobili veliko idej in znanj o preventivnem delu z mladimi (povprečna ocena 4,45), ter da verjamejo, da jim bo to v pomoč pri njihovem bodočem profesionalnem življenju.

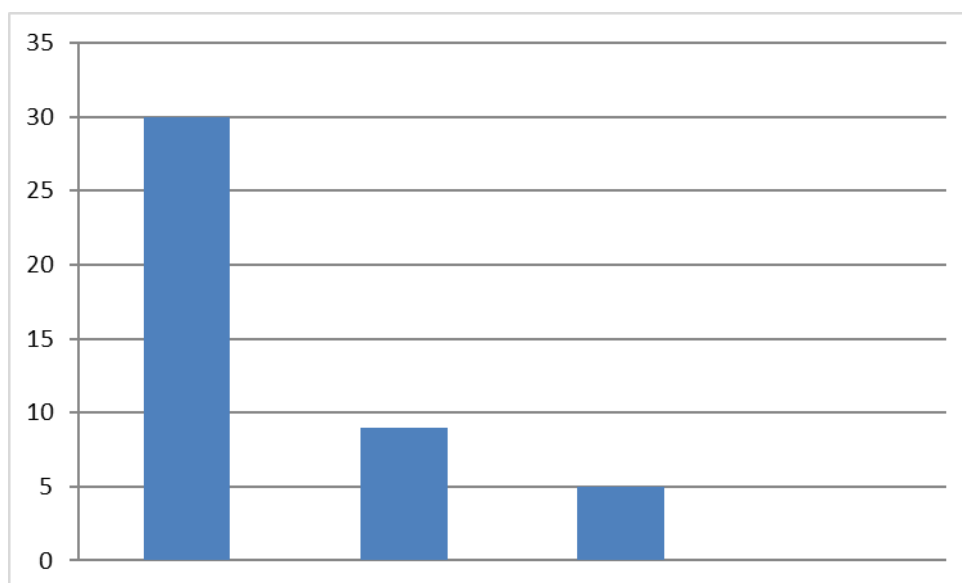
Z doseženimi rezultati smo lahko zelo zadovoljni. Ugotavljamo, da smo zainteresirane za prostovoljsko delo in sodelovanje pri izvajanju našega programa ustrezno usposobili za delovanje na področju preventivnega dela z otroki in mladostniki, ki imajo težave pri odraščanju ter za izvajanje programa »Mladinske delavnice«. Poleg tega pa je bil sam proces usposabljanja za njih koristen in vzpodbuden glede njihove širše profesionalne kompetentnosti.

O strokovnih mentorjih in mentorskih sestankih ...

Kot smo to že razložili v prvem delu te analize (glej 1.6. Način izvedbe programa in vsebine), so prostovoljci po uspešno opravljenem usposabljanju izvajali naš program na terenu tedensko. Pri tem so večinoma vsak teden imeli tudi mentorske sestanke s svojimi strokovnimi mentorji z namenom zagotavljanja ustrezne podpore in pomoči, ki bi posledično prispevala h kakovostnejši izvedbi programa in boljšim rezultatom. V nadaljevanju so predstavljeni rezultati štirih vprašanj anonimnega vprašalnika, v okviru katerega so imeli respondenti priložnost izraziti svoje mnenje in ocene teh mentorskih sestankov in dela svojih mentorjev. Na podlagi teh rezultatov lahko ocenimo kakovost izvedenega dela s prostovoljci v okviru mentorskih sestankov in kakovosti zagotovljene strokovne podpore, ki so jo prostovoljci bili deležni, kot tudi potrebe po eventualnih spremembah in dopolnitvah tovrstnega dela.

Tabela 9: Pogostost obiskovanja mentorskih srečanj (anketno vpr. št. 5)

	Redno	Pogosto	Občasno	Ni odgovora
Število	30	9	5	0
%	68,2	20,5	11,4	0,0

Slika 8: Pogostost obiskovanja mentorskih srečanj

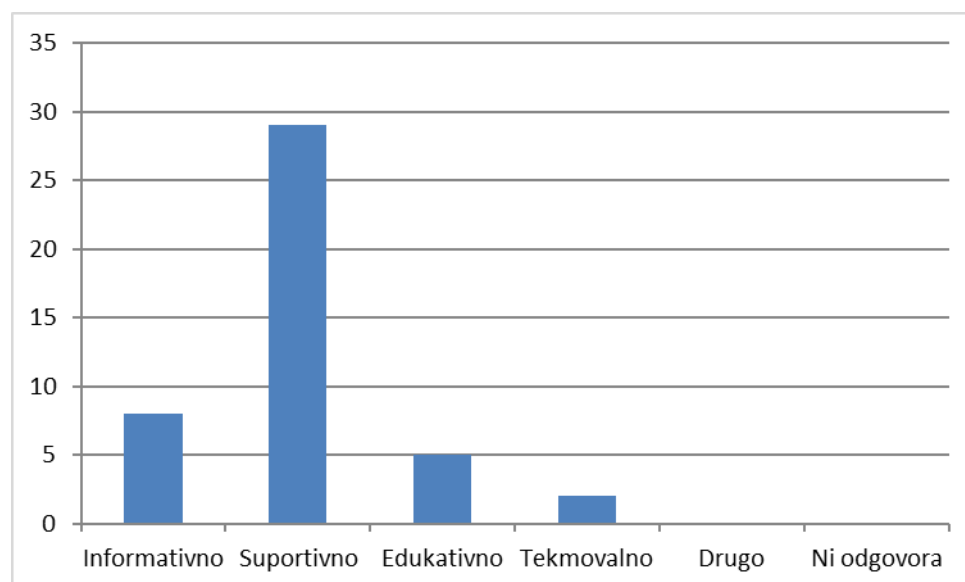
Iz zgoraj predstavljenih rezultatov vidimo, da je več kot 68 % prostovoljcev mentorske sestanke obiskovala redno. S tem smo lahko zelo zadovoljni, vendar je še vedno precej prostora za izboljšanje frekventnosti obiskovanja mentorskih sestankov s strani prostovoljcev. Mentorske sestanke ni potrebno le izvajati redno, temveč tudi zagotoviti, da so le-ti vsebinsko koristni za prostovoljce, njihovo delo in osebno rast. Na ta način bodo prostovoljci

mentorske sestanke obiskovali redno in z veseljem. Mentorski sestanki zagotavljajo redno strokovno podporo, obenem pa tudi nadzor nad delom prostovoljcev. Na ta način zagotavljamo redno in kontinuirano podporo in pomoč prostovoljcem pri izvedbi našega programa.

Vsekakor je potrebno mentorske sestanke izvajati tedensko v prvih dveh do treh mesecih izvajanja programa v okviru njegovega novega ciklusa izvajanja, potem pa je lahko pogostost njihove izvedbe manjša (na vsakih 14 dni). To nam potrjujejo tudi dosedanje izkušnje dela. Prostovoljci na začetku potrebujejo več podpore in pomoči, marsikdaj so negotovi, zlasti, ko se soočajo z disciplinsko bolj zahtevnimi skupinami. Rabijo tudi več pomoči pri pripravah na izvedbo posamičnih delavnic, veliko jim pa pomenijo tudi izkušnje ostalih prostovoljcev v mentorski skupini. Vsekakor po določenem času prostovoljci pridobijo dovolj samozaupanja in občutka varnosti (se počutijo bolj samostojne in suverene) in se zato mentorski sestanki lahko izvajajo manj pogosto. To je vsekakor odvisno od skupine prostovoljcev in v zvezi s tem avtonomno odloča vsak strokovni mentor posebej.

Tabela 10: Doživljanje mentorskih srečanj (anketno vpr. št. 6)

	Informativno	Suportivno	Edukativno	Tekmovalno	Drugo	Ni odgovora
Število	8	29	5	2	0	0
Odstotek	18,2	65,9	11,4	4,5	0,0	0,0

Slika 9: Doživljanje mentorskih srečanj

Pri tem vprašanju so respondenti imeli priložnost kvalitativno oceniti mentorske sestanke. Iz rezultatov je razvidno, da je največji delež (65,9 %) respondentov mentorske sestanke doživljal suportivno. Čeprav je iz tabele št. 10 in grafa št. 9 razvidno, da sta dva respondenta odgovorila, da sta mentorske sestanke doživljala tekmovalno (4,5%), je velika večina ostalih

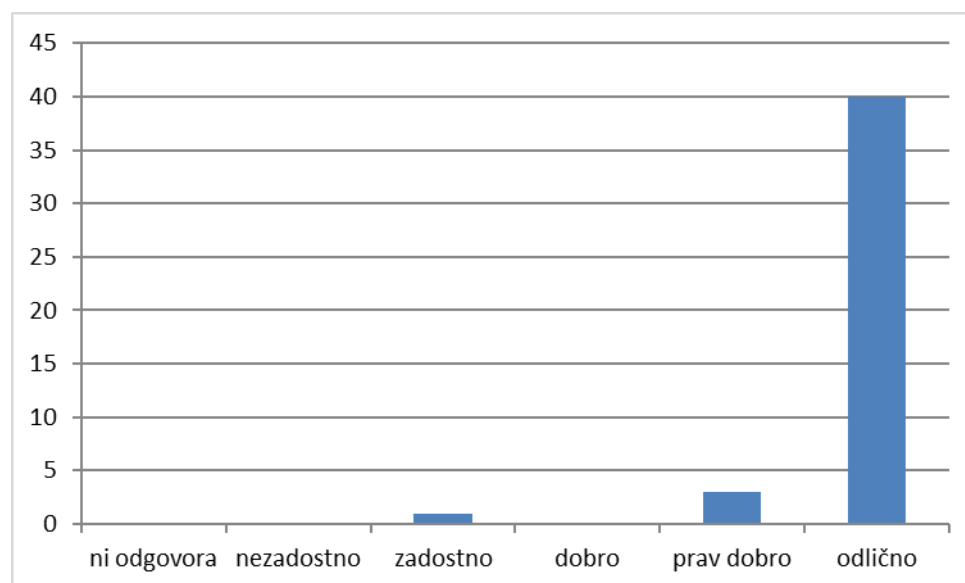
doživljala suportivno. Vsi ostali respondenti z izjemo dveh so mentorske sestanke doživljali konstruktivno in za sebe koristno.

Ti podatki nam vlivajo upanje, da je večina respondentov bila deležna timskega dela, skupaj z ostalimi prostovoljci in pod vodstvom svojega strokovnega mentorja. To je vsekakor bil pomemben cilj, ki ga je strokovni mentor imel pred seboj pri delu z njimi; to je, da ustvari pogoje za oblikovanje tima, ki bo medsebojno dobro povezan, znotraj katerega bo prisotno pozitivno vzdušje in medsebojna podpora ter pomoč članom tima.⁴

Vsekakor, te rezultate ocenjujemo kot zelo dobre, saj nam govorijo, da je večina strokovnih mentorjev kakovostno opravila svoje delo s prostovoljci v šolskem letu 2019/20.

Tabela 11: Ocena dela strokovnega mentorja (anketno vpr. št. 7)

Ocena	ni odgovora	nezadostno	zadostno	dobro	prav dobro	odlično	M
Število	0	0	1	0	3	40	4,86
Odstotek	0,0	0,0	2,3	0,0	6,8	90,9	

Slika 10: Ocena dela strokovnega mentorja

V okviru anonimnega anketnega vprašalnika so prostovoljci tudi imeli priložnost oceniti delo svojih strokovnih mentorjev z oceno od 1 do 5. Pri tem je: 1 »nezadostno«, 2 »zadostno«, 3 »dobro«, 4 »prav dobro«, 5 »odlično«.

Povprečna ocena dela svojih strokovnih mentorjev s strani respondentov je 4,86. To je izjemno dober rezultat, zlasti v kontekstu dejstva, da je 90,9 % respondentov delo svojih strokovnih mentorjev ocenilo z najvišjo oceno.

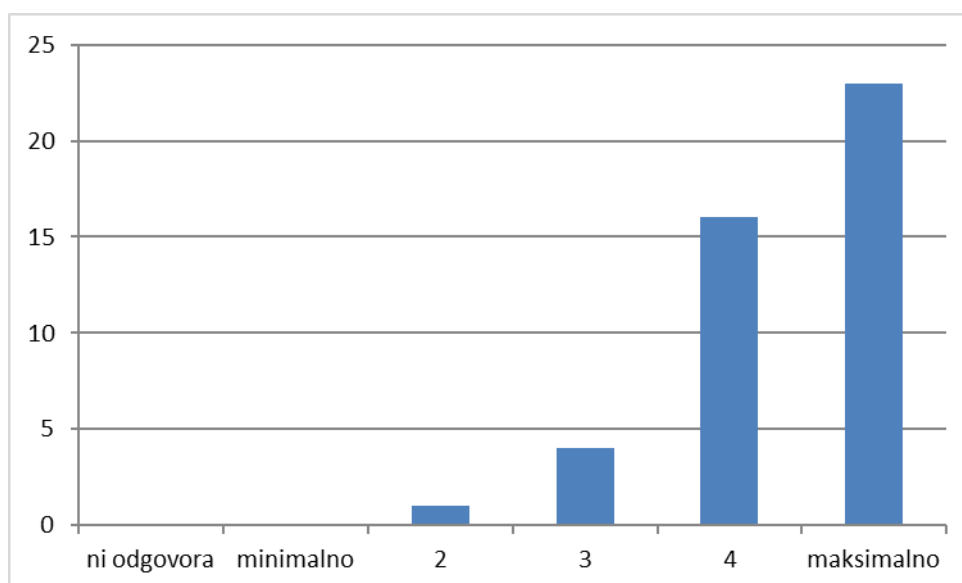
⁴ Podrobna predstavitev nalog in ciljev strokovnega dela mentorjev v okviru našega programa je predstavljena v priročniku: *Navodila za delo strokovnega mentorja pri izvajanju preventivnega projekta »Mladinske delavnice« (interno gradivo)*. Ljubljana, 2014, Društvo za preventivno delo.

Velika večina strokovnih mentorjev v okviru programa »Mladinske delavnice« ne opravlja zgolj dela strokovnega mentorja. V okviru svoje redne službe strokovni mentorji opravljajo še različna druga dela, tako da imajo težave zaradi preobremenjenosti. Zato nas ti rezultati še bolj veselijo, ker nam govorijo, da ne glede na vse ovire (preobremenjenost, časovna stiska ...) strokovni mentorji opravljajo svoje delo odlično. To je vsekakor eden izmed dejavnikov, ki so pomembno vplivali na kakovost izvedbe programa v šolskem letu 2019/20 ter na dosežene rezultate pri delu z uporabniki.

V prihodnosti je potrebno zagotoviti boljše pogoje za delo strokovnih mentorjev v okviru našega programa. To še posebej v primeru, če želimo program širiti in vanj vključevati nove partnerske organizacije, ki bi naš program izvajale tudi na območjih, na katerih se naš program še ne izvaja oziroma, če želimo omogočiti tudi dostopnost našega programa na koncih Slovenije, kjer program trenutno ni dostopen. To vsekakor pomeni, da bi delo strokovnega mentorja v okviru našega programa moralo biti ustrezno ovrednoteno in bi moralo najti svoje mesto v okviru sistemizacije strokovnega dela na področju socialnega in zdravstvenega varstva ter vzgoje in izobraževanja.

Tabela 12: Ocena koristnosti mentorskih sestankov za neposredno delo (anketno vpr. št. 8)

Ocena	ni odgovora	minimalno	2	3	4	maksimalno	M
Število	0	0	1	4	16	23	4,39
Odstotek	0,0	0,0	2,3	9,1	36,4	52,3	

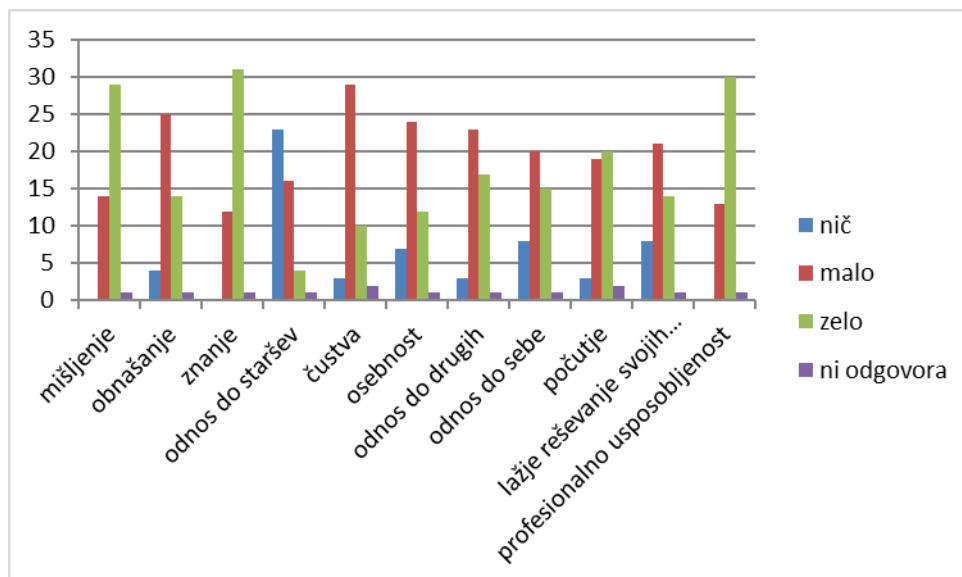
Slika 11: Ocena koristnosti mentorskih sestankov za neposredno delo

V okviru tega vprašanja nas je zanimala ocena respondentov koristnosti mentorskih sestankov za njihovo neposredno delo z uporabniki. Rezultati nam govorijo, da so mentorski sestanki za vse respondente v tem smislu bili koristni. Stopnjo koristnosti so ocenjevali različno, in sicer tako, da so lahko ocenjevali z ocenami od 1 do 5: 1 je »minimalno«, 5 pa je »maksimalno«. Pri tem je 88,7 % respondentov ocenilo koristnost mentorskih sestankov z oceno 4 ali 5. Povprečna ocena koristnosti pa je 4,39, kar pomeni, da so bili za večino respondentov mentorski sestanki zelo koristni.

Čeprav obstajajo različni dejavniki, ki so vplivali na to, da so respondenti dali takšne ocene, oziroma da so na tak način doživljali mentorske sestanke (med katerimi je tudi pogostost obiskovanja mentorskih sestankov, lastna angažiranost na mentorskih sestankih in motivacija za učenje ...) ocenjujemo, da obstajajo neizkoriščene kapacitete za izboljšanje mentorskih srečanj, kar bi zagotovilo, da večje število bodočih prostovoljcev doživlja mentorske sestanke kot suportivne in edukativne, da jih obiskuje bolj pogosto oziroma redno, in nenazadnje, da v okviru le-teh več pridobijo zase in za svoje neposredno delo na terenu.

Tabela 13: Področja vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce (anketno vpr. št. 9)

	Število				Odstotek				M
	ni odgovora	nič	malo	zelo	ni odgovora	nič	malo	zelo	
mišljenje	1	0	14	29	2,3	0,0	31,8	65,9	2,6744
obnašanje	1	4	25	14	2,3	9,1	56,8	31,8	2,2325
znanje	1	0	12	31	2,3	0,0	27,3	70,5	2,7209
odnos do staršev	1	23	16	4	2,3	52,3	36,4	9,1	1,5581
čustva	2	3	29	10	4,5	6,8	65,9	22,7	2,1667
osebnost	1	7	24	12	2,3	15,9	54,5	27,3	2,1163
odnos do drugih	1	3	23	17	2,3	6,8	52,3	38,6	2,3256
odnos do sebe	1	8	20	15	2,3	18,2	45,5	34,1	2,1628
počutje	2	3	19	20	4,5	6,8	43,2	45,5	2,4048
lažje reševanje svojih problemov in težav	1	8	21	14	2,3	18,2	47,7	31,8	2,1395
profesionalno usposobljenost	1	0	13	30	2,3	0,0	29,5	68,2	2,6977

Slika 12: Področje vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce

Čeprav je naš program prvenstveno namenjen najstniški populaciji osnovnošolske starosti, zlasti tistim, ki imajo že izražene težave pri odraščanju, smo hoteli s tem vprašanjem preveriti, v kolikšni meri ima sodelovanje prostovoljcev v našem programu tudi preventivne učinke na njihovo funkcioniranje na različnih področjih njihovega življenja. Prostovoljci so ocenjevali vpliv programa nase, vendar so pri tem ocenjevali vpliv udeležbe na seminarju za usposabljanje prostovoljcev ter sodelovanje pri izvajanju našega programa. Ta vpliv so ocenjevali s pomočjo tristopenjske lestvice, in sicer: 1 - »nič ni vplivalo«, 2 - »malo je vplivalo« in 3 - »zelo je vplivalo«.

Z zgoraj predstavljenimi rezultati smo lahko zelo zadovoljni. Če pogledamo ocene posameznih področij njihovega funkcioniranja in življenja vidimo, da prostovoljci prepoznajo največji vpliv na svoje znanje (povprečna ocena 2,72). To je vsekakor razumljivo, pa tudi v skladu z našim načrtom in cilji, ki smo jih imeli pred seboj pri delu z njimi. Želeli smo, da pridobijo nova znanja, ki jim bodo koristna tako pri delu kot v njihovem osebnem življenju.

Če k temu dodamo še to, da je drugo področje po rangu, na katerem prepoznajo zgoraj omenjeni vpliv, področje profesionalne usposobljenosti (povprečna ocena 2,7), je jasno, da so se najbolj pomembne spremembe pri prostovoljcih zgodile, zahvaljujoč sodelovanju v našem programu, na njihovi kognitivni ravni in posledično tudi na področju njihove profesionalne kompetentnosti, ki je očitno večja, kot je bila, predno so vstopili v naš program.

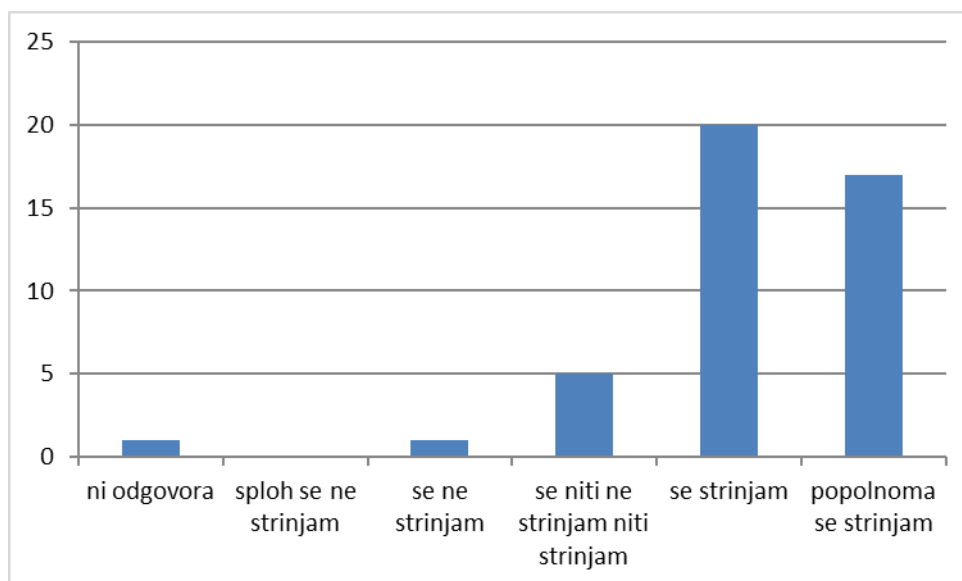
Če pogledamo ostala področja, vidimo, da so prostovoljci prepoznali pomembne spremembe pri sebi tudi na nekaterih drugih področjih, ki so bolj povezana z njihovo osebnostno in socialno kompetentnostjo. Recimo, s povprečno oceno 2,16 so ocenili ta vpliv na njihov odnos do sebe, s povprečno oceno 2,33 pa so ocenili odnos do drugih. Pravzaprav na vseh

ponujenih področjih, razen na področju njihovega odnosa do staršev (povprečna ocena 1,56), so vse povprečne ocene vpliva višje od 2!

Z zgoraj predstavljenimi rezultati smo lahko zelo zadovoljni, saj nam govorijo, da, če izvajamo področje vpliva odnosa do staršev, je 80 % ali več respondentov/prostovoljcev ocenilo, da je udeležba na seminarju ter sodelovanje pri izvajanju programa »Mladinske delavnice« pozitivno vplivalo na njih. Na podlagi teh rezultatov lahko ugotovimo, da smo tako vplivali na povečanje njihove profesionalne in osebnostne kompetentnosti, kar nam govori, da je naše delo z njimi imelo tudi pomembne preventivne učinke na njih. To potrjujejo tudi rezultati vprašanja, ki sledi.

Tabela 14: Ocena vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce (anketno vpr. št. 10)

		ni odgovora	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam	M
Število	Na seminarju za usposabljanje kot tudi pri izvajanju programa Mladinske delavnice sem se veliko naučil o sebi, kot tudi o drugih, kar mi je bilo v pomoč tudi v mojem privatnem življenju.	1	0	1	5	20	17	4,23
%	Na seminarju za usposabljanje kot tudi pri izvajanju programa Mladinske delavnice sem se veliko naučil o sebi, kot tudi o drugih, kar mi je bilo v pomoč tudi v mojem privatnem življenju.	2,3	0,0	2,3	11,4	45,5	38,6	

Slika 13: Ocena vpliva sodelovanja pri izvajanju MD na prostovoljce

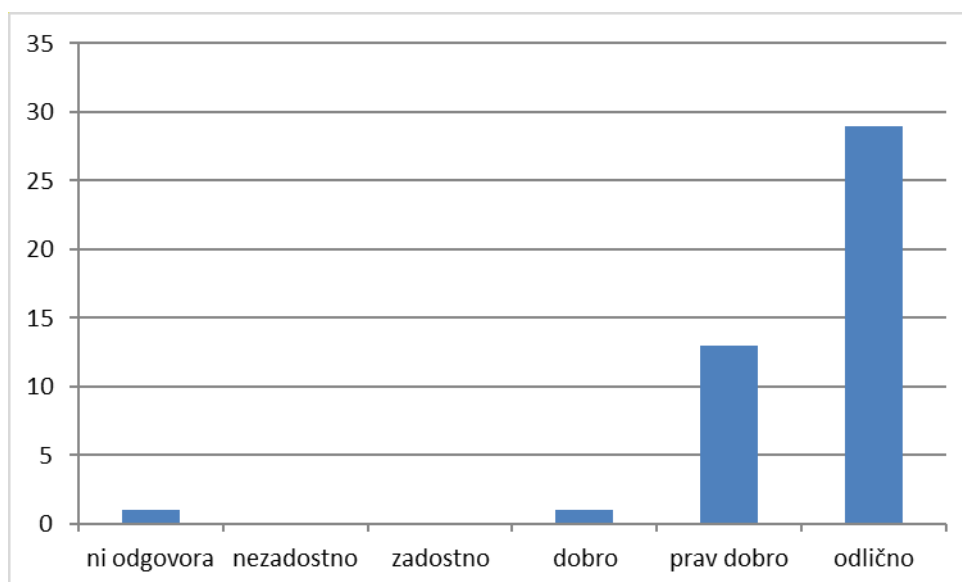
Lahko rečemo, da je to vprašanje neke vrste kontrolno vprašanje, ki je skupaj z vprašanjem št. 4 v okviru vprašalnika za prostovoljce ponudilo možnost respondentom/prostovoljcem, da še enkrat ocenijo vpliv sodelovanja pri izvajanju programa »Mladinske delavnice« na svojo osebnost, odnos do drugih ter na svoje privatno življenje na sploh. Pri vprašanju št. 4 pa so se pri ocenjevanju fokusirali le na vpliv usposabljanja na njihovo profesionalno kompetentnost.

Enako kot pri vprašanju št. 4 so respondenti tudi pri tem vprašanju stopnjo soglasja s ponujeno trditvijo lahko ocenjevali na lestvici od 1 do 5 (1 - je »sploh se ne strinjam«, 2 - je »se ne strinjam«, 3 - je »se niti ne strinjam niti strinjam«, 4 - je »se strinjam« in 5 - je »popolnoma se strinjam«).

Zgornji rezultati nam govorijo, da čeprav se stopnja soglasja razlikuje (ocene 4 in 5), več kot 84 % respondentov soglaša s trditvijo, da so se na seminarju za usposabljanje prostovoljcev, kot tudi pri izvajanju programa »Mladinske delavnice«, veliko naučili o sebi ter o drugih, kar jim je bilo koristno tudi v njihovem privatnem življenju. Povprečna ocena, ki so jo dali respondenti za to področje, na lestvici od 1 do 5, je 4,23, kar je prav dobro. Le eden izmed respondentov ni izrazil soglasja s to trditvijo. Če k temu dodamo povprečno oceno, ki so jo respondenti dali kot mero soglasja s stališčem, da so na seminarju za usposabljanje pridobili veliko znanj in idej, za katera verjamejo, da jim bodo v pomoč pri njihovem bodočem profesionalnem življenju, lahko rečemo, da smo v zelo veliki meri dosegli cilj, ki smo ga imeli pred seboj pri delu z njimi. Ob tem smo bili tudi zelo uspešni pri povečanju njihove osebne in profesionalne kompetentnosti in na ta način smo posledično prispevali tudi k povečanju njihove zaposljivosti.

Tabela 15: Ocena pogojev sodelovanja (anketno vpr. št. 13)

	ni odgovora	nezadostno	zadostno	dobro	prav dobro	odlično	M
Število	1	0	0	1	13	29	4,55
Odstotek	2,3	0,0	0,0	2,3	29,5	65,9	

Slika 14: Ocena pogojev sodelovanja

Pogoji za sodelovanje in delo predstavljajo pomemben dejavnik ohranjanja in krepitev motivacije za prostovoljsko delo, zlasti pri programih kot je naš, in sicer takšni, ki so dalj časa trajajoči programi, ki jih izvajajo isti prostovoljci. To posebno velja za programe, ki jih izvajajo mladi ljudje, ki so še vedno v procesu oblikovanja svoje lastne identitete in niso plačani za svoje delo. Zato nam je bilo pomembno, da respondenti ocenijo tudi pogoje, ki so jih bili deležni pri sodelovanju z nami. Namreč, naš program je organiziran kot nacionalna mreža enega izvajalca, ki ga izvajamo na različnih koncih Slovenije. V Nacionalno mrežo »Mladinske delavnice«, v šolskem letu 2019/20, je bilo vključenih 7 partnerskih organizacij.

Pri tem vprašanju nas je torej zanimalo, kako respondenti/prostovoljci ocenjujejo pogoje, ki so jim jih zagotovile vse partnerske organizacije vključene v Nacionalno mrežo Mladinske delavnice, vključno z Društvom za preventivno delo, ki je skrbelo za izvajanje aktivnosti Nacionalne mreže ter za izvajanje programa »Mladinske delavnice« v ljubljanski regiji. Pogoje za sodelovanje in delo so respondenti lahko ocenjevali s petstopenjsko lestvico, in sicer: 1 je »nezadostno«, 2 je »zadostno«, 3 je »dobro«, 4 je »prav dobro« in 5 je »odlično«.

Zgoraj predstavljeni rezultati nam govorijo, da je bilo več kot 95 % prostovoljcev zelo zadovoljnih (ocena 4 ali 5). Nezadostne ocene pogojem za sodelovanje in delo pa ni dal nihče. Glede na to, da je povprečna ocena, ki so jo dali respondenti 4,55, lahko rečemo, da velika večina izmed njih ocenjuje

pogoje sodelovanja in dela pri izvajanju programa »Mladinske delavnice« kot prav dobre in odlične. Zdi se nam pomembno poudariti, da je le eden respondent pogoje sodelovanja in dela ocenil z oceno 3.

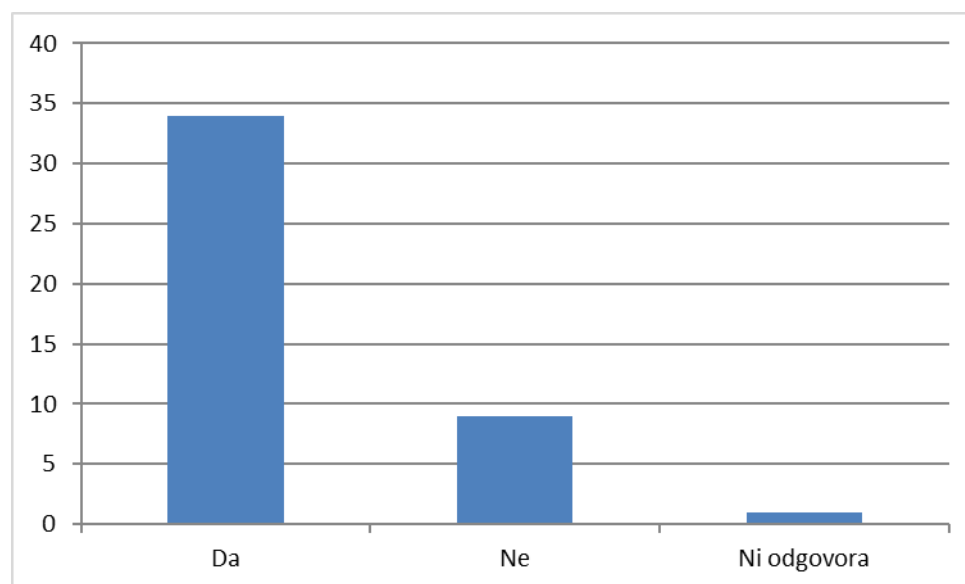
S tem smo lahko zelo zadovoljni, ker se zdi, da so naši napor obrodili sadove, kar pomeni, da smo ustvarili ustrezne pogoje za sodelovanje in delo prostovoljcev pri izvajanju našega programa. Pri tem je potrebno poudariti, da prostovoljci niso bili plačani za svoje delo, temveč so dobivali le povračilo stroškov prostovoljskega dela v skladu z Zakonom o prostovoljskem delu.

Želja po sodelovanju v naslednjem šolskem letu

Med drugim nas je zanimalo tudi število zainteresiranih prostovoljcev za sodelovanje v naslednjem šolskem letu, kot tudi način oziroma obseg tega bodočega sodelovanja, zato so respondenti imeli možnost odgovarjati na dve vprašanji, rezultate katerih bomo predstavili v nadaljevanju.

Tabela 16: Motiviranost za sodelovanje pri MD v naslednjem šolskem letu (anketno vpr. št. 11)

	Da	Ne	Ni odgovora
Število	34	9	1
Odstotek	77,3	20,5	2,3

Slika 15: Motiviranost za sodelovanje pri MD v naslednjem šolskem letu

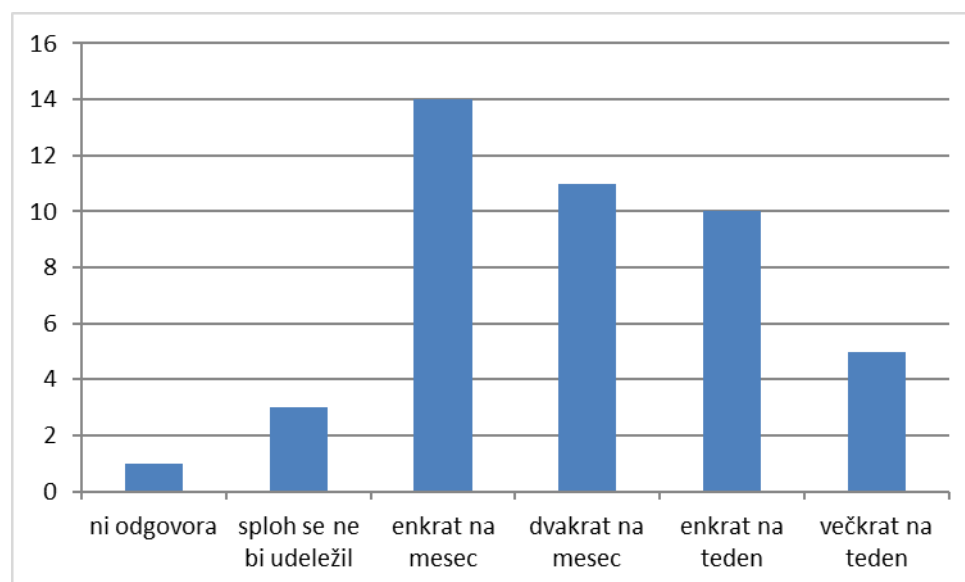
Zgornji rezultati nazorno govorijo, da sta več kot 2/3 respondentov (77,3 %) zainteresiranih za sodelovanje pri izvajanju programa »Mladinske delavnice« tudi v naslednjem šolskem letu. To je za nas izvajalce izjemno dobra novica.

Zdi se, da zadnjih nekaj let, motivacija za prostovoljsko delo pri študentih pada. Le-ti predstavljajo primarno ciljno populacijo za naše bodoče prostovoljce. Res pa je, da vse večje število fakultet prepoznava naš program kot možnost, da njihovi študenti izvajajo študijsko prakso, tako da izvajajo naš program vsaj eno šolsko leto.

Zgoraj predstavljeni rezultati so tudi potrditev visoke ocene o našem kakovostnem delu s prostovoljci v šolskem letu 2019/20, kot tudi njihovega zadovoljstva z delovnimi pogoji, ki smo jim jih zagotovili. Zdi se nam, da to govori tudi, da sodelovanje pri izvajanju našega programa za večino teh mladih ljudi še vedno predstavlja izziv in s seboj nosi učni potencial, tako na profesionalnem kot tudi na osebnostnem področju. Nenazadnje, tovrstno delo z najstniškimi skupinami, čeprav tega nismo eksplicitno ugotavljali s pomočjo vprašalnika, zagotovo predstavlja tudi vir osebnega zadovoljstva, o čemer so nam mnogi med njimi tudi govorili.

Tabela 17: Način sodelovanja pri dodatnih aktivnostih v programu MD (anketno vpr. št. 12)

	ni odgovora	sploh se ne bi udeležil	enkrat na mesec	dvakrat na mesec	enkrat na teden	večkrat na teden
Število	1	3	14	11	10	5
Odstotek	2,3	6,8	31,8	25,0	22,7	11,4

Slika 16: Način sodelovanja pri dodatnih aktivnostih v programu

V okviru tega vprašanja nas je zanimalo, v kolikšni meri so respondenti motivirani, da sodelujejo pri drugih aktivnostih, razen rednega izvajanja programa iz tedna v teden (občasne aktivnosti, ekstenzivne aktivnosti itd.).

Kot je razvidno iz zgoraj predstavljenih rezultatov, le 6,8 % respondentov ni zainteresiranih za sodelovanje v teh dodatnih aktivnostih v naslednjem šolskem letu. Več kot 31 % respondentov je motiviranih, da v naslednjem šolskem letu sodeluje tudi na tak način enkrat na mesec, preostali del respondentov pa mnogo bolj pogosto (59,1 %). To je pomembna informacija za nas izvajalce, zlasti v kontekstu načrtovanja ekstenzivnih in občasnih aktivnosti.

Odprto vprašanje:

V okviru anonimnega vprašalnika smo prostovoljcem tudi dali možnost, da izrazijo svoje mnenje in podajo eventualne predloge v zvezi s programom, načinom dela, pogoji ipd. Zdi se, da je večina respondentov čutila, da je svoje mnenje v zadostni meri že izrazila v okviru preostalih vprašanj, tako da te priložnosti ni izkoristilo večje število respondentov. Tisti izmed njih, ki so svoja mnenja podali, so bili zelo pohvalni do programa, načina dela in organizacije ter koristi, ki so jih imeli zase. Nekateri so bili tudi kritični, zlasti do obsežnosti administrativnega dela, ki so ga morali opraviti (poročila ipd.).

V nadaljevanju navajamo nekatere odgovore na vprašanje: **»V primeru, če nam želiš še kaj sporočiti ali predlagati, te prosim, da zapišeš v nadaljevanju«:**

- »Dajem pobudo za vseslovensko srečanje osnovnošolcev, ki obiskujejo Mladinske delavnice - tega si želijo moji učenci.«
- »Vse v sklopu MD je ok, le g. Zoran bi lahko v večji meri upošteval mnenja, čas in obveznosti prostovoljcev in mentorjev.«
- »MD so mi dale veliko izkušnjo na področju lastne participacije, lažje vstopam v odnose, lažje prevzamem vlogo govorca in se v njej tudi znajdem. Skozi MD sem imela in imam možnost spoznavati mlade ljudi in jim pomagati z nudenjem nasvetov, hkrati pa stremim k spodbujanju skupnih rešitev in medsebojni podpori. To mi daje veliko zadovoljstvo. MD so veliko prispevale k temu, da sem se odločila za študij socialne pedagogike, ker naša smer študija temelji na pomoči in podpori drugim ljudem, so MD še kako cenjene in prikazane v pozitivni luči, saj je preventiva še kako pomembna za lažje doseganje sprememb in izboljšav.«
- »Zelo so mi bile všeč delavnice - kako so oblikovane in izvedene.«
- »Super je delati v tem društvu!«
- »Veliko preveč "papirovska", pisanja poročil, izpolnjevanja anket, premalo različnih tem za delavnice.«
- »Zelo je dober in prijeten občutek, ko si del takšne ekipe, kot so MD. Spoznaš nove ljudi, si sprejet, osvojiš nova znanja in si pridobiš res ogromno izkušenj, ki ti pridejo prav, tako na osebnem kot tudi na profesionalnem področju. Pri izvajanju in vodenju MD sem res uživala!«
- »Delo je super, edino kar bi mogoče lahko od začetka se bolj definiralo je namen mentorskih sestankov (nekateri so jih doživljali kot platformo za samoizpovedovanje; to sicer ni tako narobe, če se ne dogaja

neprestano in vedno pri istih, nekako bi bila večšina poročanja bistva dobrodošla).«

- »Mladinske delavnice so zakon!«
- »Ful priporočam hospitacije, mogoče celo več kot 1x na leto.«
- »Predlagala bi, da se v večji meri upošteva mnenja prostovoljcev (datum usposabljanj, način izvajanja delavnic v primeru letošnje covid-19 situacije); da društvo samo beleži prostovoljne ure (skupne); da se ankete oddaja preko Google forms (dobite direkt Excel evidence).«

2.4. ZAKLJUČNE MISLI

Evalvacijo učinkov izvajanja našega programa na uporabnikih smo v tem šolskem letu zastavili nekoliko drugače kot do sedaj. Zaradi razglašene epidemije CPVID-19 smo morali 12. marca prenehati z izvajanjem našega programa na običajen način po osnovnih šolah po Sloveniji. Od sredine marca do sredine maja smo program izvajali na daljavo. Samo evalvacijo smo izvedli v prvi polovici junija, tako da smo povabili vse uporabnike, ki so sodelovali v programu, ki smo ga izvajali na daljavo, da izpolnijo spletno anketo, ki smo jo za ta namen pripravili. Anketa je bila krajša v primerjavi s tisto, ki smo jo do sedaj uporabljali. Želeli smo ugotoviti po eni strani učinke samega programa glede na zastavljene cilje programa, po drugi strani pa učinke pri uporabnikih glede na prilagojene vsebine in cilje, ki smo jih v nastalih okoliščinah oblikovali. Dejansko je bil v ospredju namen, da z našim programom ponudimo psihološko podporo in pomoč uporabnikom, ki so se zaradi nastalih okoliščin v času razglašene epidemije (prisilna fizična izolacija, zaprtje osnovnih šol in prenehanje izvajanja pouka na običajen način, online pouk, omejitve gibanja zunaj itd.) znašli v psihološki stiski, ki je tako za njih in njihove družine predstavljala hud izziv. Želeli smo ponuditi neke vrste podpore, ki bi jim omogočila razbremenitev in olajšanje stanja, v katerem so se nahajali, obenem pa smo jim želeli ponuditi tudi možnost, da se naučijo, kako se uspešnejše soočiti z izzivi, ki jih ta novonastala situacija nosi s seboj. Obenem smo želeli doseči vsaj nekatere od ciljev programa in jim ponuditi možnost, da pridobijo ustrezna znanja in veščine, ki bi jim omogočile, da se uspešneje znajdejo in izognejo hujšim posledicam, ki jih tovrstno rizično vedenje nosi s seboj.

Delavnice, ki smo jih v tem času izvedli na daljavo, smo sproti prilagajali. Namreč, delavnice, ki jih s skupinami uporabnikov zvajamo na terenu, vsebujejo aktivnosti, ki jih preprosto ni možno izvesti na daljavo. Zato je bilo potrebno določene delavnice reducirati in na ustrezen način dopolniti, izhajajoč iz ciljev, ki jih na teh delavnicah želimo doseči. Delavnice, ki smo jih izvedli v tem času so naslednje:

- O čustvih
- Kako preživeti
- Kako z jezo
- Droge in odvisnosti
- O prijateljstvu
- Družbena omrežja
- O šoli
- Moja prihodnost
- O moških in ženskah

Z rezultati, ki smo jih dosegli, smo lahko zelo zadovoljni. Večina uporabnikov (cca. 74%) meni, da so bile te delavnice za njih koristne. Razen tega pa tudi več kot dve tretjini uporabnikov meni, da so na teh delavnicah dobili koristna znanja s področja psihoaktivnih substanc (77%) in uporabe družbenih omrežij (76%). Zdi se, da smo naredili tudi pravi izbor tem, ki smo jih v tem času obravnavali z uporabniki, z ozirom, da sta več kot dve tretjini uporabnikov

ocenili, da so se v okviru programa ukvarjali s temami, ki so jih zanimale, in da so se delavnic na daljavo radi udeleževali.

Nenazadnje, je eden od ciljev, ki smo jih želeli doseči s programom, ki smo ga izvajali na daljavo, tudi to, da uporabnikom s programom omogočimo stik s svojo vrstniško skupino na drugačen način, kot so tega bili deležni pri pouku na daljavo. Zdi se, da nam je to tudi uspelo in da smo uporabnikom omogočili vsaj delno kompenzacijo prepovedi fizičnega stika s svojimi vrstniki. Vemo pa, da je fizični stik s svojimi vrstniki v okviru majhnih skupin v tem razvojnem obdobju zelo pomemben način socialnega življenja najstnikov. Več kot dve tretjini uporabnikov (cca. 77%) pa je izrazilo zadovoljstvo, da so v okviru virtualnih »Mladinskih delavnic« imeli možnost biti v stiku s svojimi prijatelji.

Ne glede na vse omejitve, ki jih izvajanje programa »Mladinske delavnice« na daljavo nosi s seboj, smo lahko zelo zadovoljni z ozirom, da se zdi, da smo vendarle uspeli v danih okoliščinah program uspešno prilagoditi izvedbi na daljavo ter da program učinkuje tudi, če ga izvajamo na ta način. Pomemben dejavnik, ki je vplival na to, je vsekakor dejstvo, da so prostovoljci kontinuirani del programa izvajali na terenu, po osnovnih šolah, od začetka šolskega leta 2019/20 vse do 12. marca 2020. Torej, bilo je dovolj časa, da se vzpostavijo trdne vezi med skupinami in izvajalci, ustvari pozitivna atmosfera in razvije določena kultura medsebojnih odnosov, ki je bila kvalitetna podlaga za uspešno izvedbo programa na daljavo. Vprašanje, kako bi stvari funkcionirale, če bi morali program na daljavo izvajati od začetka šolskega leta. To bi vsekakor bilo bolj zahtevno za prostovoljce, bile pa bi prisotne resne ovira za vzpostavitev skupinske povezanosti, pozitivne atmosfere v skupini itd. oziroma vsega, kar je predpogoj za uspešno izvedbo delavnic. Upamo, da to v prihodnosti ne bo potrebno. Vendar, če se bo epidemiološka slika tekom šolskega leta ponovno zaostila in bo potrebno program delno izvajati tudi na daljavo, smo kot izvajalci za ta primer ustrezno pripravljeni. Vsekakor pa bi si želeli, da se to ne zgodi in da program »Mladinske delavnice« v naslednjem šolskem letu realiziramo na terenu kot običajno.

Učinki našega programa na prostovoljce pa smo ugotavljali na običajen način, in sicer s pomočjo vprašalnika, ki smo ga uporabljali tudi v preteklih letih in ki smo ga uskladili z Inštitutom Republike Slovenije za socialno varstvo (IRSSV). Delo, ki ga opravljamo strokovni delavci pri izvedbi preventivnega programa »Mladinske delavnice«, je po eni strani multiplicirano, ker s pomočjo prostovoljcev dosežemo veliko večje število uporabnikov, kot bi jih dosegli, če bi sami neposredno delali z njimi. Po drugi strani pa je edukativno-preventivno, ker s svojim delovanjem na prostovoljce, prispevamo k pospeševanju njihovega pozitivnega psihosocialnega in profesionalnega razvoja.

Pri oceni doseženih rezultatov pri delu z uporabniki in prostovoljci posebno mesto zavzame ocena kakovosti implementacije programa. Namreč, ni pomembno samo, kaj smo dosegli, zdi se nam, da je enako pomembno, kako smo to dosegli. To smo poskušali pogledati skozi »oči« prostovoljcev, ki so program neposredno izvajali na terenu. Kot smo to že večkrat izpostavili, so to bili v večini študentje. Kot je razvidno iz rezultatov, so prostovoljci same pogoje dela, način strokovnega dela z njimi, kot tudi delo svojih strokovnih

mentorjev ocenili z zelo visokimi povprečnimi ocenami. Velika večina izmed njih je izjemno zadovoljna z načinom, kako smo poskrbeli za njih, kako smo jih opremili z znanjem, veščinami, kot tudi s potrebnim materialom za samo izvedbo programa. Pa tudi, kako smo skrbeli za njih in zagotavljali podporo in pomoč, jim pomagali pri reševanju problemov na terenu itd. tekom izvedbe programa. Za njih so bili njihovi strokovni mentorji, lahko rečemo temu tako, nekaj podobnega temu, kar so oni bili za svoje uporabnike. Med njimi je bil vzpostavljen odnos medsebojnega zaupanja in naklonjenosti ter podpore in pomoči. Ustvarjena je bila močna povezava med prostovoljci, ki so sodelovali pri izvajanju programa. Ustvarjeni so bili pogoji za oblikovanje dobro usklajenih in učinkovitih timov, znotraj katerih so prostovoljci imeli dovolj prostora za individualno svobodo in kreativnost, ob enem pa so bili pripravljeni medsebojno sodelovati ter pomagati eden drugemu pri realizaciji skupnih ciljev.

Vse to skupaj ne bi bilo mogoče brez odgovornega in požrtvovalnega dela strokovnih mentorjev v okviru našega programa. Mnogi med njimi so zaradi preobremenjenosti s službenim delom, svoje delo strokovnega mentorja opravljali tudi v okviru svojega prostega časa.

Vsekakor pa so ti rezultati tudi plod resnega in odgovornega dela mladih ljudi/prostovoljcev, ki so bili zelo motivirani, da svoje delo opravijo čim bolj kakovostno, ter so bili odprti in pripravljeni za nenehno učenje in napredovanje na poti svojega samorazvoja. Posledica tega je bila kakovostna izvedba programa na terenu.

Na koncu je potrebno poudariti, da vse skupaj ne bi bilo izvedljivo brez razumevanja in finančne podpore s strani sofinancerjev. V največjem obsegu je to bilo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS, ki je prepoznalo vrednost našega programa, ter nas sprejelo med javne socialnovarstvene programe in nas finančno podprlo v obsegu, ki je omogočil tako kakovostno izvedbo programa. Tudi Ministrstvo za zdravje RS je program finančno podprlo v okviru 3-letnega obdobja, kar je zagotovilo bolj stabilne pogoje za delo in bolj kakovostno doseganje zastavljenih ciljev.

Poleg teh dveh večjih sofinancerjev programa MD, so njegovo izvedbo na svojem območju finančno podprle tudi posamezne občine.

Naš program predstavlja učinkovit model dela z otroki in mladostniki najstniške starosti (13-15 let), ki imajo težave pri odraščanju. To je skupnostno preventivni socialnovarstveni program, ki predstavlja celostno preventivno intervencijo, ki je namenjena najstniški populaciji osnovnošolske starosti. Program ima jasno konceptualno in teoretično utemeljitev; jasno diferencirane cilje (kot tudi kazalnike) oziroma metodologijo evalvacije njihovega doseganja; opredeljeno organizacijo in način dela, ki vodi k uresničevanju le-teh; preciziran način implementacije, vključno s sistemom nabora prostovoljcev, njihovega usposabljanja, strokovnega vodenja in nadzora ter nenazadnje več kot 25-letno tradicijo kontinuiranega izvajanja v slovenskem prostoru. Pri tem je bil program že trikrat eksterno evalviran, več kot 15 let pa kontinuirano evalviran s strani samih izvajalcev.

Rezultati predstavljeni v tej študiji so primerljivi z že doseženimi in evidentiranimi rezultati našega programa v preteklosti, predvsem ko gre za prostovoljce.

V tem šolskem letu smo imeli nepričakovano in za vse nas izjemno stresno situacijo, ki je nastala z razglasitvijo epidemije COVID-19. Ne glede na vse omejitve, ki so bile pri nas v tem obdobju postavljene (prisilna izolacija, omejitev gibanja, zaprtje šol, delo od doma itd.) smo lahko ponosni nase kot izvajalce. Namreč relativno hitro smo se uspeli prilagoditi novonastalim okoliščinam in smo po krajši pavzi nadaljevali z izvajanjem programa, in sicer na daljavo. Ne glede na nekatere ovire, s katerimi smo se takrat soočili, smo se uspeli hitro povezati z večino šol in v tesnem sodelovanju z razredniki in svetovalnimi službami vzpostaviti kontakt z uporabniki in začeti izvajati program na daljavo. Pri tem smo uporabljali Zoom platformo. Program smo v tem času izvajali bolj intenzivno z delavnicami, ki so bile prilagojene za ta način izvedbe. Nekaterih aktivnosti, predvidenih znotraj delavnic, nismo mogli izvajati zaradi tega, ker je to zahtevalo fizično prisotnost uporabnikov v okviru skupine. Vseeno, izvedeni program se je izkazal kot učinkovit, kar dokazujejo tudi rezultati evalvacije, ki smo jo v tej študiji predstavili.

Avtor:

- Zoran Maksimović, univ. dipl. psih., vodja projekta

Sodelavci:

- dr. Boštjan Bajec, univ. dipl. psih.
- Pavla Škerjanec, univ. dipl. soc.
- Nina Mesojedec, mag. prav.

V Ljubljani, september 2020.

3. STATISTIČNI PREGLED DOSEDANJEGA IZVAJANJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« od leta 1993 (šolsko leto 1993/94) do 2020 (šolsko leto 2019/20)

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO 1993/94		ŠOLSKO LETO 1994/95		ŠOLSKO LETO 1995/96		ŠOLSKO LETO 1996/97	
	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.
CSD								
AJDOVŠČINA	2	5	2	2	3	3	3	3
BREŽICE	0	0	0	0	2	2	2	3
CELJE	0	0	0	0	0	0	4	4
ČRNOMELJ	1	1	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA	0	0	7	13	12	13	21	19
HRASTNIK	1	1	2	2	2	2	0	0
IDRIJA	2	4	3	3	3	4	2	2
ILIRSKA BISTRICA	0	0	0	0	0	0	2	4
IZOLA	1	2	2	4	2	4	2	2
JESENICE	6	16	4	10	5	11	3	5
KOČEVJE	0	0	2	2	2	2	0	0
KRANJ	6	11	7	9	8	20	5	6
KRŠKO	0	0	1	2	2	2	2	2
LAŠKO	0	0	0	0	0	0	0	0
LITIJA	2	3	2	3	2	3	0	0
LJUTOMER	5	5	4	4	3	3	4	4
LOGATEC	0	0	0	0	2	2	2	4
MARIBOR	7	8	8	13	7	12	7	12
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	3	3	4	4
NOVA GORICA	6	9	6	8	4	7	2	2
NOVO MESTO	0	0	0	0	2	2	0	0
ORMOŽ	3	7	4	5	4	3	4	4
POSTOJNA	0	0	0	0	4	4	3	5
PTUJ	17	32	16	31	16	35	15	18
RADLJE OB DRAVI	0	0	1	1	2	2	2	3
RADOVLJICA	3	16	2	8	4	10	5	10
RAVNE NA KOROŠKEM	5	5	4	8	4	6	4	5
RIBNICA	1	1	1	1	1	1	1	2
SEŽANA	0	0	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	1	2	1	4	1	4	3	4
SLOVENJ GRADEC	5	8	8	8	5	7	5	5
ŠENTJUR PRI CELJU	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠIŠKA	1	2	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	4	6	3	3	2	2	3	3
ŠMARJE PRI JELŠAH	0	0	0	0	2	3	4	4
TOLMIN	1	2	1	2	1	2	2	2
TRBOVLJE	0	0	2	2	2	3	0	0
TRŽIČ	3	4	0	0	0	0	0	0
VELENJE	8	8	6	12	5	8	6	8
VRHNIKA	1	2	1	2	1	3	2	2
ŽALEC	0	0	1	2	4	6	7	9
SKUPAJ	92	160	101	164	122	194	131	160

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	1997/98		1998/99		1999/00		2000/01	
CSD	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.
AJDOVŠČINA	3	4	3	4	3	3	4	6
BREŽICE	1	2	1	2	1	1	1	1
CELJE	7	11	10	16	9	15	8	11
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA	9	13	10	10	9	9	7	7
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	3	3	2	2	1	1	0	0
ILIRSKA BISTRICA	5	6	6	4	5	7	5	7
IZOLA	2	1	1	1	0	0	0	0
JESENICE	2	3	1	1	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0	0	0
KRANJ	6	9	7	11	4	7	5	5
KRŠKO	3	4	3	3	3	3	3	3
LAŠKO	0	0	0	0	0	0	0	0
LITIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	2	2	1	2	0	0	0	0
LOGATEC	2	4	2	4	2	4	3	6
MARIBOR	6	11	6	11	6	10	6	10
MURSKA SOBOTA	5	5	4	4	2	2	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	5	5	4	5	3	4	3	8
POSTOJNA	3	4	4	4	0	0	1	1
PTUJ	13	20	14	22	15	26	14	24
RADLJE OB DRAVI	3	5	3	4	3	3	2	1
RADOVLJICA	3	5	4	6	4	7	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	4	5	2	5	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	2	5	4	2	4	5	4	5
SLOVENJ GRADEC	5	6	4	5	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	2	2	3	3	2	2	2	2
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	3	3	3	3	2	2	1	1
ŠMARJE PRI JELŠAH	4	6	4	4	4	4	4	4
TOLMIN	2	3	1	1	0	0	0	0
TRBOVLJE	2	2	2	2	1	2	2	2
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0	0	0
VELENJE	7	8	8	9	7	7	4	4
VRHNIKA	2	4	2	3	0	0	0	0
ŽALEC	5	7	5	6	4	5	2	2
SKUPAJ	121	168	124	159	94	129	81	110

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	2001/02		2002/03		2003/04		2004/05	
CSD	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.
AJDOVŠČINA	4	6	3	6	3	5	2	4
BREŽICE	1	1	1	2	1	1	2	1
CELJE	9	10	9	8	8	8	8	13
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA	6	6	11	10	10	13	11	10
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
ILIRSKA BISTRICA	5	7	5	6	4	4	5	5
IZOLA	0	0	0	0	0	0	0	0
JESENICE	0	0	0	0	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0	0	0
KRANJ	7	8	5	6	0	0	6	6
KRŠKO	3	2	4	3	0	0	0	0
LAŠKO	0	0	0	0	3	3	2	3
LITIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	0	0	0	0	0	0	0	0
LOGATEC	2	4	2	4	2	4	2	4
MARIBOR	4	8	4	8	4	8	4	8
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	0	0	0	0	0	0	0	0
POSTOJNA	2	2	2	1	0	0	0	0
PTUJ	14	19	15	16	11	21	10	18
RADLJE OB DRAVI	0	0	0	0	0	0	0	0
RADOVLJICA	0	0	0	0	0	0	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	0	0	0	0	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	1	1	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	4	10	6	16	7	8	7	11
SLOVENJ GRADEC	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	3	3	3	3	4	3	4	4
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	2	2	2	2	0	0	0	0
ŠMARJE PRI JELŠAH	4	4	3	3	4	4	1	1
TOLMIN	0	0	0	0	0	0	0	0
TRBOVLJE	1	3	1	4	0	0	0	0
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0	0	0
VELENJE	5	5	3	3	6	5	4	4
VRHNIKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŽALEC	2	1	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	78	101	80	102	67	87	68	92

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09	
CSD	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.
AJDOVŠČINA	2	2	2	4	2	2	2	2
BREŽICE	1	1	2	1	0	0	0	0
CELJE	7	7	6	6	10	10	4	6
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA	11	11	12	9	7	6	9	9 + 30
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
ILIRSKA BISTRICA	0	0	0	0	0	0	0	0
IZOLA	0	0	0	0	0	0	0	0
JESENICE	0	0	0	0	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0	0	0
KRANJ	3	4	4	3	0	0	0	0
KRŠKO	0	0	0	0	0	0	0	0
LAŠKO	0	0	2	2	0	0	1	1
LITIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	0	0	0	0	0	0	0	0
LOGATEC	1	2	1	2	1	2	0	0
MARIBOR	4	8	4	6	0	0	3	3
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	0	0	0	0	0	0	0	0
POSTOJNA	0	0	0	0	0	0	0	0
PTUJ	9	14	11	12	8	15	8	10
RADLJE OB DRAVI	0	0	0	0	0	0	0	0
RADOVLJICA	0	0	0	0	0	0	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	0	0	0	0	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	7	9	5	7	3	13	3	14
SLOVENJ GRADEC	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠMARJE PRI JELŠAH	0	0	0	0	0	0	0	0
TOLMIN	0	0	0	0	0	0	0	0
TRBOVLJE	0	0	0	0	0	0	0	0
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0	0	0
VELENJE	4	3	4	4	2	2	6	7
VRHNIKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŽALEC	0	0	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	49	61	53	56	33	50	36	67

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	2009/10		2010/11		2011/12		2012/13	
CSD	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT. OŠ	ŠT.SKU.	ŠT.OŠ	ŠT.SKU.
AJDOVŠČINA	1	2	1	1	2	3	2	3
BREŽICE	0	0	0	0	0	0	0	0
CELJE	4	6	0	0	0	0	0	0
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA	10	5 + 22	14	4 + 20	15	2 + 58	13	2 + 54
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
ILIRSKA BISTRICA	0	0	0	0	0	0	0	0
IZOLA	0	0	0	0	0	0	0	0
JESENICE	0	0	0	0	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0	0	0
KRANJ	0	0	0	0	0	0	0	0
KRŠKO	1	2	2	4	1	1	2	0 + 8
LAŠKO	0	0	0	0	0	0	0	0
LITIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	0	0	0	0	0	0	0	0
LOGATEC	0	0	0	0	0	0	0	0
MARIBOR	6	4	3	2	4	2 + 10	5	3 + 16
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	0	0	0	0	0	0	0	0
PIRAN	0	0	1	1	3	1 + 6	0	0
POSTOJNA	0	0	0	0	0	0	0	0
PTUJ	9	10	5	10	6	10	5	8
RADLJE OB DRAVI	0	0	0	0	0	0	0	0
RADOVLJICA	0	0	0	0	0	0	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	0	0	0	0	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	3	11	2	6	3	3	4	4
SLOVENJ GRADEC	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	0	0	0	0	2	0 + 4	0	0
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠMARJE PRI JELŠAH	0	0	0	0	0	0	0	0
TOLMIN	0	0	0	0	0	0	0	0
TRBOVLJE	0	0	0	0	0	0	0	0
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0	0	0
VELENJE	5	6	1	1	2	2	1	1
VRHNIKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŽALEC	0	0	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	39	57	29	29 + 20	38	24 + 78	32	21 + 78

REALIZACIJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE«

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	2013/14		2014/15		2015/16		2016/17	
CSD/MC/LU	ŠT. OŠ	ŠT. SKU.	ŠT. OŠ	ŠT. SKU.	ŠT. OŠ	ŠT. SKU.	ŠT. OŠ	ŠT. SKU.
AJDOVŠČINA	2	3	2	2	2	1 + 0	2	1 + 0
BREŽICE	0	0	0	0	0	0	0	0
CELJE	0	0	0	0	0	0	0	0
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA (Medvode, Trzin)	13	0 + 30	12	0 + 46	17	0 + 42	21	0 + 51
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
ILIRSKA BISTRICA	0	0	0	0	0	0	0	0
IZOLA	0	0	0	0	0	0	0	0
JESENICE	0	0	0	0	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0	0	0
KRANJ	0	0	0	0	0	0	0	0
KOPER	0	0	0	0	2	0 + 3	3	0 + 6
KRŠKO	2	0 + 4	2	0 + 4	0	0	0	0
LAŠKO	0	0	0	0	0	0	0	0
LITIJA	0	0	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	0	0	0	0	0	0	0	0
LOGATEC	0	0	0	0	0	0	0	0
MARIBOR	5	2 + 16	6	3 + 18	4	0 + 17	5	0 + 20
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	0	0	0	0	0	0	0	0
PIRAN	0	0	0	0	0	0	0	0
POSTOJNA	0	0	0	0	0	0	0	0
PTUJ	5	8	5	8	6	8 + 2	7	8 + 0
RADLJE OB DRAVI	0	0	0	0	0	0	0	0
RADOVLJICA	0	0	0	0	0	0	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	0	0	0	0	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	2	3	1	1	2	1 + 0	2	1 + 0
SLOVENJ GRADEC	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŠMARJE PRI JELŠAH	0	0	0	0	0	0	0	0
TOLMIN	0	0	0	0	0	0	0	0
TRBOVLJE	0	0	0	0	0	0	0	0
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0	0	0
VELENJE	1	1	1	1	0	1	0	0
VRHNIKA	0	0	0	0	0	0	0	0
ŽALEC	0	0	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	30	17 + 70	29	15 + 68	33	10 + 64	40	10 + 77

	ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO		ŠOLSKO LETO	
	2017/18		2018/19		2019/20	
CSD/MC/LU	ŠT. OŠ	ŠT. SKU. (UMS+DMS)	ŠT. OŠ	ŠT. SKU. (UMS+DMS)	ŠT. OŠ	ŠT. SKU. (UMS+DMS)
AJDOVŠČINA	3	2+0	3	2+0	5	3+2
BREŽICE	0	0	0	0	0	0
CELJE	3	0+12	8	0+8	10	0+16
ČRNOMELJ	0	0	0	0	0	0
DPD-LJUBLJANA (Medvode, Trzin)	22	0+47	23	0+47	21	0+45
HRASTNIK	0	0	0	0	0	0
IDRIJA	0	0	0	0	0	0
ILIRSKA BISTRICA	0	0	0	0	0	0
IZOLA	0	0	0	0	0	0
JESENICE	0	0	0	0	0	0
KOČEVJE	0	0	0	0	0	0
KRANJ	0	0	0	0	4	0+12
KOPER	3	2+4	4	0+4	3	0+1
KRŠKO	0	0	0	0	0	0
LAŠKO	0	0	0	0	0	0
LITIJA	0	0	0	0	0	0
LJUTOMER	0	0	0	0	0	0
LOGATEC	0	0	0	0	0	0
MARIBOR	0	0	0	0	0	0
MURSKA SOBOTA	0	0	0	0	0	0
NOVA GORICA	0	0	0	0	0	0
NOVO MESTO	0	0	0	0	0	0
ORMOŽ	0	0	3	1+1	2	0+2
PIRAN	0	0	0	0	0	0
POSTOJNA	0	0	0	0	0	0
PTUJ	7	7+0	5	6+0	6	9+4
RADLJE OB DRAVI	0	0	0	0	0	0
RADOVLJICA	0	0	0	0	0	0
RAVNE NA KOROŠKEM	0	0	0	0	0	0
RIBNICA	0	0	0	0	0	0
SEŽANA	0	0	0	0	0	0
SLOVENSKA BISTRICA	2	0+2	4	2+2	3	2+1
SLOVENJ GRADEC	0	0	0	0	0	0
ŠENTJUR PRI CELJU	0	0	0	0	0	0
ŠIŠKA	0	0	0	0	0	0
ŠKOFJA LOKA	0	0	0	0	1	0
ŠMARJE PRI JELŠAH	0	0	0	0	0	0
TOLMIN	0	0	0	0	0	0
TRBOVLJE	0	0	0	0	0	0
TRŽIČ	0	0	0	0	0	0
VELENJE	0	0	0	0	0	0
VRHNIKA	0	0	0	0	0	0
ŽALEC	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	40	11+65	50	11+62	54	14+83

4. REFERENCE IN STROKOVNA MNENJA O PROJEKTU »MLADINSKE DELAVNICE« od leta 1993 do 2020

- Potrdilo o izvedeni evalvaciji socialnovarstvenega programa, Inštitut RS za socialno varstvo (2018).
- Strokovna verifikacija javnega socialnovarstvenega programa, Socialna zbornica Slovenije (2015).
- Podpora izvajanju preventivnega programa »Mladinske delavnice« in njegovi umestitvi v okvir javne mreže, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (2015).
- Mnenje o preventivnem projektu »Mladinske delavnice« ter njegovi ustreznosti za delo z najstniško populacijo osnovnošolske starosti, kateri je ta projekt namenjen, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Urad za razvoj izobraževanja (2014).
- Ocena projekta »Mladinske delavnice«, *prof. dr. Mirjana Ule*, Fakulteta za družbene vede (2011).
- Mnenje o projektu »Mladinske delavnice«, *dr. Andreja Črnak Meglič*, Inštitut RS za socialno varstvo (2006).
- *Projekt »Mladinske delavnice« - mnenje, viš. pred., Vida Milošević Arnold, spec. sup.*, Visoka šola za socialno delo (1997).
- Mnenje o projektu »Mladinskih delavnic« Društva za razvijanje preventivnega in prostovoljskega dela, *dr. Vinko Skalar, red. prof.*, Pedagoška fakulteta v Ljubljani (1993).
- Okrožnica osnovnim šolam, glasbenim šolam in zavodom za usposabljanje, Ministrstvo za šolstvo in šport (1996).

Več na naši spletni strani:

<http://www.drustvo-dpd.si/mladinske-delavnice/reference-in-strokovna-mnenja/>

5. ANKETNA VPRAŠALNIKA

1. Ime osnovne šole, ki jo obiskuješ in kraj: _____
2. Mesec in letnica rojstva: _____
3. **Spol** (ustrezno obkroži): *M* *Ž*
4. **Razred, ki ga obiskuješ** (ustrezno obkroži): 8. razred 9. razred
5. **Prosim te, oceni, koliko se strinjaš z naslednjimi trditvami povezanimi z obiskovanjem programa »Mladinske delavnice« na daljavo (virtualne MD) (označi samo eno oceno pri vsaki trditvi):**

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" sem se dobro počutil/a in jih rad/a obiskoval/a.					
Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" smo se pogovarjali o stvareh in počeli stvari, ki so me zanimale.					
Veselil/a sem se obiskovanja teh delavnic, zato ker sem lahko imel/a kontakt s svojimi sošolci/kami.					
Na virtualnih "Mladinskih delavnicah" sem se nekaj novega naučil/a, kar mislim, da mi bo koristilo tudi v prihodnje.					
Virtualne "Mladinske delavnice" so mi bile na pomoč, da sem lažje prenašal/a ta čas, ko sem moral/a biti doma. Ter da sem lahko skozi pogovor podelil/a svoje stiske in neúspešnosti, ki sem jih zaradi tega imel/a.					

- 6. Prosim te, oceni, če si v okviru programa virtualnih »Mladinskih delavnic« zase pridobil/a koristne informacije ter znanja za spodaj navedeni področji (označi samo po eno oceno pri vsaki):**

	1 (nič)	2 (malo)	3 (dovolj)	4 (veliko)	5 (zelo veliko)
Droge					
Družbena omrežja					

- 7. Kaj je zate najbolj dragoceno, kar si odnesel/a od virtualnih »Mladinskih delavnic«?**

**ANKETNI VPRAŠALNIK ZA PROSTOVOLJCE
IZVAJALCE MLADINSKIH DELAVNIC**

1. Spol (ustrezno obkroži): M Ž **2. starost:** _____

3. Obkroži šol. leto svojega usposabljanja:

a.) 2007/08 b.) 2008/09 c.) 2009/10 d.) 2010/11 e.) 2011/12
f.) 2012/13 g.) 2013/14 h.) 2014/15 i.) 2015/16 j.) 2016/17
k.) 2017/18 l.) 2018/19 m.) 2019/20

4. Prosim te, oceni, v kolikšni meri se strinjaš z naslednjima trditvama:

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Na seminarju za usposabljanje sem pridobil dovolj znanj in veščin za uspešno izvajanje programa Mladinske delavnice.					
Na seminarju za usposabljanje sem pridobil veliko idej in znanja o področju preventivnega dela z mladimi, kar mi bo v pomoč v mojem bodočem profesionalnem življenju.					

5. Kako pogosto obiskuješ mentorska srečanja (obkroži samo en odgovor)?

- redno - pogosto - občasno

6. Kako si doživel mentorska srečanja (obkroži samo en odgovor)?

a.) informativno b.) suportivno c.) edukativno
d.) tekmovalno e.) drugo (vpiši kaj): _____

7. Prosim te, oceni delo svojega mentorja (obkroži le eno oceno):

☹-----/-----/-----/-----☺
nezadostno 2 3 4 odlično

8. V kolikšni meri so ti mentorski sestanki pomagali pri izvajanju programa Mladinske delavnice (obkroži le eno oceno)?

☹-----/-----/-----/-----☺
minimalno 2 3 4 maksimalno

9. Prosim te, da pri vsakem od ponujenih odgovorov obkrožiš, v kolikšni meri je obiskovanje usposabljanja in sodelovanje pri izvajanju programa Mladinske delavnice vplivalo na tvoje ...

	nič ni vplivalo	malo je vplivalo	zelo je vplivalo
○ mišljenje	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ obnašanje	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ znanje	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ odnos do staršev	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ čustva	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ osebnost	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ odnos do drugih	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ odnos do sebe	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ počutje	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ lažje reševanje svojih problemov in težav	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺
○ profesionalno usposobljenost	☹-----☺	☹-----☺	☹-----☺

10. Prosim te, oceni, v kolikšni meri se strinjaš z naslednjo trditvijo:

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Na seminarju za usposabljanje kot tudi pri izvajanju programa Mladinske delavnice sem se veliko naučil o sebi, kot tudi o drugih, kar mi je bilo v pomoč tudi v mojem privatnem življenju.					

11. Ali bi se tudi naslednje leto vključil v program Mladinske delavnice kot prostovoljec?

DA

NE

12. Pripravljen sem se udeležiti kakšne druge akcije ali občasne aktivnosti za uporabnike (občasno izvajanje delavnic ali drugih aktivnosti na OŠ, drugi preventivni programi, poletne in počitniške aktivnosti - obkroži ustrezno):

sploh se
ne bi udeležil

enkrat
na mesec

dvakrat
na mesec

enkrat
na teden

večkrat
na teden

13. Prosim te, oceni pogoje za delo (organizacijske in materialne), ki si jih imel pri izvajanju programa Mladinske delavnice v tem šolskem letu.

☹-----/-----/-----/-----☺
nezadostno 2 3 4 odlično

14. V primeru, če nam želiš še kaj sporočiti ali predlagati, te prosim, da zapišeš v nadaljevanju.

16. V kolikšni meri so ti hospitacije pomagale pri izvajanju programa Mladinske delavnice (obkroži le eno oceno)?

☹-----/-----/-----/-----☺
minimalno 2 3 4 maksimalno

6. SOFINANCERJI IZVAJANJA PROJEKTA »MLADINSKE DELAVNICE« V ŠOLSKEM LETU 2019/20

Ministrstvo za delo družino socialne zadeve in enake možnosti RS

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

Ministrstvo za zdravje RS

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

Mestna občina Ljubljana

Mestna občina
Ljubljana

Lokalni viri: občina Slovenska Bistrica, občina Majšperk, občina Kidričevo, občina Videm pri Ptuj, LAS za mesto in vas (LAS Medvode).

OBČINA
SLOVENSKA BISTRICA

Občina
Kidričevo

